

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra psychologie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Zásnuby v katolické církvi aneb Smlouva o smlouvě budoucí

Engagement in the Catholic Church alias Letter of intent

Bc. Eva Legnerová

Vedoucí práce: PhDr. Bohumila Baštecká, Ph.D.

Studijní program: Psychologie

Studijní obor: Psychologie

Odevzdáním této diplomové práce na téma *Zásnuby v katolické církvi aneb Smlouva o smlouvě budoucí* potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Ve Světlé nad Sázavou dne 6.12.2021

Na tomto místě bych ráda poděkovala lidem, bez jejichž pomoci a podpory bych diplomovou práci nenapsala. Děkuji vedoucí práce, PhDr. Bohumile Baštecké, Ph.D. za trpělivost, cenné rady a zejména podnětné diskuze, které mi otvíraly oči. Jsem vděčná, že jsem se od ní mohla učit. Děkuji také katolickým snoubencům/manželům, kteří byli ochotní mi vyprávět o svých zkušenostech a bez nichž by tato práce v žádném případě nemohla vzniknout. Děkuji i kněžím a přátelům, kteří mi bez váhání pomohli tyto snoubence oslovit. A zejména děkuji své rodině, Lukášovi, Matýskovi a Zorince, ale i rodičům, za neustávající pomoc, podporu a za důvěru. Speciální díky je za čas, který manžel i rodiče věnovali dětem, abych mohla psát. Velmi si toho vážím, bez vás bych to nezvládla.

ABSTRAKT

Tato diplomová práce se zabývá vztahovým závazkem v kontextu zasnub a období zasnoubení u římských katolíků, kteří slavili katolický obřad zasnub. Jejím cílem je popsat, jak katoličtí snoubenci prožívají zasnuby a období zasnoubení a jakým způsobem pojmají závazek v kontextu zasnub a zasnoubení. Teoretická část je rozdělena na tři kapitoly. V první jsou popsány zasnuby z hlediska jejich osobního a společenského smyslu a jako společenský rituál. Druhá kapitola se věnuje psychologickému pojetí závazku a vybraným psychologickým teoriím závazku. Třetí teoretická oblast zachycuje důraz Církve římskokatolické na vrůstání do závazku ve snoubeneckém vztahu v období od zasnub do sňatku. Doba zasnoubení je přechodovým obdobím, během něhož se má jedinec připravit na opuštění staré sociální pozice a přijetí nové (tj. ze svobodného stavu vrůst do role manžela/manželky). Do popředí vystupuje sociální prostředí, jehož je jedinec součástí. V katolickém prostředí je kladen důraz na to, aby snoubenci tuto dobu využili ke svědomitému zvažování, zda chtějí přijmout svátost manželství. Závazek vystihuje to, že v partnerském vztahu existují přitažlivé a odpudivé síly či faktory, které ve výsledku určují nejen kvalitu vztahu, ale i jeho stabilitu. Přičemž se nevylučuje, že nekvalitní vztah může být stabilní a obráceně.

Cílem výzkumné části je popsat prostřednictvím kvalitativní metodologie psychologické pojetí závazku v období zasnoubení u katolických snoubenců. Výzkumné otázky znějí: Jak (bývalí)snoubenci popisují proces zasnub a zasnoubení? Jak (bývalí) snoubenci popisují své zkušenosti se závazkem v období zasnoubení v rámci intimní dvojice? Do výzkumu se zapojilo devět respondentů, s nimiž byly uskutečněny polostrukturované rozhovory, které byly analyzovány pomocí interpretativní fenomenologické analýzy. Výsledných sedmáct kategorií zachycuje současné podoby žádosti o ruku („jako z filmu“) a obřadu zasnub, ale také důrazy katolického vrůstání do partnerského závazku s vědomím, že „svatba je na stole od samého začátku“ a „manželství je na celý život, teď se musím dobře rozhodnout“. Objevují se prosby o Boží požehnání a Boží přítomnost ve vztahu snoubenců, snoubenci procházejí přípravou na manželství, která je vede ke komunikaci o nových tématech, sebezapření v sexuální oblasti dává duchovní smysl. Respondenti se na dobu snoubenectví

rozpomínali z pozice vdaných žen a ženatých mužů. Proto se mohla objevit též kategorie „Konečně svoboda!“, která zachycuje převažující pocit po vstupu do manželství.

Výsledky jsou podrobně popsány a diskutovány s odbornou literaturou.

KLÍČOVÁ SLOVA

Zásnuby, závazek, rituál zásnub, římsko-katolická církev, snoubenecké vztahy

ABSTRACT

This diploma thesis deals with the relationship commitment in the context of engagement and the period until marriage of Roman Catholics, who celebrated the Catholic engagement ritual. It aims to describe the process of engagement of Catholic couples and the way in which they understand the engagement commitment. The theoretical part is divided into three chapters. The first chapter describes the personal, societal and ritual aspects of engagement. The second chapter explores the psychological notion of commitment and selected psychological theories of commitment. The third chapter captures the emphasis of the Roman Catholic Church on strengthening the couples' commitment in the period from engagement to the wedding ceremony. The time of engagement is a transitional period, during which a person needs to prepare to abandon their existing social position and accept a new one (from single life to the life of a husband/wife). The social environment, which the individual is a part of, comes into forefront during that time. The Catholics put stress on using this time to dutifully consider whether the engaged couple wants to accept the sacrament of marriage. It is important to note that there are attractive and repellent forces at work in each romantic relationship, which determine its quality and stability. It can be that a stable relationship is of low quality and vice versa.

The aim of the research part of this thesis is to describe the psychological notion of commitment during the period of engagement using qualitative methodology. The research questions are: How do (former) engaged couples describe the process of engagement? How do (former) engaged couples describe their commitment experience during the engagement period? Semi-structured interviews were conducted with nine respondents, and were then analysed using interpretative phenomenological analysis. The resulting seventeen categories capture not only the current forms of marriage proposals ('just like a movie') and engagement rituals, but also the importance of Catholic elements in the romantic relationship, described as 'marriage is on the table from the very beginning' and 'marriage is for life, so that we must make a good decision now'. There are also pleas for God's blessings and the presence of God in the romantic relationship, moreover, the engaged couples undergo marriage preparation, leading them to talk about new topics. Sexual abstinence makes spiritual sense.

The respondents were remembering their engagement period from the point of view of married men and women. That is why there is a category called 'Freedom at last!', describing prevailing feelings after entering marriage.

The results of the research are described in detail and discussed using academic literature.

KEYWORDS

Engagement, commitment, engagement ritual, Catholic Church, romantic relationships

Obsah

Úvod a cíle práce	10
1 Zásnuby	13
1.1 Zásnuby jako přechodový rituál	14
1.2 Slavení zásnub	15
1.2.1 Žádost o ruku a zásnuby podle etikety	16
1.2.2 (Venkovské) námluvy podle etnografie	18
1.2.3 Řekla ano! – žádost o ruku ve 21. století.....	20
1.3 Obřad zásnub a období mezi zásnubami a svatbou v římsko-katolické církvi.....	23
2 Závazek.....	27
2.1 Psychologické pojetí závazku	27
2.1.1 Model soudržnosti	28
2.1.2 Investiční model vztahů a odvozené modely: závazek jako dlouhodobá orientace na vztah a na chování, které ji podporuje	28
2.1.3 Tripartitní (trojstranné) pojetí závazku.....	31
2.1.4 Závazek jako osobní oddanost a jako donucení	33
2.1.5 Trojúhelníková teorie lásky	35
2.2 Dynamika závazku.....	36
2.2.1 Párová identita a rozdíl v závazku u mužů a žen.....	37
2.2.2 Partnerský závazek a fenomén setrvačnosti	40
3 Období po zásnubách jako proces rozhodování se pro manželství a utváření závazku s důrazem na prostředí římsko-katolické církve.....	42
3.1 Několik poznámek ke svátosti manželství.....	43
3.2 Přijímání závazku jako cesta: období od zasnoubení do sňatku.....	44
4 Cíl výzkumu a výzkumné otázky	49

5	Použitá metoda	50
5.1	Etika výzkumu	51
5.2	Výběr respondentů do výzkumného souboru	52
5.3	Charakteristika výzkumného souboru	53
6	Sběr dat a jejich zpracování.....	55
6.1	Přepis rozhovorů a práce se záznamem	55
6.2	Reliabilita, validita a triangulace	56
7	Analýza dat	58
7.1	Příběh o zasnubách	58
7.1.1	Žádost o ruku jako z filmu.....	58
7.1.2	O ruku žádá muž! – žena doufá, čeká, možná naznačuje	59
7.1.3	Rodiče nevěsty žádáme, rodičům ženicha oznamujeme	60
7.1.4	Pane Bože, prosíme tě, buď v době zasnub s námi a žehnej nám	61
7.1.5	Katolické zasnuby jako příležitost seznámit rodiče	61
7.1.6	Společenský status zasnub – muži jsou hrdí, ženy mají prsten	62
7.1.7	Katolické zasnuby? O tom jsem nikdy neslyšel... ..	64
7.2	Co předcházelo zasnubám	64
7.2.1	Svatba byla na stole od samého začátku.....	65
7.2.2	Proč žádat o ruku zrovna v tuhle chvíli?	67
7.3	Jsme zasnoubení, je to skutečně dobrý nápad?.....	68
7.3.1	Od zasnub už poznávat jenom jeho, jenom ji.....	68
7.3.2	Příprava na manželství byla příležitostí otevřít nová témata.....	68
7.3.3	Manželství je na celý život, teď se musím dobře rozhodnout	69
7.3.4	Jsem si jistý, nejsem si jistý.....	71
7.3.5	Archetyp moudrého starce.....	72

7.4	Devět pojetí závazku a účel zásnub pro zasnoubené	73
7.4.1	Účel zásnub.....	76
7.5	Co zůstává během období zásnub skryto	78
7.5.1	Sebezápor s duchovním přesahem.....	78
7.5.2	Konečně svoboda!	80
8	Výsledky práce	82
8.1	1. výzkumná otázka: Jak (bývalí) snoubenci popisují proces zásnub/zasnoubení? 82	
8.2	2. výzkumná otázka: Jak (bývalí) snoubenci popisují své zkušenosti se závazkem v období zasnoubení v rámci intimní dvojice?.....	88
9	Diskuze	95
10	Závěr.....	113
	Seznam použitých informačních zdrojů	115
	Seznam příloh	125

Úvod a cíle práce

Téma zasnub a zasnoubení mě začalo zajímat až v době, kdy jsem sama byla zasnoubená a velmi jsem se divila, co se to najednou děje. Do té doby jsem zasnuby vnímala jako romantické gesto, po kterém následuje tak trochu plonkové období (ještě bych tak uznala, že si nevěsta vybírá šaty, ale jinak...), než je konečně svatba. Ale naše období zasnoubení, to pro mě byla jedna velká horská dráha.

Začátek korespondoval s mými představami o romantice, s manželem (tehdy partnerem) jsme strávili krásný den, který byl zakončený žádostí o ruku. Můj muž už nějakou dobu občas něco naznačoval, nikdy jsem si ale nebyla jistá, jak vážně to myslí nebo co přesně si představuje. Svou nejistotu jsem maskovala zdánlivě suverénním: „Přines prstýnek a můžeme se o tom bavit.“ Ve skutečnosti jsem ale asi nečekala, že by si mě opravdu chtěl vzít; ze svého okolí jsem byla zvyklá spíš na to, že se lidé berou po mnohem delším vztahu (my jsme spolu byli v té době dva a půl roku), starší nebo aspoň s hotovou školou (mně bylo 22 let, právě jsem končila pátý semestr na bakaláři), ale většinou se neberou vůbec a žijí na hromádce. To ale neznamená, že jsem o manželství neuvažovala, nesnila. Shodou okolností mě manžel v den, kdy mě požádal o ruku, nachytil u výlohy zlatnictví, jak si prohlížím snubní prsteny.

Snít o svatbě a společném životě je jedna věc, dívat se na svého muže, který čeká na odpověď s prstýnkem v ruce, věc druhá. V tu chvíli jsem totiž nevěděla! Vůbec jsem nepochybovala o svém muži nebo našem vztahu, ale o sobě velmi. Opravdu můžu něco slíbit na celý život? Jsem na to dost zralá? Jsem dost zralá na manželství obecně? Nějakou dobu před tím mi nebylo psychicky příliš dobře, co když se to stane znovu – můžu ho k sobě a svým problémům svatbou připoutat? Nakonec mi pomohlo právě uvědomění, že během našeho dosavadního vztahu nebylo vždy všechno růžové, ale dokázali jsme i tak držet při sobě a podpořit se. Bylo to pár vteřin, ale měla jsem pocit, že se mi rozskočí hlava.

Po žádosti o ruku jsem si užívala čtrnáct dní euforie, než na mě znovu dolehly úzkosti a pochybnosti, které jsem místy zažívala až do svatby. Hlavní otázkou stále dokola bylo, zda se za sebe dokážu postavit. Zda můžu zodpovědně a na celý život slíbit mně nejbližšímu člověku, že spolu všechno zvládneme a že se na mě může spolehnout. Nikdy jsem nepočítala s jinou variantou než s tou, že manželství je na celý život. Toto porozumění manželství bylo

nejspíš částečně formované církví, ale mnohem více osobním příkladem – pocházím z rozvětvené rodiny, v posledních třech generacích však nevím o jediném páru, který by se rozvedl; stejné je to v rodině manžela, pokud vím.

Bylo pro nás samozřejmé, že si chceme udělit svátost manželství, tedy církevní svatbu. Pro mě byly důležité svatební sliby, katolický rituál. Přesto, že občanské sňatky mohou být slavnostní a pěkné, nedaří se mi je vnímat jako plnohodnotnou svatbu. Katolické zasnuby jsme ale neměli, o té možnosti jsme ani nevěděli. Já jsem byla vychovaná v katolické víře, v dospívání jsem ale zběhla; jsem si dost jistá, že pokud bych nepotkala svého muže, v kostele by mě už nikdy nikdo neviděl. Protože můj muž je věřící, chtěla jsem to s ním sdílet, ale potřebovala jsem si najít vlastní cestu. Dlouho jsem se snažila přistupovat k víře ve stylu *všechno, nebo nic*, ale to nešlo. S vděčností vzpomínám na dva kněze, kteří mě podpořili v tom, že nemusím dělat něco, co nechci, jen proto, že si myslím, že bych měla – nebo protože církev říká, že bych měla. Dalí mi tím velkou svobodu. Takže – mám velký respekt k víře druhých lidí, svým způsobem to obdivuji a zároveň tomu úplně nerozumím. A proto se ptám, přičemž propojuji své psychologické a katolické zázemí. Toto vše jsou perspektivy, ze kterých vycházím a které se promítají i v této diplomové práci, v mém přístupu k tématu.

Tato diplomová práce do značné míry odráží rovněž to, jakým způsobem jsem se já sama seznamovala s tématem zasnub a snažila se mu porozumět (a dát smysl i mé zkušenosti). V první řadě jsem potřebovala zjistit, co jsou vlastně zasnuby, jaký je jejich účel v lidském společenství – vysvětlení mi poskytla antropologie, etnografie, ale třeba i etiketa. Psychologie se zasnubami nezabývá, ale psychologové spolu se sociology v zahraničí už řadu let zkoumají závazek. To je téma, které mě nadchlo a děkuji vedoucí práce, že mě na něj upozornila. Třetím tématem důležitým pro tuto práci je katolické pojetí zasnub a předsvatební doby. To se dotýká zejména katolické morálky, částečně i liturgie, se kterými jsem se potřebovala víc seznámit. Respektive znala jsem obecně požadavky a doporučení pro snoubence (zejména důraz na sexuální zdrženlivost do svatby), ale neznala jsem argumenty a východiska. Téma by se dalo rozpracovat z řady jiných dalších perspektiv, pro mě byly dostatečné tyto tři, které mi poskytly informačně bohatý a srozumitelný rámec pro vlastní výzkum a rozšířily mé předporozumění.

V praktické části jsem se zaměřila právě na závazek v kontextu rituálu zasnub a období zasnoubení. Závazek jsem se rozhodla popsat z perspektivy psychologie. S žádostí o rozhovor jsem oslovila římské katolíky, kteří mají relativně nedávnou vlastní zkušenost s katolickým obřadem zasnub. Zajímala mě jejich zkušenost se zasnubním obřadem i s obdobím mezi zasnoubením a svatbou. Ptala jsem se, jaká témata byla pro ně v té souvislosti důležitá, zda si nějakým způsobem všímali vzájemného závazku, jak zasnoubení prožívali, jak se zasnoubení promítlo do partnerského vztahu a podobně. Otázky vycházely jak z mého předporozumění, tak z literatury, se kterou jsem se předtím seznámila.

V práci se zaměřuji specificky na zasnuby formou katolického obřadu zasnub a období zasnoubení v kontextu římsko-katolické církve. Je to kontext úzký, slavení katolického obřadu zasnub pravděpodobně není běžnou praxí ani pro samotné římské katolíky. Nevěnuji se tedy zasnubám v prostředí různých církví obecně, ani zasnubám – žádosti o ruku – mezi nekatolíky, i když to vše by mohly být zajímavé směry výzkumu.

Cílem práce je popsat, jak katoličtí snoubenci prožívají zasnuby a období zasnoubení a jakým způsobem pojmají závazek v kontextu zasnub a zasnoubení. Na základě toho jsme formulovaly cíl výzkumu – popsat psychologické pojetí závazku v období zasnoubení u katolických snoubenců. Z tohoto cíle vyplývají dvě výzkumné otázky. První z nich je, jak (bývalí) snoubenci popisují proces zasnub? K této otázce byly formulovány dvě podotázky: jak bývalí snoubenci popisují vlastní cestu k zasnoubení? Jak popisují římsko-katolický obřad zasnub a duchovní provázení v souvislosti se zasnubami? Druhá výzkumná otázka se ptá, jak (bývalí) snoubenci popisují své zkušenosti se závazkem v období zasnoubení v rámci intimní dvojice. Rovněž byla rozšířena dalšími podotázkami: jaký je vývoj a význam prožitku závazku pro jednotlivce a pro partnerský vztah v období zasnoubení? Jak se liší prožitek závazku před zasnubami a po jejich skončení? Jak se vyvíjí a jaký má význam závazek pro (katolické) okolí snoubenců? A jaké změny či nová témata přineslo zasnoubení do partnerského vztahu snoubenců?

V diplomové práci cituji dle normy APA podle Kratochvíla, Sejka, Eliášové a Stehlíka (2011).

1 Zásnuby

Zásnubami rozumíme *první oficiální oznámení vážného vztahu, který, nedojde-li k ničemu zásadnímu, skončí svatbou* (Fanta, 2002, s. 75), *legalizaci vztahu na veřejnosti* (Smejkal & Renčín, 1993, s. 87) nebo také *oboustranný příslib budoucího uzavření manželství* (Němec, 2006, s. 37). V institutu zasnoubení se neoddělitelně prolíná veřejné a soukromé (či intimní). Dvojitý účel zásnub tedy spočívá jednak ve veřejné deklaraci úmyslu partnerů vstoupit do manželství, jednak ve stvrzení vzájemného závazku v rámci intimní dvojice. Tyto dva pohledy na funkci zasnoubení jsou pravděpodobně nejrozšířenější, existují však i jiné. Pro úplnost připomeňme i vymezení úlohy zásnub od Burguna a Lucereauové (2014, s. 143), kteří vycházejí z katolické morálky a píšou populárně naučné knihy pro snoubence: *Zásnuby nejsou předjímáním svatby: nezavazují budoucí manžele a nejsou přímým příslibem svatby. Snoubenci se musí cítit naprosto svobodní říct si ano nebo ne k této svatbě. Je to etapa, ve které se milostný vztah stává oficiálním a kde je vyvolený představován blízké rodině a přátelům jako ten, s kým chceme utvářet svůj život a se kterým se připravujeme na trvalý závazek. Tato etapa je důležitá: dává najevo touhu po závazku a snoubenci se v rámci společenských vztahů přihlašují ke své volbě.* Tuto definici si vykládám tak, že zasnoubení je etapou v životě páru, v níž vztah postupuje na vyšší úroveň, je „zveřejňován“, stále ale není skutečně závazným, naopak jde o fázi zvažování a přípravy na závazek. To jsou významné argumenty dokládající význam zásnub. Na druhou stranu je pro mě pochopitelné, že Smejkal a Renčín (1993), autoři publikací o etiketě pro obecnou populaci, jsou přesvědčeni, že na prahu 21. století důvody pro zasnoubení už prakticky pominuly. Mladí lidé podle nich nejsou ve svých kontaktech na veřejnosti nijak limitováni (nepotřebují „garde“), pohlavní styk již dávno není legitimní pouze v manželském loži, zasnoubením ani žádným jiným způsobem není možné si partnera „pojistit“ a příslibem manželství *nevzniká ani žádný nový právní subjekt, který by mohl být z nějakého důvodu užitečný.* (Smejkal & Renčín, 1993, s. 89)

Moje zkušenost mi napovídá, že mladí katolíci jsou konfrontováni s oběma (i více) úhly pohledu na zásnuby nebo obecně způsoby vyjadřování závazku v partnerském vztahu, proto jsem se nedržela striktně katolické perspektivy. Rozmanitost názorů na zásnuby na základě odlišných perspektiv (katolické a profánní) ve mně ale především podnítila zájem zjistit,

jaký účel zásnuby plnily dřív. Abych si na tuto otázku mohla odpovědět, podnikla jsem malý exkurz do etnografie, antropologie a etikety, které mi přiblížily podobu rituálu zásnub a žádosti o ruku v 19. a v první polovině 20. století.

1.1 Zásnuby jako přechodový rituál

Zásnuby jsou řazeny mezi pomezí (liminární) přechodové rituály. Podle Van Gennepa (1997, s. 12) mají přechodové rituály tři fáze: odloučení (rituály preliminární), pomezí (prahové rituály) a přijetí, sloučení (rituály postliminární). Počáteční fáze jedince symbolickým chováním odděluje od jeho původního společenského místa či postavení, zatímco třetí fáze jej v nové pozici navrácí do ustáleného společenského řádu s vymezenými právy a povinnostmi. Přijímací rituály se dělí na ty s individuálním dosahem, spojující oba snoubence, a přijímající rituály zahrnující široké rodinné společenství, jejichž smyslem je začlenit nového jedince nebo spojit několik společenství. Ne všechny události v životě jedince či společnosti vyžadují, aby byl stejně kladen důraz na všechny tři stupně rituálu. Při pohřbech jsou akcentovány prvky rituálů preliminárních, svatby vyžadují důraz na složku přijímání apod. (Van Gennep, 1997).

Přechod mezi krajními etapami je charakteristický vydělením ze společenské struktury. Pro jedince už neplatí charakteristiky předchozího období či postavení, ale ještě není ani příslušníkem jiné společenské skupiny či vrstvy; nepatří vlastně nikam. V některých kulturách bývá tento liminární stav připodobňován ke smrti, temnotě, pobytu v děložce apod. Symbolicky může být vyjádřen například nahotou, na znamení absence společenského postavení, moci nebo majetku. (Turner, 2004, s. 95) Jasně společenské postavení a zařazení naproti tomu vystihuje české přísloví, že *šaty dělají člověka*. Typickými příklady liminarit podle Van Gennepa (1997, s. 101) je právě období zasnoubení nebo těhotenství.

Je třeba zdůraznit, že vedle obecného cíle přechodových rituálů – usnadnit přechod v rámci posvátné či profánní společnosti a/nebo zajistit změnu stavu – mají všechny rituály i svou vlastní funkci či cíl, k němuž směřují. Úzké propojení těchto cílů nedovoluje vždy přesně určit, jakou funkci který prvek rituálu sytí. Nedílnou součástí svatebních rituálů je též snaha rituálně zajistit plodnost, pohřební ceremonie jsou současně obrannými aj. (Van Gennep, 1997); katolické rituály zásnub mimo jiné usilují o požehnání pro snoubence, aby dobře zvolili manželského partnera a vytrvali v čistotě a lásce (Skočovský, 2011).

Zasnoubení se liší v různých kulturách. V některých společnostech může období od zasnub do úplného přechodu nevěsty do rodiny muže trvat i několik let. V jednotlivých společnostech se odlišně přistupuje k akceptaci či odmítání předmanželského sexuálního styku, k počtu manželských partnerů aj. Podstatné u zasnubních a svatebních rituálů napříč kulturami je ekonomické hledisko, reprezentované „cenou za nevěstu“, resp. věnem. U zasnubních a svatebních ritů jsou společnými prvky odlučování dívky od původního společenství a stavu, a to i symbolicky, např. převléknutí šatů, rozdání hraček z dětství (odlučovací rituály); převádění/převážení nevěsty, často doprovázené překonáváním překážek, vykupováním se apod.; přijímání novou rodinou, reprezentovanou v některých případech pouze jejími ženskými členy. Dověšení těchto rituálů a společenských přechodů bývá napříč kulturami stvrzeno společným jídlem, zpravidla hostinou pořádanou pro široký okruh příbuzných členů obou rodin. (Van Gennep, 1997) Podobně i na českém venkově v 19. a první polovině 20. století byla podle Navrátilové (2012) v předsvatební době zdůrazňována skutečnost přechodu mezi dvěma „světy“. Například od nevěsty se očekávalo, že bude během svatebních obřadů vyjadřovala zoufalství a nejistotu z opouštění svého starého známého prostředí a přesun do života nového, neznámého. Nejistota ženichů při změně statusu a životních podmínek zdůrazňována nebyla, zejména proto, že u mužů byly ceněny „maskulinní“ vlastnosti jako vážnost, odpovědnost a zdrženlivost (Navrátilová, 2012).

1.2 Slavení zasnub

Zasnoubení může v současnosti mít rozličné formy i v rámci jedné (české) kultury, například se liší obřady náboženské od jiných oslav. Proběhnout může v soukromí mezi snoubenci nebo se odehrát ve společnosti blízkých. Někteří lidé volí pro zasnoubení veřejná místa (kulturní a sportovní akce) včetně obtížně dostupných (horské štíty, vodní hlubiny). Návodů či doporučení, jak slavit zasnoubení, existuje celá řada. V dnešní době nejde o závazné postupy, spíše o inspirace, které lze snadno vyhledat například na internetu. Pro příklady toho, jak a proč se zasnoubení v našem prostředí slavilo, můžeme sáhnout například po etnografii a etiketě.

1.2.1 Žádost o ruku a zasnuby podle etikety

Zásnubní bonton rozlišuje žádost o ruku a zasnuby. O ruku žádal nápadník nebo jeho prostředník, a to rodiče dívky, nejlépe otce. *Rozmluvě nebude dívka sama nikdy přítomna.* (Guth-Jarkovský, 1992, orig. z 1940, s. 203¹) Etnografové Brouček, Jeřábek & Tyllner (2007) doporučují, aby muž, pro tu příležitost vhodně oděný, požádal o ruku své milé nejprve její matku a teprve poté jejího otce o souhlas se sňatkem. Žádost tedy nebyla směřována k dívce samotné, její přítomnost by byla v tu chvíli dokonce nežádoucí.

Vedle vyjádření zájmu o sňatek s určitou slečnou bylo toto setkání také příležitostí pro upřesňující rozhovor o konkrétních majetkových poměrech případných snoubenců. Ekonomické hledisko bylo při hledání manželského protějšku zásadní a informace tohoto charakteru byly pro obě strany podstatné při rozhodování, zda ve svatebních jednáních pokračovat, nebo, z finančních či jiných důvodů, dát slušně najevo nezájem. Obecně nešlo při žádosti o ruku o schůzku nijak výjimečně obřadnou, neměli-li jedni či druzí rodiče námitky, mladí lidé se mohli považovat za snoubence. Pokud tedy nápadník dostal na svou žádost o ruku kladnou odpověď, co nejdříve opět navštívil rodinu nevěsty, předem své vyvolené poslal (bílé) květiny. Naopak dívčini rodiče se šli bez velkých odkladů představit rodičům snoubence a pozvali je na zásnubní hostinu. (Guth-Jarkovský, 1992, orig. z 1940)

Podle Guth-Jarkovského (1992, orig. z 1940) po žádosti o ruku mohlo následovat ještě slavnostní zasnoubení v kruhu rodiny, případně i ve společnosti přátel, ale také nemuselo. Ke statusu zasnoubení mohl docela stačit souhlas rodičů vyjádřený během žádosti o ruku. Slavnostní zasnoubení bylo vhodné uspořádat například v případě, že se rodiče mladých lidí neznali. Taková setkání bývala i praktická, bylo přece potřeba domluvit podrobnosti kolem svatby. Při této příležitosti také snoubenec v přítomnosti rodičů věnoval své vyvolené pouzdro se zásnubním prstenem. Teprve poté, co snoubenka pouzdro otevřela a prsten snoubenci podala, nasadil jí jej na prsteníček levé ruky. Matka dívky mohla při této příležitosti svolit k prvnímu políbení, alespoň na čelo. Také snoubenka věnovala při této

¹ Jiří Stanislav Guth-Jarkovský (1861 - 1943) poprvé vydal Společenský katechismus roku 1914. Vydání z roku 1992, na které se odkazují, vychází z poslední verze Společenského katechismu vydaného v roce 1940 pod názvem Novodobý ilustrovaný společenský katechismus.

příležitosti (nebo při podobné hostině pořádané na oplátku rodiči ženicha) svému snoubenci zásnubní prsten. (Guth-Jarkovský, 1992, orig. z 1940, s. 214)

Žádost o ruku je možné pronést i během slavnostního oběda, hostiteli jsou rodiče dívky. Dívka i její matka by měly být od nápadníka obdarovány květinami. (Fanta, 2002) Je přípustné, aby muž přinesl kytici pouze matce své vyvolené. Dobové posuny zachycuje doporučení, aby dívka předem informovala rodiče, pokud její partner přichází do dívčiny rodiny k prostřenému stolu s úmyslem žádat o její ruku (Smejkal & Renčín, 1993).

Žádost o ruku byla záležitostí pouze té nejmenší skupiny zainteresovaných osob, tedy dvou mladých lidí a jejich rodičů. K zásnubám, které následovaly poté, už mohli být přizváni i další blízcí příbuzní (Smejkal & Renčín, 1993), v případě církevních zásnub je možná, ale nikoli nezbytná, účast kněze či jáhna (Svatební obřady, 2007).² Nemělo by se však jednat o velkou slavnost, tou je až svatba (Guth-Jarkovský, 1992, orig. z 1940). Na hostině u příležitosti zasnoubení si buď otec nevěsty, nebo snoubenec vyžádali pozornost přítomných a oznámili zasnoubení. Snoubenci se políbili, muž mohl navléknout snoubence zásnubní prsten (muž prsten od své snoubenky už nedostával), případně si vzájemně vyměnili dárky a tím byl zásnubní rituál vykonán (Smejkal & Renčín, 1993).

Zásnubní prsten by se měl od snubního lišit tím, že je tenčí a ozdoben drahými kameny či perlami. Prsten muž samozřejmě pořizoval s ohledem na své finanční možnosti, podobně účel plnil i kroužek skromnější a zasnoubení mohlo stejně dobře proběhnout i bez obdarování prstenem či pořádání zásnubní hostiny. Také muž dostával od své snoubenky dostat darem zásnubní prsten (Guth-Jarkovský, 1992, orig. z 1940) nebo jiný předmět, který mohl nosit při sobě (Smejkal & Renčín, 1993). Guth-Jarkovský (1992, orig. z 1940, s. 203-204) kromě prstenu trvá v období před svatbou na drobných dárcích, neboť *dary velké a nádherné svědčí o nedobrému vkusu ženichově*. Také Smejkal a Renčín (1993) před nákladnými dary varují, neboť v případě zrušení zásnub se jako stvrzení vráceného příslibu vrací i dary. Odvolání zásnub nepovažují (stejně jako půl století před nimi Guth-Jarkovský, 1992, orig. z 1940) za neběžnou událost, radí proto vyhýbat se zbytečným komplikacím.

² Rituál zásnub v katolické církvi podrobněji popíšu dále.

Akt zasnoubení býval důležitým poselstvím směrem ke společnosti. Snoubencům umožňoval jejich nový status začít spolu chodit do společnosti a i jinak společně trávit čas, ovšem i tehdy pouze v přítomnosti další osoby; hlavní zásadou společenského styku snoubenců měla být zdrženlivost. (Guth-Jarkovský, 1992, orig. z 1940) Povrchní známost mladých lidí měla tedy až v době po jejich zasnoubení určitou šanci začít se rozvíjet. Brouček, Jeřábek & Tyllner (2007) uvádějí, že v minulém a předminulém století bývalo slavení zasnub zvyklostí především bohatších vrstev obyvatelstva.

1.2.2 (Venkovské) námluvy podle etnografie

Navrátilová (2012) popisuje lidovou kulturu hledání manželského protějšku v 19. a první polovině 20. století ve venkovském prostředí Čech, Moravy a Slezska. Oproti dnešní době stál mnohem výrazněji v popředí zájem rodiny před přáním mladých lidí. Cílem rodinné sňatkové politiky bylo v první řadě harmonizovat potřeby rodiny jako celku a zajistit nároky hospodářství, neboť v rodinách býval běžně větší počet potomků a rodiče museli nějakým způsobem zabezpečit každé z nich (ve smyslu výbavy, věna, předání hospodářství aj.). Výběr vhodných protějšků pro manželství a správné načasování zasnub bývalo záležitostí rodičů, zejména otců. Ti posuzovali vhodnost potenciálních manželů zejména z hlediska socioekonomického, neboť materiální zabezpečení se považovalo za podstatnou životní kvalitu, za základ „dobrého života“. V některých případech bylo třeba přihlížet i k náboženskému vyznání a osobnostním předpokladům jedince žít ve stabilním manželském svazku. Za podstatné se v manželství považovala věrnost, schopnost stát při sobě a pomáhat si v dobrém i zlém.

Po předvýběru vhodného partnera vedli mezi sebou otcové, případně sjezdvaní družbové či dohazovači, námluvy a jednání o podmínkách případného manželského svazku. Součástí námluv bylo zejména zjišťování a vyjednávání majetkových poměrů, výše věna nevěsty apod. Příliš rozdílné majetkové poměry zpravidla uzavření svazku bránily, snahou bylo, aby oba snoubenci přinášeli do hospodářství alespoň přibližně srovnatelný vklad. Podle Navrátilové (2012, s. 222) ale mělo vyjednávání sladit celou řadu dalších cílů a požadavků: *získat nevěstu pro synovo hospodářství, dohodnout majetkový přínos, vyřešit požadavky rodičů na zabezpečení ve stáří a vybytí pro sourozence, pro případ smrti jednoho z manželů stanovit i podíl z pozůstalosti a dohodnout zajištění svatby.* Do jednání mohl vstupovat i

rychtář, aby dohlédl na dodržení vrchnostenských výsad, případně duchovní, jednalo-li se o konfesijně smíšené manželství. Jednání nezřídka bývala pro neshodu ukončena. Teprve byly-li vyjednány podmínky sňatku ke vzájemné spokojenosti obou rodin, mohlo za přítomnosti svědků dojít k sepsání svatební smlouvy a k oficiálním námluvám. Až do okamžiku sepisování smlouvy probíhala veškerá setkání obrazně i doslova za zavřenými dveřmi, někdy z opatrnosti až večer. (Navrátilová, 2012)

Vlastní námluvy byly významnou událostí, která se těšila zájmu celé obce. Svatby se tradičně domlouvaly při čtvrté neděli předvelikonočního půstu, tzv. Družebné (Skopová, 2010). Rodiny ženicha i nevěsty se pečlivě připravovaly, dům děvčete se nově vybělil a připravilo se pohoštění. O ruku dívky žádal místo ženicha jeho otec či družba, kteří jej na námluvy doprovázeli. Dostalo-li se jim přijetí, následovalo vyjednávání majetkových poměrů a stvrzení svatební smlouvy. Její sepsání zajišťovali čelní představitelé obce, kteří bývali k tomuto jednání rovněž přizváni. Úspěšně ukončené vyjednávání veřejně oznámil někdo z dívčiny rodiny několika výstřely. Dohoda obou rodin se oslavila přípitkem, přičemž snoubenci si nadto podali ruce, políbili se a navzájem si předali dary. Dívka věnovala svému nastávajícímu vyšívaný šátek jako závazek lásky³ a rozmarýn, aby mu nikdy nepřestala vonět, muž svoji budoucí ženu obdaroval stříbrným penízem. (Navrátilová, 2012) Skopová (2010, s. 38) popisuje akt námluv tak, že budoucí manželé se *navzájem oslovili jménem a podali si ruce, což bylo vlastně oficiální požádání o ruku a zároveň první zaslíbení. Byl to morální závazek, že od této chvíle zasnub nebudou jednat s jinou stranou a nevstoupí do jednání o manželství s jinou osobou.* Příslib spojení rodin se oslavoval společným jídlem, někdy i tancem dlouho do noci. Po tomto dni mohl již ženich veřejně navštěvovat svoji snoubenku. (Navrátilová, 2012)

V různých oblastech existovaly mnohé variace, odvozené od místních zvyklostí. Leckde by bylo bývalo považováno za nezdvořilé přiznat hned důvod návštěvy, ale očekávalo se, že hosté posedí na besedě, pohovoří o hospodářství, případně se nechají pod záminkou koupě dobytka provést po chlévech a stodolách. Navrátilová (2012, s. 218) upozorňuje, že *vesnický člověk byl skoupý na slovo, neuměl se příliš diplomaticky vyjadřovat, zato však velmi dobře*

³ K tomuto zvyku odkazuje např. i lidová píseň *Marjánko, Marjánko, Marjánko má, zavaž mi šáteček na uzle dva. Já bych ti šáteček zavázala, jen kdyby paňmáma nebránila. Ta naše paňmáma tuze brání, že nemáš peníze, pole žádný.*

ovládal skryté významy slovních narážek, symbolických náznaků a gest. Delikátní situace jako tyto by při neopatrném vyjadřování snadno mohly mezi rodinami na dlouhé roky vyvolat zlou krev. Symbolickou cestou se tedy dával najevo i předběžný souhlas či nesouhlas. Nezájem byl snadno vyjádřen například tím, že hospodyně hosty podle místní zvyklosti řádně nepohostila, ale spíše je odbyla. V některých oblastech se mohla nepřímo vyjádřit i nevěsta a nebyla-li s výběrem ženicha spokojená, prezentovala se před ním jako nešikovná či nepořádná, aby sám ztratil zájem a ona se nemusela proti rodičům přímo vyhranit.

Součástí námluv mohl být i rituál podobný vlastním oddávkám, který prováděl družba. Ten spojil snoubencům ruce, obřadně si vyžádal jejich svobodný souhlas se sňatkem a poté i souhlas a požehnání rodičů. (Navrátilová, 2012)

Směrem k veřejnosti se zasnoubení vyjadřovalo i tím, že při bohoslužbě už snoubenci nestáli mezi svobodnými, ale nově se zařadili mezi vdané ženy, resp. ženaté muže, případně do prostoru mezi svobodné a sezdané. Ženy už mohly dívce začít vykat, měla-li se přivdat do statku. Za výjimečných okolností se ženich s nevěstou mohli sestěhovat už před svatbou, bylo-li v jedné z rodin potřeba jejich pomoci. (Skopová, 2010) Tři po sobě jdoucí neděle před svatbou kněz na konci mše ve farním kostele oznamoval záměr snoubenců uzavřít manželství (tzv. svatební ohlášky). Účelem svatebních ohlášek bylo rozšířit zprávu o plánované svatbě mezi lidmi ve farnosti a zjistit tak případné překážky bránící sňatku. (Navrátilová, 2012)

Skopová (2010) z hlediska etnografie srozumitelně upřesňuje, jak na přelomu 19. a 20. století mohlo být v sociálním kontextu vyjádřeno, že člověk v přechodovém období „nikam nepatří“ (Van Gennep, 1997). Před lidmi ze svého sociálního prostředí (v kostele na mši se scházela celá vesnice) snoubenci doslova stáli mezi svobodnými a ženatými/vdanými. Případně se mohli zařadit mezi vdané/ženaté, ale na jejich stav ukazovaly jiné symboly (např. svobodné dívky chodily prostovlasé, obřadní čepení bylo až svatebním rituálem (Navrátilová, 2012)).

1.2.3 Řekla ano! – žádost o ruku ve 21. století

Američtí výzkumní Schweingruber, Anahita a Bernes (2004) v úvodu své práce píší, že americká žádost o ruku je jedním ze světově nejznámějších rituálů. Tvrdí, že někdy během

života tento rituál zažije většina Američanů, ale známý je po celém světě i divákům amerických televizních pořadů a filmů. (Schweingruber, Anahita, & Bernes, 2004, s. 143) Navzdory tvrzení autorů o masivním rozšíření „americké“ nebo „filmové“ žádosti o ruku se mi však kromě jejich výzkumu další práce zkoumající žádost o ruku z pohledu psychologie nebo sociologie v českém ani anglofonním prostředí dohledat nepodařilo. Se žádostí o ruku rámcově souvisí výzkum, v němž se Schweingruber, Cast a Anahita (2008) zaměřili na to, jak je romantický vztah právě na základě žádosti o ruku posuzován sociálním okolím. Vzhledem k nedostatku jiných výzkumů se proto při popisu žádosti o ruku ve 21. století odkazují na tyto americké zdroje.

Schweingruber, Anahita a Bernes (2004) považují žádost o ruku za určitý druh představení, jehož účelem je komunikovat navenek změnu statusu páru. Slovo „představení“ je důležité, neboť podle autorů výzkumu k dohodě o budoucím uzavření manželství mezi partnery zpravidla dochází už dříve. Účelem žádosti o ruku v takovém případě není získat souhlas protějšku s manželstvím, ale učinit z aktu zasnoubení neopakovatelný zážitek

Zásnubní představení se odehrává ve dvou dějstvích, resp. pro dvě publika. Prvním divákem je partner, kterému je nabízen sňatek (v případě heterosexuálního páru častěji žena). Druhé představení je inscenováno oběma snoubenci pro rodinu, přátele a další strany, které by to mohlo zajímat (např. další nápadníky nebo prodejce svatebního zboží). Nabídka sňatku by měla být v první řadě pro obě publika srozumitelná a jednoznačná, proto by do samotného aktu žádosti o ruku měly být zahrnuty kulturně sdílené prvky, které usnadňují nezkreslené předání poselství. Tomuto účelu slouží symboly či úkony, které na základě výpovědí respondentů autoři identifikovali v rituálu zásnub jako „tradiční“ a okolím očekávané. Naopak nekonvenční prvky mohou u publika vyvolat pochybnosti, zda je žádost o ruku myšlena vážně. (Schweingruber, Anahita & Bernes, 2004)

Mezi takové symboly a úkony patří v první řadě vyjádření samotné nabídky manželství a přítomnost zásnubního prstenu; může se objevit i pokleknutí před partnerkou či požádání otce/rodičů ženy o souhlas se sňatkem. Autoři uvádějí, že ačkoliv je příprava zásnubního představení oficiálně zcela v režii (zpravidla) muže, bývá ten nezřídka ve větší či menší míře instruován partnerkou, jaké prvky by v jeho žádosti o ruku neměly chybět, popř. jak by měl vypadat zásnubní prsten. V určitém ohledu téměř samozřejmým předpokladem je, že chvíle

zásnub má být romantická (z pohledu konkrétního páru), tedy odehrávající se na „speciálním“ místě, ve významném dni či hodině (např. výročí první schůzky, západ/východ slunce aj.). (Schweingruber, Anahita & Bernes, 2004)

Schweingruber, Anahita a Bernes (2004) pojmenovali sdílený předpoklad respondentů, že o ruku má žádat muž ženu, ne naopak. Tvrdí dokonce, že pokud by o ruku požádala žena, nevedlo by to k oficiálnímu zasnoubení, ale naopak by taková žádost mohla být pochopena jako vtip nebo parodie. Pro některé z respondentů patřilo to, že o ruku žádá muž, jednoduše k dalším „tradičním“ prvkům žádosti o ruku. Jiní předpokládali, že když je úkolem muže věnovat ženě zásnubní prsten (od ženy se neočekává, že by muže něčím obdarovala), měl ji i požádat o ruku. Jedna z žen zapojených do citovaného výzkumu tvrdila, že se vždy chtěla vdávat víc než její partner, takže čekala, až on sám k rozhodnutí požádat ji o ruku dospěje. Schweingruber, Anahita a Bernes (2004, s. 149) poukazují na to, že *ačkoliv byla tato personalizovaná vysvětlení běžně používána k potvrzení konvenčních prvků scénářů, zřídka byla užita k jejich obměňování.*

Další část zásnub pro druhé publikum je připravována již oběma partnery – klíčovým prvkem je v této fázi příběh o zasnoubení. Ten může být podpořený např. prstenem na prsteníčku ženy nebo jiným symbolem, jehož účelem je doložit, že partneři jsou skutečně zasnoubeni a chtějí vstoupit do manželství. Jinými slovy, nepropracovaný příběh o tom, jak zásnuby proběhly, a zejména chybění zásnubního prstenu je podle autorů výzkumu pro sekundární publikum matoucí a vytváří pochybnosti o věrohodnosti zásnub. (Schweingruber, Anahita & Bernes, 2004) Míra a způsob vyhovění konvencím a zařazení „tradičních“ prvků do žádosti o ruku navíc může být pro osoby mimo pár kritériem pro hodnocení kvality vztahu, zejména jeho pevnosti (Schweingruber, Cast & Anahita, 2008).

Stanley (2014) upozorňuje na nový trend, kterým jsou dlouhotrvající, jeho slovy dokonce nekonečné, zásnuby, počítající se zpravidla na roky. Jejich účelem není stvrdit si budoucí manželství, ale touha dát najevo okolí, že partneři jsou si zavázáni víc, než je obvyklý průměr. Na podobu a proměny rituálů mají vliv i jejich aktéři, zejména v možnosti některé prvky zdůrazňovat a jiné opomíjet (Lewis, 1998). Vannini (2004) se zaměřil na rituál žádosti o ruku jako na kulturní – spíše než vztahový či interpersonální – fenomén. Odvolává se na Illouz (1997, cit. dle Vannini, 2004), podle které v případě romantické lásky a jejích projevů

(žádost o ruku nevyjímaje) dochází ke dvěma vzájemně propojeným procesům: spotřební zboží je konotováno jako romantický artikl a naopak, sama romantika se stává komoditou. Pár příkladů za všechny – šampaňské, večeře při svíčkách, růže.

Můžeme si všimnout některých rozdílů v žádosti o ruku a ve slavení zasnub ve 20. století a v naší současnosti. Byť zůstaly zachovány různé prvky zasnub (např. zasnubní prsten), jejich význam se proměnil. Zasnubní prsten v první polovině 20. století nosili oba snoubenci (Guth-Jarkovský, 1992, orig. z 1940), zatímco na počátku 21. století prsten dostává pouze žena. Naopak jiné zvyklosti, například žádání rodičů o souhlas se sňatkem, nejsou už zdaleka považovány za nezbytnost, spíše naopak: *Dnes se rodiče prostě nějak dozví, kdy se jejich děti budou brát, a pokud byli velice hodní, smí dokonce přijít na svatbu.* (Asserate 2012, s. 262) Udržování prvků rituálu může být zdůvodňováno tím, že jsou pro ten který zvyk „tradiční“. Schweingruber, Anahita a Bernes (2004) ale na základě svého výzkumu tvrdí, že jejich respondenti (ve věku mezi 19 a 28 lety) nevěděli, na čem byly tyto tradice založeny. Pokud tedy píšou o „tradičních“ prvcích žádosti o ruku, nevztahují se autoři výzkumu k historii ani původu těchto prvků. Poukazují však na to, že „tradiční“ prvky slouží ve 21. století k tomu, aby vytvořily kulisy očekávatelné u žádosti o ruku. Například během každodenních interakcí muž zpravidla před ženou nepoklekává na jedno koleno, takže pokud se tak stane, dá se očekávat, že jeho záměrem může být žádost o ruku (Schweingruber, Anahita & Bernes, 2004).

1.3 Obřad zasnub a období mezi zasnubami a svatbou v římsko-katolické církvi

Rituál zasnub se řadí mezi tzv. žehnací obřady (svátostiny), nejde tedy o svátost, jakou je například manželství. Svátostiny jsou posvátná znamení napodobující určitým způsobem svátosti, jimiž se naznačují účinky, zvláště duchovní, a získávají se na přímluvu církve. (Kodex kanonického práva kán. 1166 CIC/1983)

Na rozdíl od toho, Svátosti Nového zákona, ustanovené Ježíšem Kristem a svěřené církvi, jsou, jako úkony Krista a církve, znameními a prostředky, jimiž se vyjadřuje a posiluje víra, vzdává pocta Bohu a uskutečňuje posvěcení lidí; proto velmi přispívají k vytváření, posilování a projevování církevního společenství; proto při jejich udělování musí mít

posvátní služebníci i ostatní křesťané velikou úctou a náležitou pečlivostí. (Kodex kanonického práva kán. 840CIC/1983)

Svátost v sobě slučuje dvě hlavní struktury, konání a setkání. Svátostným úkonem se ve své podstatě věřící setkává s Kristem a s jeho služebníky (Di Fiores & Goffi, 1999). Smyslem křesťanských svátostí je symbolizovat nejpodstatnější témata v duchovním životě: narození a růst, duchovní znovuzrození, výživu, společenství s Bohem a s bližními, očištění, uzdravení, posvěcení životních stavů (Di Fiores & Goffi, 1999). Katolická církev rozlišuje sedm svátostí – křest, biřmování, eucharistie, svátost smíření, manželství, kněžské svěcení a pomazání nemocných.

Současná oficiální podoba rituálu zasnub byla přijata a schválena Českou biskupskou konferencí (ČBK) v roce 2007 podle druhého vzorového vydání latinské předlohy *Ordo celebrandi matrimonium*. Plné doporučené znění tohoto obřadu lze nalézt v liturgické knize *Svatební obřady* (2007). Tímto byl nahrazen původní text uváděný v knize *Obřady žehnání, tzv. Benedikcionálu* z roku 1994. Doporučená podoba obřadu zasnub může být při zachování struktury a klíčových prvků tohoto rituálu vhodně změněna podle konkrétních okolností (*Svatební obřady*, 2007).

Slavení zasnub má snoubencům vyprosit požehnání Boha k dobrému prožití doby přípravy na manželství, k udržení si čisté a pravé lásky a k ujištění se, zda jsou právě tyto dva snoubenci povolání ke společnému životu v manželství (Skočovský, 2011). Němec (2006) zdůrazňuje, že akt zasnoubení nemá žádnou faktickou právní závaznost a po případném zrušení zasnub není možné vyžadovat manželství; lze pouze žádat materiální odškodné, vznikl-li na něj nárok. Konání obřadu zasnub je církví doporučeno, ale není podmínkou uzavření církevního sňatku (Skočovský, 2011).

Podle pokynů ČBK z roku 2007 má být rituál zasnub jasně odlišen od rituálu svatebního. Nesmí proto být spojován se slavením mše a při jeho konání není vyžadována přítomnost kněze. Požehnání do období zasnub mohou snoubenci přijmout vedle kněze i od jáhna⁴,

⁴ Jáhen (z řec. *diakonos* - služebník) je vysvěceným představitelem církve podobně jako biskup a kněz. Jeho hlavním úkolem je být „animátorem služby“. Jáhni se ve své službě pohybují v základní církevní komunitě, přičemž reagují na konkrétní potřeby v přirozeném prostředí jednotlivců, malých skupin a farních společenství, a tím zároveň konají evangelizaci (Di Fiores, Goffi, 1999, s. 358-361).

rodiče jednoho ze snoubenců či jiné osoby. Rituál zasnoubení může být spojen i s katechezí přípravy na manželství (Svatební obřady, 2007).

Snubní čas je pro snoubence časem vzájemného poznávání a společným úsilím v čistotě a zdrženlivosti společně objevovat v páru vzájemnou hodnotu jeden druhého, a tím se stávat sobě navzájem darem, kterým se snoubenci obdarují v den svatby a budou ho nadále objevovat a vychutnávat ve vzájemné úctě, věrnosti a lásce po celý společný život. (Zimčík, 2019, s. 34)

Období katolických zasnub je vyhrazeno pro přípravu na manželství. Podle Zimčíka (2019) je k tomu třeba i to, aby se člověk na nějakou dobu oddělil od své každodennosti a pomocí modlitby a duchovního studia začal poznávat hloubku svého povolání k manželství. Katolický obřad zasnub otevírá snoubencům novou životní etapu, během níž se mají připravovat na společný život v manželství. *Liturgie v počátku této životní fáze pomáhá dvojici snoubenců správně uchopit smysl celého času zasnub a jejího dopadu na očekávané společné manželství páru. (Zimčík, 2019, s. 79)* Úkolem partnerů je poznávat sebe i druhého a v procesu přijímání zodpovědnosti za sebe i za sobě svěřené úkoly postupně zrát. Takovým úkolem předsvatební doby je například poznávat své přednosti a svůj potenciál, ale i slabiny a zlozvyky, které mohou jeho naplňování stát v cestě. Takový proces si žádá dostatek času, ale i blízkost partnerů, kteří si postupným odhalováním a sdílením pomáhají vrůst do manželství. (Zimčík, 2019)

Samotné manželství potřebuje být zakotveno na zralém, osobním a vědomém rozhodnutí obou z dvojice pro toho druhého i pro Boha. Liturgické požehnání snoubencům jim má otevřít zrak pro Boží působení v jejich životech a pozvat je do hlubšího objevování Božího plánu, s životy obou snoubenců, aby každý z nich i osobně tento plán přijali a ke svému společnému dobru začali naplňovat. (Zimčík, 2019, s. 80)

Podobně papež František (2005) vybízí k tomu, považovat zasnuby za *proces, který postupuje vpřed pomalu, (...) proces zrání. Jednotlivé jeho etapy nemusí hořet. Zrání je takové, jde krok za krokem.* Ačkoliv jednotlivé etapy zasnub přímo nikde pojmenované nejsou, zasnuby samy o sobě lze považovat za součást jedné z etap přípravy na život v manželství. Katolická církev rozlišuje tři fáze předmanželské přípravy, které jsou označovány jako vzdálenější, bližší a bezprostřední. Tyto fáze přípravy jsou podle České

biskupské konference (2017), která se zde odvolává na Jana Pavla II. (1992), etapami *postupného a trvalého procesu*. Tím je podle dokumentu Směrnice pro přípravu na svátost manželství vydaného Českou biskupskou konferencí (2017) myšleno, že vzdálenější příprava na manželství začíná v raném věku, kdy jsou děti v rodině i ve farnosti podporovány, *aby samy sebe objevily jako lidi, kteří mají bohatou a složitou psychologii a zvláštní osobnost se silnými a slabými stránkami*. Bližší příprava už je více otázkou farní pastorace a účelem je ve vhodném věku mladým lidem vštěpovat mravní a duchovní zásady svátostného manželství. Vedle toho má dospívajícím *ukázat manželství jako osobní vztah muže a ženy, který musí být ustavičně dál rozvíjen*. A konečně bezprostřední příprava spočívá v katechezi snoubenců krátce (v rámci měsíců) před svatbou. Není bez zajímavosti, že *má vycházet z reálné, nikoliv předpokládané situace snoubenců a jejím cílem je napomoci jim k dobře žitému křesťanskému manželství*. (Česká biskupská konference, 2017)

2 Závazek

V českém akademickém prostředí se o závazky aktivně zajímá právo a ekonomika, v oblasti psychologie a partnerských vztahů jsem tolik zdrojů nenašla. Zaznamenala jsem určitou pozornost věnovanou tomuto typu závazku v posledních letech mezi studenty v rámci jejich absolventských prací (např. Lukešová, 2009; Trestrová, 2011; Matyášová, 2018; Zelenáková, 2019). V české literatuře (př. Šmolka, 2004; Novák & Průchová, 2005 aj.) se lze setkat např. s termínem „rozvodová bariéra“, který se závazkem souvisí. V zahraničí je závazek (*commitment*) v kontextu partnerských vztahů psychology a sociology zkoumán už od 60. let 20. století (Johnson, 1973).

2.1 Psychologické pojetí závazku

Závazek v partnerském intimním či důvěrném vztahu bývá definován jako záměr setrvat ve vztahu a uvažovat o něm v dlouhodobé perspektivě (Stanley, Rhoades & Whitton, 2010). Podle Rusbultové (1980) znamená uvažovat o vztahu v dlouhodobé perspektivě nejen úmysl ve vztahu zůstat, ale také udržovat emocionální vazbu (*attachment*) (Wieselquist, Rusbult, Foster & Agnew, 1999). Arriaga a Agnew (2007) přistupují k závazku jako k postoji: uvažují o charakteristikách závazku jako o jeho afektivních (emoční vazba), kognitivních (dlouhodobá orientace) a konativních (úmysl zůstat ve vztahu) komponentách. Podstatou partnerského závazku podle Stanleyho (2010) je, že si jeden člověk vybere jednoho jediného dalšího člověka mezi ostatními a tomu se oddá. Přestane po straně uvažovat o dalších alternativách. Právě závazek nabízí vysvětlení, proč některé nespokojené vztahy trvají a jsou stabilní, zatímco jiné relativně bezproblémové se rozpadají (Le & Agnew, 2003).

Na následujících stránkách představím několik vybraných teoretických pojetí závazku. Agnew a VanderDriftová (2018) uvádějí, že výzkumy závazku jsou nejčastěji inspirovány původními pracemi Levingera (model soudržnosti), Johnsona (tripartitní konstrukt závazku) a Rusbultové (investiční model). Od popsaných teorií se odvíjí a na ně navazuje řada dalších teorií a prací, z nichž popíšu ještě dvě další – teorii Stanleyho a Markmana a práci Sternberga. Nebudu se věnovat metodám zjišťování či měření síly a podoby závazku, které se zkoumají např. v rámci psychoterapie (Rusbult, 1983; Johnson, Caughlin, & Huston, 1999; Lydon, Meana, Sepinwall, Richards, & Mayman, 1999; Rusbult, Martz, & Agnew,

1998; Owen, Rhoades, Stanley, & Markman, 2011; Brault-labbe, Brassard, & Gasparetto, 2017 aj.).

2.1.1 Model soudržnosti

George Levinger (1965) čerpal z Lewinovy teorie pole (Lewin, 1951). Soudržnost (*cohesiveness*) v milostném či partnerském vztahu podle něj vychází ze tří typů sil:

- a) přitažlivé síly podporující závazek v současném vztahu,
- b) síly působící proti současnému vztahu, přitažlivost působí vně vztahu a narušuje závazek v aktuálním vztahu,
- c) bariéry, které ztěžují opuštění vztahu.

Bez ohledu na konkrétní typ působících sil Levinger rozlišuje zisky a ztráty materiální, symbolické a afektivní. Zatímco síly ve formě bariér pomáhají předcházet rozpadu vztahu, přitažlivé síly jsou založeny v širokém slova smyslu na ziscích (stabilita, přijetí, vyšší sociální status atd.), které pro jedince ze vztahu plynou. (Agnew & VanderDrift, 2018) Bariéry mohou zamezit ukončení vztahu i v případě, že se přitažlivé síly výrazně oslabily nebo dokonce vymizely. (Rusbult, Coolsen, Kirchner, & Clarke, 2006) Závazek se odvíjí od absolutní hodnoty spolupůsobících sil. Jinými slovy, čím víc bude jedinec přitahován svým aktuálním vztahem, čím méně jej budou lákat alternativní možnostmi vůči současnému vztahu a čím vyšší budou bariéry, které by musel při opuštění vztahu zdolat, tím pravděpodobněji bude ve vztahu pokračovat a neopustí jej.

2.1.2 Investiční model vztahů a odvozené modely: závazek jako dlouhodobá orientace na vztah a na chování, které ji podporuje

Investiční model vztahů (*investment model*) vychází z modelu vzájemné závislosti Kelleyho a Thibauta (1978) a dále ho rozvíjí. Autorka Caryl E. Rusbultová (1980, 1983, 1986, 2006) svůj model opírá o tři pilíře – o spokojenost, alternativy a investice. Alternativy podobně jako v modelu soudržnosti člověka neodvádějí od současného vztahu v případě, že žádné atraktivnější alternativy ke svému vztahu nemá nebo dostupné alternativy nejsou dostatečně přitažlivé. Za „typickou“ alternativu k současnému vztahu bývá považován vhodnější partner. Alternativy ale mohou mít mnoho podob, např. být single, práce v zahraničí, mít/nemít děti atd. Třetím pilířem investičního modelu jsou zdroje a investice, které jedinec

do vztahu vložil. Tyto tři proměnné – spokojenost, alternativy a investice – určují tzv. souhrnný závazek. V souhrnu tedy závazek roste se spokojeností jedince ve vztahu a s množstvím investic vložených do vztahu, a klesá, jsou-li dostupné kvalitní alternativy (Rusbult, 1983).

Souhrnný závazek se proměňuje podle toho, jak je vztah udržován a jaké jsou specifické strategie k jeho údržbě (Brandau-Brown, & Ragsdale, 2008). Jinými slovy jde o to, že částečně se na síle a kvalitě závazku podílí uspokojivý vztah sám o sobě a částečně může být posilován aktivními a záměrnými zásahy partnerů, tedy oněmi specifickými strategiemi.

Podle Rusbultové a Buunka (1993) jsou lidé motivováni zejména hédonisticky a snaží se o zachování určitého poměru odměn a nákladů ve vztahu. Zisky plynoucí ze vztahu jsou poměřovány s vynaloženými náklady a výslednice odkazuje k subjektivní kvalitě vztahu. Jinými slovy partnerský vztah trvá, pokud zisky převažují nad ztrátami. Každý jedinec má svůj vlastní standard, podle něhož porovnává, co pro něj ve vztahu je a co není přijatelné, resp. zda ve výsledku je či není ve vztahu spokojený. Právě spokojenost lze zjednodušeně označit za dominantní cíl, který lidé obecně v partnerském vztahu sledují (Le & Agnew, 2003). Přesto při posuzování kvality vztahu anebo při rozhodování o jeho pokračování či ukončování je spokojenost pouze jednou ze zvažovaných položek (Joel, MacDonald, & Plaks, 2013). Stručně řečeno, spokojenost významně přispívá k závazku a je tou jeho složkou, která může být pro partnery zpočátku nejpodstatnější. Další faktory se mohou dostat do popředí ve chvíli, kdy lidé nebudou považovat vztah za natolik uspokojivý, jak by si představovali.

Podle Rusbultové a kol. (2006) lze dovést, že čím víc je jedinec ve vztahu spokojený a čím méně dostupných alternativ má, tím je na vztahu závislejší (zde se mj. odrážejí inspirace Kelleyho a Thibauta). Záviset na někom v tomto kontextu pak může znamenat, že jedinec se spoléhá na vztah jako na prostředek, který uspokojí jeho důležité vztahové potřeby. Případně může být za takový jedinečný zdroj uspokojení považován přímo partner, respektive partneri navzájem. Podstatná je míra takového spoléhání se, nejedná se zpravidla o absolutní hodnoty buď/nebo. (Le & Agnew, 2003)

Wieselquistová, Rusbultová, Foster a Agnew (1999) zkoumali závazek z perspektivy modelu vzájemné závislosti prostřednictvím dvou longitudinálních výzkumů. Jedné studie se

účastnily páry sezdané, druhé studie dvojice, které spolu chodily. Výzkumníky zajímala souvislost mezi závazkem, na vztah zaměřenými jednáním a důvěrou jak mezi partnery, tak na úrovni jedince. Teoretické pojetí důvěry převzaly od Holmese a Rempela (1989, cit. dle Wieselquist et al., 1999), podle nichž míra důvěry odpovídá přesvědčení, že partner bude vystupovat stabilně, čestně a bude reagovat na potřeby druhého. Důvěra zde má tudíž tři složky – předvídatelnost, důvěryhodnost (spolehlivost, čestnost) a víru v to, že partnerova motivace zajímat se a pečovat je vnitřní – opravdová.

Výstupem výzkumu Wieselquistové a kol. (1999) je model vzájemného cyklického růstu:

- a) čím větší je závislost na vztahu, tím silnější závazek podněcuje;
- b) závazek vyvolává jednání orientované na vztah;
- c) na vztah orientované jednání vnímá partner;
- d) vnímání na vztah orientovaného jednání zvyšuje partnerovu důvěru;
- e) důvěra zvyšuje partnerovu ochotu stávat se na vztahu závislým.

Vztahy charakteristické silnou vzájemnou závislostí se vyznačují tím, že zkušenosti partnerů jsou neoddělitelně propojené. Ukazuje se, že partneři komplementárně zrcadlí své chování, a tím se vzájemně ovlivňují. Autoři na základě zmíněné studie tvrdí, že důvěra jako jedna ze vztahových kvalit může být nevyjádřeným měřítkem partnerova závazku. V reálném životě však samozřejmě může do vztahového systému vstupovat řada dalších vnějších, do modelu nezahrnutých proměnných, a ovlivňovat vztahovou rovnováhu. (Wieselquist et al., 1999)

Závazek prověřují zejména každodenní situace, zvláště obtížná rozhodování (dilemata) v rámci vzájemné závislosti (Rusbult et al. 2004). Jedná se o situace, kdy každý z partnerů potřebuje něco jiného, jejich zájmy nejsou v souladu, jsou více či méně neslučitelné, a řešení tohoto konfliktu vyžaduje větší investice či ústupky. Kroky směrem k naplňování vzdálenějších cílů místo bezprostředního následování vlastních zájmů jsou v tomto kontextu označovány jako transformace motivace. Lidé se mohou proměňovat více způsoby – od plného zaměření na sebe přejít k zaměření na partnera a společné cíle, nebo jít proti vztahu a usilovat o maximální oddělení vlastních a partnerových zájmů (tzv. *antirelationship transformation*). Pokud jedinci častěji volí formy jednání zaměřené na vztah nebo druhého partnera, nepřímo tím podporují i závazek. A zároveň silný závazek působí jako silná pobídka k pečování o vztah i partnera. Wieselquistová a kol. (1999) popisují, že dilematické

situace jsou v podstatě diagnostické, neboť odhalují jedincovy vzdálenější cíle, hodnoty a motivy.

Investiční model vztahů byl prověřen řadou samostatných výzkumů (srov. např. Rusbult, Johnson, & Morrow, 1986; Davis, Williams, Emerson, & Hourd-Bryant, 2000) i metaanalýz (Le & Agnew, 2003; Tran, Judge, & Kashima, 2019). Lze říci, že popsáný model obecně platí a v konkrétnostech se zpřesňuje. Například přestože větší hodnota odměn podporuje trvání vztahu, náklady tak intenzivně a konzistentně spokojenost nebo závazek sytit nedokážou (Rusbult, Johnson, & Morrow, 1986). Neplatí tedy úměra, že čím víc jedinec do vztahu vloží, respektive čím hodnotnější investici si do svého vztahu uloží, tím šťastnější v něm bude. Spokojenost se vztahem se může vytrácet, pokud se bude domnívat, že jeho vklady do vztahu jsou ve srovnání s investicemi partnera příliš vysoké. Nespokojenost může pramenit rovněž z toho, že vztah sám o sobě vyžaduje více investování, než jedinec subjektivně očekával.

2.1.3 Tripartitní (trojstranné) pojetí závazku

Teoretickým zázemím autora této teorie, Michaela P. Johnsona, je sociologie. V jeho starší práci (1973) můžeme vidět, že původně popisoval závazek odlišně od svého současného pojetí. Jako první rozlišoval závazek osobní, představující odhodlání pokračovat v nějaké akci. Druhým typem byl závazek behaviorální, který připomínal možné důsledky přerušování akce, a tím nutil jedince pokračovat. Behaviorální závazek v sobě nadto zahrnoval sociální závazek (normativní očekávání a tlak okolí) a náklady odvozené od vlastního hodnotového systému jedince a spojené s nedokončením započaté akce. (Johnson, 1973)

Během let Johnson svůj přístup k závazku revidoval a později představil teorii známou jako tripartitní (trojstranné) pojetí závazku (1991; cit. dle Johnson, Caughlin, & Huston, 1999). Vymezuje se proti modelu obecného závazku (viz např. investiční model závazku Rusbultové), který považuje závazek za v zásadě jednotnou entitu. Podle Johnsona (1991) je celý konstrukt složitější a vrstevnatější. Operuje v něm se třemi aspekty závazku, které pojmenoval osobní, morální a strukturální.

Osobní závazek podle Johnsona a kol. (1999) komunikuje jedincovu touhu zůstat součástí konkrétního vztahu. Důvody pro setrvání mohou být různé, v zásadě ale uvažujeme o třech

hlavních složkách, které utvářejí osobní závazek: a) jedinec je přitahován k partnerovi⁵; b) jedinec je přitahován ke vztahu jako takovému; c) jedinec je přitahován nově vzniklou párovou identitou. Sdílená identita – nově vzniklé „my“ - může být pro některé lidi natolik cenná, že dokáže dlouho vyvažovat jinak nevyhovující vztah. Být ve vztahu se stává součástí sebepojetí. (Johnson, Caughlin & Huston, 1999)

Také morální součást závazku je podle Johnsona, Caughlina a Hustona (1999) tříložková. Jak už pojmenování morální závazek napovídá, jedinec se cítí z morálních důvodů povinen vztah neopustit – kvůli obecnému morálnímu přesvědčení nebo osobnímu morálnímu přesvědčení nebo kvůli obecné zásadovosti. Některé typy vztahů jsou apriorními nositeli morálky, resp. jejich rozpad je již obecně nějakým způsobem morálně označen. Například jedinec může být přesvědčen, že manželství je svazek, který trvá v dobrém i ve zlém až do smrti a je morálně nepřijatelné ukončit jej rozvodem. Osobní morální přesvědčení znamená, že jedinec cítí morální povinnost vůči druhému konkrétnímu člověku. Například přesvědčení, že nemůže opustit těhotnou manželku nebo partnera, který je nemocný. Třetí složka morálního závazku se vztahuje k přesvědčení, že zodpovědné je dokončit, co se začalo.

Strukturální závazek jako třetí pilíř závazku podle Johnsona ovlivňuje pravděpodobnost setrvání ve vztahu bez ohledu na jeho kvalitu.

Nicméně pokud budou osobní a morální závazek relativně nevýznamné, následující čtyři komponenty strukturálního závazku se stanou významnými a budou příčinou toho, že se člověk bude cítit ve vztahu jako v pasti, bude mít pocit, že náklady na opuštění ho nutí zůstat ve vztahu, ať už chce nebo nechce. (Johnson, Caughlin & Huston, 1999, s. 161)

První ze čtyř částí strukturálního závazku jsou jiné životní možnosti, alternativy. Jde o pojem rozpracovaný původně Thibautem a Kelleyem (1959; cit. dle Johnson, Caughlin & Huston, 1999). Alternativy představují podmínky, o nichž jedinec předpokládá, že by nastaly, pokud by vztah zanikl. Tedy jde o představu života alternativního k tomu, jaký jedinec právě žije. V kontextu alternativ je věnována velká pozornost alternativním partnerům (srov. např. Maner, Gailliot, & Miller, 2008; Rodrigues, Lopes, & Kumashiro, 2017), stejnou pozornost

⁵ Podobně Cuber a Harroff (1965; cit. dle Swensen & Trahaug, 1985) uvažují, že moderní manželství existují v zásadě ve dvou formách: instrumentální a intrinsické (vnitřní). V prvním případě je manželství zejména instituce a být členem páru je výhodnější než zůstat sám. Ve druhém případě lidé uzavírají manželství a zůstávají v něm zejména kvůli závazku vůči konkrétnímu člověku jakožto jedinečné bytosti.

si však zaslouží i další prvky, které mohou významně vstupovat do rozhodování o budoucnosti vztahu (Johnson, Caughlin & Huston, 1999). Jsou jimi například změna bydliště, ekonomické dopady a dnes velmi časté téma – podoba dalšího kontaktu s dětmi.

Sociální tlak je dalším vlivem z oblasti strukturálního závazku. Člověk přemýšlí o svých blízkých a své stávající sociální síti a odhaduje, jak by kdo na jeho rozhodnutí reagoval, kdo by jej schválil, kdo by mu to vyčítal apod. Okolí může rovněž naléhat, obhajovat či zdůrazňovat osobní a morální aspekty závazku. *Když takové tlaky přicházejí od lidí, na jejichž názoru záleží, jedinci se mohou cítit nuceni pokračovat ve vztahu, i když oni sami se cítí být zavázáni osobně nebo morálně jen málo.* (Johnson, Caughlin & Huston, 1999, s. 161)

Třetí složkou strukturálního závazku jsou ukončovací procedury. Jedná se požadavky a nároky, které jedinec musí splnit, aby dosáhl ukončení vztahu. V případě manželství jsou jasně nastavené právní postupy, které vedou k rozvodu. U ostatních typů vztahu nemusí být trajektorie natolik zřejmá. Obecně se však jedná o všechny kroky, které vedou k tomu, aby se jedna společná domácnost dokázala rozdělit na dvě samostatně fungující, oddělené, a přesto životaschopné buňky.

Poslední složkou jsou tzv. nenahraditelné investice. Zvažování, zda zůstat ve vztahu nebo jej opustit, v tomto případě pramení ze sumy investovaného času a jiných zdrojů. Přesto není podmínkou, že všichni musí zakoušet hořkost a počítat ztráty. Pro některé tento poslední aspekt nemusí hrát roli, neboť při zpětném pohledu zhodnotí všechny své investice jako dobře vynaložené, které stály za to a samy o sobě jsou odměnou. (Johnson, Caughlin & Huston, 1999)

2.1.4 Závazek jako osobní oddanost a jako donucení

Autory tohoto modelu jsou Scott M. Stanley a Howard J. Markman. V jejich práci je inspirovali zejména Johnson, Levinger a Rusbultová. Závazek podle nich spojuje dva související prvky, a to osobní oddanost a omezující (či donucující) závazek.

Jako osobní oddanost označují autoři (Stanley & Markman, 1992) touhu jedince udržovat nebo zlepšovat kvalitu vztahu a propojovat prospěch partnerů. Osobní oddanost dokazuje touha a odpovídající chování, aby vztah nejenom pokračoval, ale nadále se i rozvíjel. Jedinec

je ochotný přinášet vztahu oběti, investovat do něj, propojit jej se svými osobními cíli a usilovat o dobrý prospěch nejenom svůj, ale i svého partnera.

Omezující závazek naproti tomu vypovídá o silách, které nutí jedince udržovat vztah bez ohledu na jeho osobní oddanost vůči němu. Příčiny donucení mohou pocházet z vnějších i vnitřních zdrojů. Obecně podporují stabilitu vztahu tím, že vymezují jeho hranice, resp. vyčíslují jeho hodnotu ekonomicky, sociálně, osobně i psychologicky. Mezi klíčové faktory omezujícího závazku patří sociální tlak, strukturální investice (čím větší investice, např. citová, časová, finanční, tím větší může být ztráta), obtížnost konkrétních kroků vedoucích k ukončení vztahu, neatraktivnost alternativ (např. podoby životního standardu po rozvodu), dostupnost atraktivních alternativních partnerů nebo třeba morální postoj k rozvodu.

Stanley a Markman (1992) vysvětlují vzájemnou provázanost osobní oddanosti a donucujícího závazku takto:

Osobní oddanost a donucující závazek nelze považovat za vzájemně nezávislé. Například vysoká osobní oddanost během zasnoubení zvyšuje donucení tím, jak pár vyjadřuje své rozhodnutí zavázat se sobě navzájem manželstvím, dětmi, společným majetkem a dalšími. Více je investováno, ostatní očekávají a chtějí, aby vztah pokračoval, a procedury vyžadované k ukončení vztahu se stávají komplikovanějšími; alternativy se tak mohou stávat méně atraktivními. Jednoduše řečeno, dnešní oddanost je ztřejsší donucení. (Stanley & Markman, 1992, s. 597)

Stanley a Markman (1992) se domnívají, že je to právě donucující závazek, který stojí za stabilitou partnerských vztahů. U nespokojených vztahů mohou nakumulovaná donucení představovat bariéru, která je pro partnery z mnoha různých důvodů nepřekonatelná. Tato teorie tak nabízí poměrně uspokojivé vysvětlení, proč některé vztahy trvají i přesto, že jsou v nich dvojice nespokojené.

V převážně spokojených vztazích působí donucení jako pojistky, které pomáhají partnerům překlenout kritická období a nevyhnutelná kolísání zažívané spokojenosti (Stanley & Markman, 1992). V české literatuře tentýž princip v zásadě vystihuje termín rozvodová bariéra. Jejím účelem je upozornit na překážky stojící na cestě opuštění vztahu a tím zbrzdit ukvapený rozvod. (Šmolka, 2004)

Stanley, Rhoades a Whitton (2010) upozorňují, že mluvíme-li o donuceních, podstatné je, zda jsou partneři ve svém vztahu spokojeni. Ten samý jev, který je pro šťastnou dvojici zdrojem radosti a hrdosti, může představovat pro nespokojený pár uvažující o rozvodu jen obtížně řešitelný nebo dokonce neřešitelný problém. Zcela konkrétně se může jednat třeba o rozdělení péče o malé děti, nemovitost ve společném jmění aj.

2.1.5 Trojúhelníková teorie lásky

Závazek využívá ve své trojúhelníkové teorii lásky i Robert J. Sternberg (1986, 1997, 2004). Podle něj lze podstatné aspekty lásky sloučit do tří samostatných složek. Metaforicky je zobrazují vrcholy trojúhelníku, které autor označil jako vášně, intimitu a rozhodnutí/závazek. Intimita vypovídá o pocitech spojení, blízkosti a vřelosti, vášně se váže spíše k fyzické přitažlivosti, sexualitě a ke zdrojům vybuzení, které umožňují lásku zažívat. Závazek lze nahlížet ze dvou perspektiv. V krátkodobém horizontu jde o rozhodnutí milovat konkrétního člověka, v dlouhodobém se už jedná o závazek tuto lásku udržovat. Rozhodnutí anebo závazek nemusí probíhat společně či po sobě následovat. Může docházet k řadě variací v jejich uspořádání.

Síla lásky závisí na celkové síle vášně, intimity a rozhodnutí/závazku. Na síle těchto složek vůči sobě navzájem závisí typ lásky, kterou jedinec zažívá. Vášně, intimita a závazek mezi sebou různě interagují, proto je ve výsledku možné zakoušet lásku mnoha různými způsoby, v mnoha podobách. (Sternberg, 1986)

Závazek je podle Sternberga (2004) z velké části výsledkem rozhodnutí milovat druhého člověka, zavázat se společnému vztahu. Tím se odlišuje od intimity jako výsledku citových investic, i vášně, která je z velké části otázkou motivace. Složka rozhodnutí/závazku je do určité míry přístupná volní kontrole a ve srovnání s ostatními vychází jako relativně stabilní. Autor se domnívá, že partnerský vztah bez závazku prakticky není možné udržet. Závazek podle něj může vztah zachránit v obdobích krizí nebo obtíží. Střídání lepších a těžších období v partnerských vztazích považuje Sternberg (2004) za nevyhnutelné.

2.2 Dynamika závazku

Partnerský vztah je dynamickým procesem a z určité perspektivy je závazek v samém jeho centru, neboť je tím hlavním, co rozhoduje o dlouhodobém trvání a stabilitě vztahu (Rusbult, a kol., 1991; Sternberg, 2004). Stanley, Rhoades a Whitton (2010) tvrdí, že tím nejdůležitějším účelem závazku je chránit milostnou vazbu mezi partnery.

Autoři teorií v předchozí kapitole popisují dva typy sil utvářející závazek: síly podporující setrvání ve vztahu a síly působící proti vztahu. Není jasné, jak přesně ve vztahu tyto síly spolupůsobí, sílu a podobu závazku nelze na jejich základě zcela předpovídat. Celá řada faktorů (ať už působí pro nebo proti) je značně proměnlivá v čase i s ohledem na další okolnosti. Například sexuální potřeby, podoba trávení volného času, atraktivní alternativy a podobně. Taková proměnlivost je běžná a může se např. stát, že síly proti setrvání ve vztahu v nějaké chvíli převáží nad přitažlivými silami, aniž by se tím zásadně proměnila úroveň závazku. Ukazuje se totiž, že podstatnější je, aby z dlouhodobějšího hlediska důvody pro vztah převyšovaly důvody proti němu, a to z čistě subjektivního hlediska každého z partnerů dvojice. (Agnew & VanderDrift, 2018) K ochraně milostné vazby slouží například znevažování atraktivních alternativ. Lydon, Fitzsimons a Naidoo (2003) na základě svého výzkumu tvrdí, že lidé s vysokou mírou závazku mají tendenci snižovat atraktivitu nezadaných osob opačného pohlaví, nepotvrdili však, že by se tak lišili od jiných účastníků v jejich výzkumu, kteří byli nezadaní nebo svůj závazek označili za spíše nízký. *Nicméně, zadaní účastníci bez ohledu na míru závazku hodnotili negativně zadané alternativní partnery, shodně s procesy sociálního srovnávání a teorií vzájemné závislosti.* (Lydon, Fitzsimons, & Naidoo, 2003)

Jasně a oboplně srozumitelné komunikování míry závazku mezi partnery (Stanley, Rhoades, & Whitton, 2010) dovoluje vědomě se vztahem nakládat. V opačném případě jeden či oba partneři vlastně nevědí, v jakém vztahu spolu jsou, jaká je jeho perspektiva do budoucna a v čem spočívá jejich role jako partnerů. Jsou právě tím protějškem, s kým chce druhý zestárnout, postavit dům a vychovat děti, nebo jen zaplňují dočasně volné místo vedle člověka, který čeká, až potká toho pravého/tu pravou? Stanley (2017) navrhuje tři kritéria, která pomáhají správně číst, zda ve vztahu je, či není přítomen závazek, případně v jaké míře:

- A. Chování opravdu souvisí se závazkem (ani dobrovolný pohlavní styk dvou dospělých lidí o závazku nemusí nijak vypovídat).
- B. Jedinec si řídí vlastní život. Vynucená svatba stěží vyjadřuje srovnatelnou míru závazku jako sňatek, pro který se partneři bez nátlaku rozhodli a svého partnera si svobodně zvolili mezi jinými potenciálními protějšky.
- C. Partneři jsou ochotni si prokazovat drobné pozornosti, které dokazují, že mají druhého a vztah na prvním místě. Není tím míněno *obětování se*, naopak jde o drobná gesta, zato ale častá a především vzájemná.

(Stanley, 2017)

2.2.1 Párová identita a rozdíl v závazku u mužů a žen

S rozvojem závazku ve vztahu úzce souvisí párová identita. Jde o přerod z „já“ a „ty“ na „my“.

Párová identita je úzce propojená se spokojeností ve vztahu (Agnew, Van Lange, Rusbult, & Langston, 1998) a závazkem ve smyslu oddanosti (Givertz, Burke, Segrin, & Woszidlo, 2016). V rozvíjejícím se uspokojivém vztahu postupně dochází k tomu, že partneři přestávají vnímat sebe sama striktně jako oddělené entity, ale stále více jako společný celek, jako pár. Jinými slovy, dochází k rozvoji sdílené identity, kombinující identity obou jedinců (Acitelli, Rogers, & Knee, 1999). Párová identita se pak prolíná s pocitem náležení k někomu, což podněcuje pocit pohody (Merrill & Afifi, 2017). Podle Hickman-Evansové, Higginse, Allera, Chaveze a Piercyové (2018) je rozvoj párové identity podněcován společně stráveným časem věnovaným odpočinku nebo aktivitám, které oběma partnerům přinášejí radost. Tím samozřejmě narůstá interakce mezi partnery, dvojice více komunikuje a jejich vztah se prostřednictvím toho stává nositelem pozitivních zkušeností (Orthner, 1975). Trávili partneři společně čas při příjemné aktivitě, dávají si tím najevo, že o sebe mají zájem, a tím může růst i jejich vzájemný závazek (Stanley, Rhoades & Whitton, 2010). Nemusí přitom jít o nijak výjimečné aktivity, svou roli může dobře plnit i společné jídlo (Hickman-Evans, Higgins, Aller, Chavez & Piercy, 2018). Velký potenciál vytvářet a posilovat párovou identitu mají též náročné životní události (Ahmad, Fergus, Shatokhina, & Gardner, 2016).

Do vztahu však vstupují dva různí lidé s rozdílnými životními zkušenostmi, nemusí se tudíž na nově vzniklé párové identitě shodnout.

Každý jedinec si může vytvořit vlastní jedinečné porozumění jejich párové identitě na základě vnímání svého a partnerova vkladu do vztahu. Proto může jedincův pocit identity jejich páru odrážet subjektivní zkušenosti spíše než strukturální charakteristiky vztahu samotného. (Walsh & Neff, 2018, s. 588)

Z toho důvodu podle Walshové a Neffové (2018) může párová identita krystalizovat v zásadě ve třech podobách – jako vyrovnaná, nebo nevyrovnaná buď na straně jedince, nebo jeho partnera. Nevyrovnanou kvalitou párové identity je míněna taková podoba, kdy jeden z partnerů má prominentní postavení v páru, více rozhoduje o podobě společného vztahu a jeho akčním směřování. Jinými slovy, párová identita např. navenek dává zprávu o tom, co „my máme rádi“, jak „my trávíme společný čas“ apod., přičemž dominantní partner může svými preferencemi zastínit či odsunout do pozadí přínosy druhého, který se nedokáže stejným způsobem prosadit. Merrill a Afifi (2017) označují takové diskrepance jako trhliny v párové identitě a přisuzují jim řadu negativních důsledků, např. konflikty, stres, neporozumění, úzkost a jiné osobní nebo vztahové potíže. Waller (1938; cit. dle Stanley, Rhoades, & Whitton, 2010) rozvinul princip nejmenšího zájmu, podle něhož ten z páru, který je nejméně oddaný, má ve vztahu největší moc.

Nerovnovážné rozdělení moci ve vztahu popisuje i tzv. asymetrický závazek (Stanley, Rhoades, Scott, Kelmer, Markman, & Fincham, 2016). Růst závazku obvykle probíhá obousměrně. Znamky závazku u jednoho partnera potencují jeho nárůst u druhého, spolu se zvyšováním pocitu stability a emočního bezpečí (Stanley, Rhoades, & Whitton, 2010). Jinými slovy, čím více signálů a projevů oddanosti partneri od druhého přijímají, tím více jsou ochotni je poskytovat nazpět, vložit je do společného vztahu. Pokud tato reciprocita nefunguje, může to být pro jedince signálem, že vztah neslibuje dostatečný potenciál a že má jeho další udržování přehodnotit. *Rozumná rovnováha na současné úrovni závazku a vzájemná srozumitelnost v signalizování závazku jsou důležité, aby oba partneri byli klidní, že nejsou v rozvíjejícím se vztahu využíváni.* (Stanley, Rhoades, & Whitton, 2010, s. 249)

V souvislosti s asymetrickým závazkem někteří autoři uvažují o genderových odlišnostech. Stanley (2010b) se domnívá, že pro ženy je v otázce přinášení obětí rozhodující vztahová vazba, zatímco pro muže závazek. Podle Whittona, Stanleyho a Markmana (2007) ženy spíš než muži investují do vztahu od samého jeho počátku, respektive od okamžiku, kdy si

k druhému člověku vytvoří vztahovou vazbu. Svě investice/oběti přitom vkládají, aniž by nutně uvažovaly o budoucnosti vztahu nebo vynaložené oběti pro sebe považovaly za poškozující. Liší se tím (obecně) od mužů, kteří se začínají plně angažovat a investovat až ve chvíli, kdy je vztah nějakým způsobem závazný, případně formalizovaný, s jistou perspektivou dlouhodobosti. *Muži (...) pro sebe mohou vidět vztahové oběti jako nežádoucí a mohou je pro sebe pravděpodobněji vnímat jako škodlivé, dokud nejsou jasně oddáni tomu mít se svou partnerkou i do budoucna stabilní, zdravý a šťastný vztah.* (Whitton, Stanley, & Markman, 2007, s. 84).

Stanley (2010a) uvádí, že jedna z příčin genderové rozdílnosti může být čistě biologická, založená na fyziologicky vyšší hladině hormonu oxytocinu u žen ve srovnání s muži. Oxytocin je klíčový hormon při vytváření vztahové vazby a důvěry a je vyplavován zejména během porodu a při kojení. Mimo to je ale produkován i při dotecích, hlazení, objímání, líbání a ve velké míře i při sexuálním styku. Jinými slovy, při interakci v páru se ženě na stejný podnět (např. při polibku) fyziologicky vyplaví větší množství oxytocinu než muži. Sociálněpsychologická teorie nabízí, že ženy jsou mnohem více než muži socializovány k tomu, aby pečovaly o vztahy a přinášely oběti a více potlačovaly „já“ ve prospěch „my“, proto je pro ně přirozené začít do vztahu investovat od chvíle, kdy si existenci takového vztahu uvědomí (Whitton, Stanley, & Markman, 2007).

Whitehead & Popenoe (2001, cit. dle Stanley 2010b) publikovali výsledky kvalitativních rozhovorů s muži - dvacátníky o manželství a závazku. Zjistili mimo jiné, že 94 % mladých dospělých ve vztahu čeká na svou spřízněnou duši (někoho, kdo je bude brát takové, jací jsou, a nebude je chtít měnit). Pokud za svou spřízněnou duši nepovažují svého současného partnera/partnerku, odráží se to pochopitelně na jejich závazku vůči současnému vztahu, resp. jejich ochotě prohlubovat svůj vztah a investovat do něj. Podle Stanleyho (2010b) je pak podstatnou otázkou, zda partnerky takových mužů vědí o tom, že jejich partner de facto stále hledá svůj ideální protějšek, zejména pokud ony samy už pomýšlejí na manželství.

Zimbardo a Coulombová (2017) dospěli k názoru, že mladí muži jsou stále méně ochotni i nuceni přijímat závazek. Podle nich jsou ženy ochotnější umožnit mužům přístup k manželským výhodám, aniž by žádaly manželské jistoty. Myslí tím ochotu žen k nemanželskému sexuálnímu styku, společnému bydlení a rození dětí v nesezdaných

párech atd. Stanley (2019) se ptá, co se s muži a závazky stalo, a tvrdí, že průměrní muži dnes nepřistoupí na manželství, dokud nevyčerpají všechny možnosti, jak se mu vyhnout.

Z českých a zahraničních průzkumů se ještě před dvaceti lety zdálo, že manželství a založení rodiny je nadále mezi životními prioritami a plány na předních příčkách (Fialová, Hamplová, Kučera & Vymětalová, 2000). Whitehead & Popenoe (2001, cit. dle Stanley 2010b) uvádějí, že mladí muži nejsou a priori proti manželství, dokonce si jej mohou cenit více než ženy, ale přechod od svobodného života k manželství si spojují s velkým nárůstem zodpovědnosti a omezení, proto jej odsouvají. K přijímání závazků nejsou tlačeni svým sociálním okolím a společné bydlení jim nabízí prakticky totéž, co manželství (Zimbardo, Coulomb, 2017).

2.2.2 Partnerský závazek a fenomén setrvačnosti

V souvislosti se společným bydlením je závazku v partnerských vztazích věnována nemalá pozornost. Je to zejména kvůli tzv. účinku společného bydlení (Stanley a kol., 2010), o kterém můžeme mluvit v případě, že pár dospěl ke kohabitaci dříve, než srozumitelně a jasně vyjádřil vzájemný závazek. Takové vztahy se s větší pravděpodobností rozpadají, spokojenost partnerů je v nich nižší, a s větší pravděpodobností v nich dochází k fyzickému násilí (Kline et al., 2004). Výzkumy ukazují, že tyto jevy neplatí pro páry, které spolu začaly žít po zasnoubení nebo alespoň pokud měli partneři jasno v tom, že plánují společnou budoucnost (Brown, 2004). Stanley a kol. (2010) jako vysvětlení nabízejí, že společným bydlením u páru s nekomunikovaným závazkem nepřiměřeně narostl závazek typu donucení oproti oddanosti. Jinými slovy, partneři se mohli ocitnout ve vztahu, ve kterém možná nechtěli až tak moc být, ale vnější podmínky (společné bydlení) už nedovolovaly jednoduše partnera opustit.

Fenomén setrvačnosti, někdy též sliding vs. deciding, popisuje právě ono nekomunikování vzájemných úmyslů (Stanley, Rhoades, & Markman, 2006). Místo, aby se partneři o svém vztahu rozhodovali, spíše reagují na okolnosti a postupně nabalují další a další závazky. Pokud se soužití nebo další kroky v životě páru „prostě staly“, lze usuzovat na nižší míru rozhodování či řízení života (Lindsay, 2000). Důsledkem může být, že jedinci nevědí, jak vážně to s nimi jejich partner vlastně myslí, nebo zda oni sami vůbec chtějí v současném vztahu být, případně jak znovu získat nějakou kontrolu nad postupem vztahu. Partnerský vztah není řízen, ale jede na setrvačnost – například: jeden z partnerů není spokojený se

svým bydlením (bydlí u rodičů, má mu vypršet nájemní smlouva atd.), nabízí se společné bydlení páru. Pár spolu nějakou dobu bydlí, školu mají oba hotovou, čas utíká, nabízí se pořídit si dítě. Když už jsou tři, starý byt je těsný, jasnou volbou je hypotéka. Na hypotéku snáz dosáhne manželská dvojice, tak proč se nevzít; navíc je praktické mít stejné příjmení atd. Zároveň podle Stanleyho a kol. (2006) není na společném bydlení nic, co by nutně zvyšovalo úroveň oddanosti. Priem, Bailey a Steuber Fazio (2015) zkoumali 103 nezasnoubených párů žijících ve společné domácnosti, a ptali se, zda partneři o sestěhování diskutovali. 84 % párů potvrdilo, že o svém záměru hovořili před jeho uskutečněním.

3 Období po zásnubách jako proces rozhodování se pro manželství a utváření závazku s důrazem na prostředí římsko-katolické církve

V této kapitole se od obřadu zásnub dostávám k období mezi zasnoubením a manželstvím. Připomínám v této souvislosti slova z první kapitoly, že slavení zásnub má katolickým snoubencům vyprosit požehnání Boha k dobrému prožití doby přípravy na manželství, k udržení si čisté a pravé lásky a k ujištění se, zda jsou právě tito dva snoubenci povolání ke společnému životu v manželství (Skočovský, 2011). Uvědomuji si, že z celé šíře římsko-katolického křesťanství a jeho důrazu na svátost manželství si vybírám jen malou část. Je proto nutné, abych vyjádřila svoji pozici, s níž souvisí kontext, ve kterém se pohybuji, a způsob reflexe při přejímání textů.

V katolické víře jsem byla vychovaná, celé dětství a dospívání jsem chodila do kostela, ale přestala jsem s hranicí dospělosti. Myslím si, že kdybych nepotkala svého muže, do kostela bych od té doby těžko kdy přišla. Ale díky výchově je mi katolické prostředí blízké, katolickou nauku poměrně dobře znám a hlásím se ke katolickému vyznání. Přesto nemalé části římsko-katolického učení nerozumím a s leccím se neztotožňuji. Ačkoliv se například účastním mší, nechodím ke svátosti smíření. To pro mě ale není důvod, abych opustila křesťanskou komunitu. Jen jsem si potřebovala najít svou pozici autenticky a s respektem k sobě i k druhým, bez strachu z opuštění a samoty. Potřebovala jsem hodně dlouho zrát, abych se za svá rozhodnutí dokázala postavit. Jsou to nyní rozhodnutí svobodná a přijímám je i s jejich důsledky. Jsem vděčná, že kněží, které potkávám, podporují moji svobodu volby a rozhodování. A právě svoboda rozhodování je pro mě osobně průsečíkem, kde se v kontextu zásnub setkává křesťanství (a teologie) s konkrétním člověkem a psychologíí.

Přístup mé církve k zasnoubení a manželství – jak mu já rozumím – je jednou z oblastí, s nimiž souzním. Dává mi velký smysl, koresponduje s mými postoji a životními hodnotami. Nároky církve na manželství, zejména jako na celoživotní poslání, jsou pro mě zdrojem inspirace, opory a naděje. Uvědomuji si, že institucionalizovaný vztah je pro mě nejsrozumitelnějším a nejdůvěryhodnějším vyjádřením závazku a dávám takovým vztahům přednost u sebe i u jiných lidí.

To je ve stručnosti má pozice, z níž píšu tuto kapitolu.

3.1 Několik poznámek ke svátosti manželství

Obřad zasnub otevírá dobu rozhodování se a přípravy na manželství. Proto je důležité vědět, pro co se mají snoubenci rozhodnout, na co se připravit – k čemu se katolickým sňatkem zavazují.

Katolická církev považuje manželství za zvláštní druh smlouvy mezi mužem a ženou, kterou se jeden druhému zcela odevzdávají a vzniká mezi nimi celoživotní posvátný svazek zvaný „consortium totius vitae“ neboli celoživotní společenství osudu. (...) Manželství mezi dvěma pokřtěnými povýšil Kristus na svátost. Platně uzavřené manželství dvou pokřtěných je proto nerozlučitelné žádnou lidskou mocí a trvá až do smrti jednoho z manželů. (Arcibiskupství Olomoucké, 2021)

- Římsko-katolická církev klade důraz na předmanželskou přípravu snoubenců. Účelem přípravy snoubenců na manželství je podle dokumentu Směrnice ČBK pro přípravu na svátost manželství v ČR (2010) porozumět *lidské svobodě, která umožňuje poznat, rozhodnout se a přijmout prožívaný lidský vztah lásky snoubenců jako křesťanské povolání k manželství*. Pokud snoubenci dospějí k uzavření manželství, zavazují se před církví a před Bohem, že: Do manželství vstupují svobodně a upřímně.
- Lásku, úctu a věrnost si slibují na celý život.
- Chtějí založit rodinu a své děti budou vychovávat podle Božího zákona.

(Svatební obřady, 2007)

Sobě navzájem pak snoubenci skládají slib například v tomto znění: *Já, NN, odevzdávám se tobě, NN, a přijímám tě za manžela. Slibuji, že ti zachovám lásku, úctu a věrnost, že tě nikdy neopustím a že s tebou ponesu všechno dobré i zlé až do smrti. K tomu ať mi dopomáhá Bůh.*

(Svatební obřady, 2007)

Manželstvím, resp. sdílením životaběhu v jeho rozmanitých rovinách partneri podle Klimeše (2016) fakticky srůstají v jednu bytost. Odkaz na to lze najít i v Markově evangeliu: *Od počátku stvoření 'Bůh učinil člověka jako muže a ženu; proto opustí muž svého otce i matku a připojí se ke své manželce, a budou ti dva jedno tělo; takže již nejsou dva, ale jeden. (Mk 10, 6-9)*

Ačkoliv i katolíci hovoří při rozpadu vztahu o rozvodu (Klimeš, 2016), jde o označení spíš zvykové, protože rozvod církevního manželství ve smyslu občanského práva není možný. Manželský svazek lze za splnění určitých podmínek zneplatnit (anulovat) nebo přistoupit k odluce od stolu a lože (separaci). Bodem zlomu bývá civilní rozvod manželství, do té doby je narušený manželský vztah pokládán za schopný uzdravy. (Arcibiskupství Olomoucké, 2021)

Pro srovnání uvedu podmínky pro uzavření civilního sňatku podle Ministerstva vnitra ČR: *Manželství se uzavírá svobodným a úplným souhlasným prohlášením muže a ženy, kteří spolu chtějí uzavřít manželství (snoubenců), o tom, že spolu vstupují do manželství. Prohlášení se činí veřejně a slavnostním způsobem v přítomnosti dvou svědků.* (MV ČR, 2021)

Domnívám se, že srovnání podmínek pro uzavření civilního a církevního manželství je příkladem, který zpřítomňuje onu diskuzi či napětí, jehož se v této práci dotýkáme. Sama pro sebe o tom uvažuji tak, že katolíci jsou zcela přirozeně součástí většinové společnosti, jejich identita je ale křesťanská. To ovlivňuje celoživotní rozhodnutí pro manželství i každodenní partnerskou praxi.

Průnik podmínek civilního a církevního sňatku vidím v dobrovolnosti jeho uzavírání. Ale tam, kde civilní právo končí, katolická morálka začíná, aby si vyžádala závazky. A ne ledajaké, ale ve své podstatě celoživotní (rodičovství a lásku, úctu a věnost až do smrti). Proto katolická církev své snoubence připravuje, aby se dokázali správně rozhodnout.

3.2 Přijímání závazku jako cesta: období od zasnoubení do sňatku

Jedinečný úvod do tématu nabízí úvaha Gutha-Jarkovského (1861-1943) z roku 1940 o postavení zasnub v generaci jeho rodičů a prarodičů. Tehdy zasnuby představovaly *první a velice vážný krok k sňatku. Zasnoubení znamenalo pevný, čestný závazek obou stran pro příští svatbu, která pak následovala v krátké době, jakési povolení vykonati poslední, nejmázejší přípravy (...). Zasnoubení bylo obřadem skoro stejně vážným jako sňatek, znamenalo oficiální vstup ženicha do rodiny, (...) rodiče snoubenců byli obřadu přítomni a rodiny ženicha i nevěsty se seznamovaly. Snoubenci byli vázání nikoli ještě stolou páně páterovou nebo výrokem občanského úřadu, ale svazkem dobrovolným, vzájemným čestným*

slovem, či spíše čestným slibem, byť jasně nevysloveným. Málokdo se odhodlal porušiti tento slib, leč z příčin krajně vážných, kdy zřejmě hrozilo nebezpečí pozdějšího nesouladu. Bývali však snoubenci, snad přemrštění v dnešním smyslu, kteří i když seznali, že se „překalupírovali“, přece pokládali za čestnější dostáti svému slibu a snášeti dlouhý život v trudu nežli porušiti dané slovo. (Guth-Jarkovský, 1992, orig. z 1940, s. 222)

Spíš než o lásce zde čteme o vůli a teleologii vlastního života. O morální síle slibu. Nebo o možnosti rozhodovat se a svá rozhodnutí měnit. Témat, která Guth-Jarkovský dokázal v jednom odstavci o zásnubách postihnout, je řada.

Tato slova psal Guth-Jarkovský více než před sto lety, a také tehdy se odkazoval na předchozí generace. Psal text s určitým záměrem, v kontextu své doby a pro skupinu čtenářů zajímajících se o pravidla společenského chování. Naznačoval, že zatímco generace jeho rodičů či prarodičů chápala zásnuby téměř stejně závazně jako svatbu, své současníky už varoval, že *zasnoubení je velmi křehká věc* (s. 215) a dokud nejdou snoubenci/novomanželé od oltáře, nic není jisté. Srovnáním vážnosti zásnub v generaci svých rodičů a ve své současnosti upozorňoval mimo jiné na změnu společenského postoje k závazku, minimálně vzhledem k institutu zasnoubení. (Guth-Jarkovský, 1992, orig. text z 1940) Tato změna od časů Gutha-Jarkovského pokračuje. Zásnuby téměř vymizely. Přesto i v dnešní době můžu představit téma závazku ve spojení se zásnubami s plnou vážností. Využiju k tomu mj. vybrané soudobé katolické texty, které jsou psány nebo přednášeny se záměrem připravit katolické snoubence na manželství.

Burgun a Lucereauová (2017, s. 26) snoubencům zdůrazňují, že pocit je jen jedním dílem partnerského vztahu. *Láska zredukovaná na pocit není zaměřená na nic jiného než sama na sebe, na vlastní dojmy, nápady a pocity.* Druhý člověk může vyvolávat pocity, tedy v zásadě tělesné vjemy (zaujme vizuálně, svou vůní apod.), které mohou mít dopad na city, tedy emocionalitu (vznikne zamilovanost). Celý komplex dotváří navíc rozum a vůle, které umožňují přijímat rozhodnutí a vytrvat v nich (nebo také ne). *Zamilování se naučí kráčet (a to je věc, o níž jde na cestě zásnub, na cestě k závazku) od naprosto sentimentálního a citového vyznání Miluji tě k vyznání Rozhoduji se milovat tě každý den. Miluji při projevu své vůle a své svobody.* (Burgun & Lucereau, 2017, s. 26) Osobní závazek musí být aktem

vědomého a svobodného rozhodnutí, aktem vůle. Tímto způsobem popisuje závazek také Sternberg (2004).

Ovšem taková láska je spíš cestou než definitivním stavem. To zdůraznil i papež František ve své promluvě ke snoubencům při generální audienci na svatopetrském náměstí v květnu 2015: *Je zajisté krásné, že mladí lidé se dnes mohou brát na základě vzájemné lásky. Avšak právě svoboda tohoto svazku vyžaduje svědomitou harmonii rozhodnutí, nikoli pouhou shodu přitažlivosti či citů trvající chvíli či určitou dobu; žádá si cestu.*

Snoubenectví podle Burguna a Lucereauové (2017) vyžaduje krok do neznáma, neboť člověk, kterému se zaslíbíme dnes, bude časem zcela jistě jiný, stejně jako my sami. Nikde ale není záruka, že jako jiný bude stále splňovat naše představy. Přesto se zavazujeme k tomu, že i jako odlišného člověka jej chceme milovat, ctít a zachovávat mu věrnost. Podobně i partnerský vztah není okamžikem zasnub ani svatby vybudovaný a definitivní, svatba není kolaudací. Naopak vyžaduje vytrvalou ochotu muže i ženy jej stále vytvářet. Jinými slovy, závazek, o kterém zde pojednáváme, není závazkem pro tuto chvíli s tímto konkrétním člověkem, ale závazkem pro teď i do budoucnosti s tímto člověkem a se mnou, jakkoli se v průběhu času proměníme a vyvineme. (Burgun & Lucereau, 2017)

Dotýkáme se zde požadavku přijmout pouto, které definitivně promění dosavadní život a spojí nás s druhým člověkem. Podle Bible bychom druhého, svého bližního, měli milovat tak jako sebe sama (evangelium podle Marka 12, 31). Ne víc, ne méně, ale za všech okolností. Taková morální maxima závazku může být v období snoubenectví obtížně uchopitelná, byť ve stavu zamilovanosti se zároveň může jevit jako něco zcela samozřejmého. I proto je třeba přistupovat k době zasnoubení jako k času, *ve kterém je pár povolán ke krásnému dílu lásky, účastnému a sdílenému úsilí, které je hluboké. Postupně se navzájem objevují: muž se „učí“ ženě, osvojuje si tuto ženu, svoji snoubenku; a žena se „učí“ muži, osvojuje si tohoto muže, svého snoubence. Nepodceňujme důležitost tohoto osvojování: je to krásné úsilí a sama láska jej vyžaduje, protože nejde jenom o lehkomyšlné štěstí, citové unešení...* (Katecheze papeže Františka na gen. audienci, nám. sv. Petra, 2015).

Tímto postupným a trpělivým učením se druhého, vědomým a promyšleným postupem, který papež František přirovnává k Božímu stvoření světa, vzniká smlouva. *Boží láska*

stvořila konkrétní podmínky neodvolatelné, pevné a trvalé smlouvy. Smlouva lásky mezi mužem a ženou, smlouva na život se neuzavírá improvizovaně, ze dne na den. Neexistuje manželství narychlo, na lásce je třeba pracovat, je třeba spolu chodit. Smlouva lásky mezi mužem a ženou se učí a tříbí. Dovolím si říci, že tato smlouva je řemeslným dílem. Učinit ze dvou životů jediný je také skoro zázrak, zázrak svobody a srdce ve víře. Možná bychom v tomto bodě měli vyvinout větší úsilí, protože naše „citové souřadnice“ jsou poněkud popletené. Kdo chce mít všechno hned, při první těžkosti (nebo příležitosti) všechno hned vzdává. (Katecheze papeže Františka na gen. audienci, nám. sv. Petra, 2015)

Papež Benedikt XVI. (2007; cit. dle Skočovský, 2011, s. 8) považuje období zasnub za klíčové pro utváření páru, neboť je *časem očekávání a přípravy, které snoubenci mají prožívat v čistotě jak v jednání, tak ve slovech. Díky tomu může láska dozrávat ve starostlivé pozornosti vůči druhému. Zásnuby člověku napomáhají, aby se naučil sebeovládat a rozvinout respekt vůči druhému, který je charakteristický pro každou pravou lásku, jež nehledá v první řadě vlastní uspokojení ani vlastní blaho.*

Klimeš (2013) hovoří o vztahové kázni, tedy o ochotě upozadit sebe ve prospěch druhého a toho, co si žádá vzájemný vztah. Podle Steffense (2012; cit. dle Burgun & Lucereau, 2017) je každý skutek lásky v jistém smyslu dobrovolnou smrtí, spočívající v tom, že člověk umenší sám sebe a upřednostní dobro druhého. Skočovský (2011) přirovnává období zasnoubení k noviciátu (hovoří přímo o *noviciátu lásky*) a vstupu do řádu. Účelem noviciátu je seznámit kandidáta s pravidly a fungováním řádového společenství, aby se, pokud se rozhodne je přijmout, mohl stát novicem/novickou. Zatímco kandidaturu přirovnává autor k *pouhému přátelství*, noviciát je prohloubením důvěrného vztahu: *Dalším krokem je noviciát: vyrůst do odhodlaného spojení s Bohem a společenstvím.* (Skočovský, 2011, s. 11) Manželství by pak v přípravě řeholníka odpovídalo složení věčných slibů.

Osobní závazek zasnub nelze zcela oddělovat od perspektivy života v manželství, ke kterému se pojí. Tento komplexní závazek je v katolických kruzích rozhodnutím vytrvat nejen v manželství, ale též v lásce, úctě a věrnosti. Ne každý je ale povolán k životu v manželství (Eichlerová, 2009). Proto v době zasnub *ani jeden ani druhý nejsou povinni – a to až do poslední chvíle – se vzít: jsou v oficiálním období rozlišování. (...) Je důležité si uvědomit, že snoubenci musí zůstat svobodní až do dne své svatby. V kterékoli chvíli se*

mohou rozhodnout rozejít (...). Uchovat si tuto svobodu, míníme tím vztah k onomu „co by na to řekli“, je zárukou zřejmé vyspělosti při zásnubách. (Burgun & Lucereau, 2017, s. 144)

Zásnuby a období zasnoubení v katolické církvi mají za cíl pomoci snoubencům dobře se rozhodnout, zda chtějí se svým partnerem uzavřít katolické manželství. Katolickým rituálem zásnub si proto snoubenci vyprošují požehnání do období zasnoubení. V tomto období mají snoubenci vrůstat do své budoucí role manžela/manželky a učit se přijímat manželství jako celoživotní závazek, v němž se lidé budou proměňovat. Podstatné je, že zásnuby v sobě nenesou žádný prvek slibu. Jsou pouze příslibem, že partneři budou usilovat o upřímné a otevřené poznávání sebe sama i partnera, aby se mohli dobře rozhodnout. Důraz je kladen na pojmání manželského závazku jako vědomého rozhodnutí. Snoubenci jsou podporováni v tom, aby zachovávali zdrženlivost a vyhýbali se takovým závazkům, které by je připravovali o možnost svobodné volby.

4 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cílem výzkumu je popsat psychologické pojetí závazku v období zasnoubení u katolických snoubenců. Období zasnoubení vymezujeme v této práci okamžikem, kdy se jedinec začal považovat za zasnoubeného, až do ukončení zasnoubení jakýmkoli způsobem (svatbou, zrušením zasnoubení, rozchodem či jinak). Začátek tohoto období může být ritualizován aktem zásnub (v našem případě zejména katolickým obřadem zásnub, ne však výhradně).

Zaměření výzkumu jsem zúžila a konkretizovala těmito výzkumnými otázkami a podotázkami:

1. Jak (bývalí) snoubenci popisují proces zásnub a zasnoubení?

- Jak (bývalí) snoubenci popisují vlastní cestu k zasnoubení?
- Jak (bývalí) snoubenci popisují římsko-katolický obřad zásnub a duchovní provázení v souvislosti se zásnubami?

2. Jak (bývalí) snoubenci popisují své zkušenosti se závazkem v období zasnoubení v rámci intimní dvojice?

- Jak (bývalí) snoubenci popisují vývoj a význam prožitku závazku pro jednotlivce – zasnoubenou, zasnoubeného, a pro jejich vztah v období zasnoubení?
- Jak (bývalí) snoubenci popisují prožitek závazku před zásnubami a po jejich skončení?
- Jak (bývalí) snoubenci popisují vývoj a význam závazku pro jejich (katolické) okolí? Vnímali snoubenci změnu v jednání či vztahování jejich sociálního okolí vůči nim?
- Změny či (nová) témata, které přineslo zasnoubení do jejich partnerského vztahu? Změnilo zasnoubení způsob jejich vzájemného poznávání?

5 Použitá metoda

V této diplomové práci jsem se rozhodla pro kvalitativní výzkum, neboť mým záměrem bylo co možná do hloubky porozumět tomu, jaký význam pro respondenty mělo zasnoubení jako akt i jako období a jak ve své žité zkušenosti reflektují vztahový závazek. Tomuto záměru vyhovuje metoda interpretativní fenomenologické analýzy (IPA, interpretative phenomenological analysis), kterou jsem pro zpracování výzkumných dat zvolila. IPA podle Smithe a Osborna (2007) zkoumá způsoby, jakými lidé dávají význam svým zkušenostem a stavům, jak rozumí sami sobě nebo okolnímu světu.

Koutná Kostínková a Čermák (2013) popisují, že IPA je teoreticky vystavěna na třech pilířích – na fenomenologii, hermeneutice a idiografickém přístupu. Fenomenologická rovina klade důraz na subjektivní způsob zažívání světa, hermeneutika na onu interpretativní složku. Klíčovým pojmem je v tomto případě dávání významu, které se v případě výzkumu děje dvoufázově (tzv. dvojitá hermeneutika). Nejprve respondent interpretuje výsek svého života tím, že jej vypráví, zatímco výzkumník jeho vyprávění zaznamenává; poté se výzkumník snaží svými (subjektivními) prostředky pochopit a zformulovat, jak respondent ke svému porozumění dospěl. Z toho vyplývá, že výzkumník se nesnaží zaujmout nestrannou a nezúčastněnou pozici, spíše naopak. Jeho prekoncepty, přístup k tématu i nakládání s výzkumnými daty by však měly být reflektované. Subjektivita v IPA by však měla být využívána *dialogicky, systematicky a rigorózně* (Koutná Kostínková & Čermák, 2013), aby i čtenáři mohli sledovat autorovu analytickou práci s výzkumnými daty. Idiografický přístup klade důraz na detailní zkoumání jedinečné zkušenosti každého respondenta.

Respondenti by měli být vybíráni na základě zkušenosti se zkoumaným jevem. Doporučuje se pracovat s menším počtem respondentů, a to zejména v případě studentských prací. Nemusí nijak vadit, pokud se do výzkumu zapojí pouze jeden člověk. Pro metodu IPA bývá vhodný polostrukturovaný rozhovor, dá se však pracovat i s jinými metodami. Předpřipravená linie otázek umožní oslovit ta témata, která autor výzkumu u daného fenoménu očekává, a zároveň je flexibilní, takže ponechává dostatek prostoru pro nepředvídané či neobvyklé perspektivy respondentů.

Autoři Smith, Flowers a Larkin (2009; cit. dle Koutná Kostínková & Čermák, 2013) popsali obecný analytický postup. Výzkumník by měl nejprve reflektovat svou zkušenost s vybraným fenoménem, svou motivaci a prekoncepty. Poté může přistoupit ke čtení nasbíraných dat – zpočátku je cílem seznámit se s daty a vzbudit v sobě zájem o konkrétního respondenta a jeho příběh. V další fázi výzkumník „vstupuje“ do textu vlastními poznámkami, s co možná největší otevřeností si všímá všech témat i zvláštností, která pro něj z rozhovoru vystupují, byť by se zdály být nepodstatnými. Následně se pozornost výzkumníka přesunuje od původního textu k jeho vlastním poznámkám, z nichž se snaží zachytit esenci a pojmenovat rodící se témata. Jednotlivá témata jsou mezi sebou posléze srovnávána, některá mohou být sloučena, některá i vyřazena. Po tomto kroku může výzkumník přistoupit k dalšímu rozhovoru a provést analýzu stejným způsobem. Následně srovnává jednotlivé rozhovory napříč, propojuje dosavadní analytické výstupy a hledá stejná nebo naopak odlišná témata. Není neobvyklé, že výzkumník s každým rozhovorem tento postup dvakrát i víckrát zopakuje.

Následně výzkumník sepíše postup své analýzy ve formě příběhu či jiným pro čtenáře přístupným způsobem. Identifikovaná témata doplňuje vybranými citacemi z rozhovorů, čímž podkládá svá tvrzení a pomáhá čtenáři sledovat analytický postup. Tento způsob prezentace práce umožňuje rovněž porozumět návaznosti mezi daty a výsledky práce. Pro přehlednost je vhodné vytvořit tabulku s tématy a odkazy na konkrétní rozhovory, strany a řádky, kde lze dohledat všechna výzkumníkem identifikovaná data.

5.1 Etika výzkumu

Během výzkumu jsem dodržovala pravidla etiky výzkumu. Již v první emailové zprávě poslané nespécificky vytipovaným osobám byla zdůrazněna vedle dalších informací o výzkumu též naprostá dobrovolnost při vstupu do výzkumu a možnost kdykoli odvolat svůj souhlas. Osoby, které s poskytnutím rozhovoru souhlasily, jsem znovu informovala o účelu výzkumu, nakládání s daty a o jejich právu svou účast kdykoli ukončit. Vzhledem k charakteru zkoumaného tématu jsem očekávala, že v rozhovorech by mohly zaznívat i soukromé až intimní informace, proto jsem považovala za důležité budoucí respondenty upozornit například i na to, že obhájené diplomové práce jsou veřejně přístupné. Před udělením souhlasu měli respondenti možnost se na cokoli doptat nebo o tom diskutovat, této

možnosti nikdo z nich nevyužil. Se souhlasem vedoucí práce jsem využívala pro účely této diplomové práce upravený dokument *Informovaný souhlas – sdílené poučené rozhodování* (viz Příloha 1).

Jelikož všechny rozhovory probíhaly online přes program Zoom, znovu jsem si vyžádala verbální souhlas, než jsem zapnula nahrávání. Rovněž jsem respondenty informovala, že rozhovor nahrávám jak přes samotný Zoom, tak i na diktafon. Všichni byli dopředu ujištěni, že rozhovory budou po doslovném přepisu anonymizovány a budou jim poskytnuty k posouzení a autorizaci. Emailem zasláný přepis znovu obsahoval průvodní dopis, kde jsem zopakovala žádost o souhlas s využitím rozhovoru pro výzkumné účely a zdůraznila, že tento souhlas respondent nemusí udělit, resp. může ho kdykoli odvolat. Respondenti byli rovněž upozorněni na to, jakým způsobem jsem postupovala při anonymizaci a jaké údaje jsem se konkrétně v jejich případě rozhodla pozměnit. Zpravidla šlo o jména, názvy míst (typicky měst či farností) či povolání respondentů. Jedna respondentka mi na tento email neodpověděla ani po druhé žádosti, pochopila jsem to jako neposkytnutí souhlasu a rozhovor jsem do další analýzy nezařadila. Další žena využila možnost do přepisu zasáhnout a mírně upravila několik formulací, aby lépe vystihovaly to, co chtěla sdělit. Ostatní přepisy byly schváleny bez úprav.

Originální nahrávky rozhovorů byly po ukončení výzkumu smazány.

5.2 Výběr respondentů do výzkumného souboru

Do výzkumu jsem se rozhodla vybrat muže i ženy, manžele či snoubence, hlásící se k římsko-katolické církvi, kteří přijali svátost manželství či o jejím přijetí uvažují, případně mají nyní či v minulosti osobní zkušenost se vztahem, jenž sami označují za snoubenecký. Podmínkou také bylo, aby se respondenti zasnoubili katolickým rituálem zasnub. Na začátku jsem si stanovila, že od ukončení zasnoubení by neměly uběhnout více než tři roky. Domnívala jsem se, že časovým omezením mohu zachytit zkušenosti respondentů v podobném společenském kontextu. Časový rozptyl jsem zvolila odhadem. Plánovala jsem zapojit do výzkumu maximálně deset lidí, ideálně pět mužů a pět žen. Nevadilo by mi, pokud by mezi respondenty byly manželské/snoubenecké páry, ale klonila jsem se spíše k tomu s párovým hlediskem nepracovat. (Nakonec jsem zjistila, že zapojení obou partnerů vytváří v datech tak mocný kontext, že nejsem schopná ho ignorovat.)

Jelikož jsem osobně neznala nikoho, kdo by měl katolický obřad zasnub, od začátku jsem počítala s tím, že pro kontaktování lidí s touto zkušeností požádám o pomoc své přátele z katolického prostředí. Obrátila jsem se proto na dva katolické kněze a na dvě kamarádky, které jsou aktivní ve větších společenstvích mladých katolíků. Poprosila jsem je o přeposlání emailu, v němž jsem stručně představila sebe, svůj výzkum, dále jsem popsala, koho konkrétně chci oslovit a o co přesně je žádám (nahrávaný online⁶ rozhovor na cca 1-2 hodiny).

Na zasláný email vzápětí reagovalo přibližně dvacet lidí, většina však neměla zkušenost s katolickými zasnubami (ani o nich nikdy neslyšela). Odpověděli mi však asi čtyři lidé, kteří jmenovaná kritéria splňovali a byli ochotni rozhovor poskytnout. Další pár mě s menším odstupem kontaktoval telefonicky. Jedna žena poté cíleně oslovila další své přátele a s jejich souhlasem mi na ně poskytla emailovou adresu nebo telefonní číslo.

Během prvotní komunikace se svými přáteli jsem dostala tip na pár, který měl katolické zasnuby, ovšem už před šesti lety. Žena však souhlasila, že se mnou udělá předvýzkumný rozhovor. V rozhovoru v nečekané šíři i hloubce popisovala své zkušenosti ze zasnub a období zasnoubení, proto jsem se rozhodla netrvat striktně na časovém omezení a s jejím souhlasem rozhovor zařadila do výzkumu. S poskytnutím rozhovoru pak souhlasil i její manžel.

Do výzkumu se zapojilo pět žen a čtyři muži. Jedna respondentka po obdržení přepisu rozhovoru nepotvrdila svůj souhlas s jeho využitím ve výzkumu, proto byl vyřazen.

5.3 Charakteristika výzkumného souboru

Data o osobách zapojených do výzkumu jsou shrnuta v tabulce níže. Všechny respondenty spojovalo, že se hlásili k římsko-katolickému vyznání a slavili katolický obřad zasnub vedený (v těchto konkrétních případech) knězem v různých farnostech i diecézích v rámci České republiky. S výjimkou jednoho zasnoubeného muže všichni ostatní již přijali svátost manželství a v těchto manželstvích žili. Zkušenost se zasnoubením, kterou respondenti sdíleli, získali ve vztahu se svým současným (manželským) partnerem.

⁶ Důvodem pro volbu online rozhovorů byla nepříznivá epidemiologická situace v době pandemie SARS-CoV-2.

Adéla a Hynek, stejně jako Cilka a David, jsou manžely. S každým respondentem jsem hovořila samostatně. V pořadí rozhovorů druhého z manželů jsem výslovně žádala, abychom spolu hovořili, jako bych o jejich zasnoubení od jeho protějšku nic nevěděla. Rozhovor jsem nahrála i s manželkou Erika, přepis jsem ale nepoužila, neboť mi nepotvrdila svůj souhlas. Partneři ostatních respondentů se do výzkumu nezapojili.

Jméno	Adéla	Boris	Cilka	David	Erik	Flora	Hynek	Iva	Jitka
Stav	Vdaná	Zasnoubený	Vdaná	Ženatý	Ženatý	Vdaná	Ženatý	Vdaná	Vdaná
Věk v době zasnoubení	19 let	25 let	27 let	30 let	23 let	25 let	26 let	37 let	18 let
Doba od sňatku	6 let	---	1,5 roku	1,5 roku	1,5 roku	2 roky	6 let	2,5 roku	3 roky
Doba chození před zasn.	2,5 roku	9 měsíců	11 měsíců	11 měsíců	1 rok	1 rok	2,5 roku	Půl roku	2 roky
Doba mezi zasn. a sňatkem	1,5 roku	10 měsíců	7 měsíců	7 měsíců	1 rok	Půl roku	2 roky	Půl roku	1 rok
Sdílená domácnost před sňatkem	Ne	Ano	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
Děti ve svazku	Ano	Ne	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano	Ano

6 Sběr dat a jejich zpracování

Data jsem získávala pomocí polostrukturovaných kvalitativních rozhovorů s respondenty. Ty jsem poprvé oslovila na přelomu ledna a února 2021, samotné rozhovory proběhly v průběhu března 2021, a to včetně předvýzkumu. Všechny rozhovory proběhly přes Zoom a byly z nich se souhlasem respondentů pořízeny audio a videonahrávky pomocí aplikace Zoom a diktafonu.

Online setkání probíhala zpravidla bez potíží, výjimečně byl průběh rozhovoru narušen špatným internetovým připojením či jinými problémy technického rázu na straně mé i respondentů. Ve všech případech šlo pouze o nevýznamná vyrušení, která nebránila průběhu rozhovoru ani neznemožnila přepis audionahrávky. Všechny ženy zapojené do výzkumu byly v době této fáze výzkumu stejně jako já na rodičovské dovolené a načasování rozhovorů se často z obou stran přizpůsobovalo režimu dětí nebo časovým možnostem tatínků. Navzdory mým počátečním obavám děti do rozhovorů nijak rušivě nezasahovaly.

S některými respondenty jsem si během rozhovorů tykala. Možnost tykání buď respondenti naznačili a já jsem se k ní ráda přiklonila, nebo mi rovnou začali tykat – tykat jsme si však začali vždy už během emailové komunikace předcházející samotnému rozhovoru. Sama jsem tykání nikdy nenabízela. Tykání rovněž neznamená, že jsem s tímto člověkem měla hlubší či delší vztah; platí, že s žádným z respondentů jsem se nikdy osobně nepotkala a před jejich souhlasem zúčastnit se výzkumu jsem je neznala. Nepřímo nás však spojovali naši společní přátelé, díky kterým jsem respondenty vůbec mohla oslovit.

6.1 Přepis rozhovorů a práce se záznamem

Získané audio nahrávky jsem doslovně přepsala s pomocí programu Audacity, který usnadňuje práci se zvukovou stopou. Obrazovou stopou, kterou Zoom rovněž zaznamenává, jsem využila výjimečně jako oporu v případech, kdy byla audionahrávka sama o sobě nekvalitní a nesrozumitelná. V prepisech rozhovorů jsem pro větší přehlednost tučně zvýraznila části, kde mluvím já. Rozhovor jsem se snažila zachytit co nejvěrněji i zprostředkováním zejména paraverbálních projevů (smích, pauzy při přemýšlení atd.) – označila jsem je zpravidla kurzívou a umístila do závorek. Pro vystižení dynamiky řeči jsem využívala i různá interpunkční znaménka, pomlčky, výpustky atd.

Rozhovory jsem začala anonymizovat už během přepisování. Po dokončení vlastního přepisu jsem každý text znovu porovnávala se zvukovou stopou a opravila chyby či nepřesnosti. Zvýšenou pozornost jsem věnovala posouzení, zda jsou dostatečně skryty údaje, které by případně mohly odhalit identitu respondenta nebo jiných osob. Pokud jsem v odůvodněných případech některé údaje nepozměnila, respondenta jsem na to zvlášť upozornila a požádala o jeho názor. Domnívám se, že tyto úpravy nijak negativně nezasáhly do obsahové stránky textů. Doslovný anonymizovaný přepis jsem odeslala respondentům ke schválení. Po schválení respondenty jsem do přepisů už nijak nezasahovala.

Následně jsem postupně analyzovala získané rozhovory metodou IPA. Postupovala jsem podle doporučení popsaného výše v kapitole 4. K analýze jsem využívala online aplikaci Dedoose, která mi dovolila přehledně pracovat s větším množstvím textů a pružně přizpůsobovat kategorie na základě opakovaného kódování.

6.2 Reliabilita, validita a triangulace

Zdrojem reliability je množství a bohatost dat získaných rozhovory, které byly nahrány na audionosič, nejde o reprodukci mých vzpomínek na vyprávění respondentů. Doslovné anonymizované přepisy všech rozhovorů jsou součástí této práce jako přílohy. Výzkumu se zúčastnily dva manželské páry, přičemž v individuálně vedených rozhovorech manželé popisovali své zkušenosti velmi podobně.

Validitu podporuje výběr výzkumného vzorku. Všichni respondenti jsou římskými katolíky, kteří měli katolický obřad zasnub následovaný obdobím zasnoubení. Tuto zkušenost nabyli všichni respondenti v přibližně stejné době, ne déle než 6 let od pořízení rozhovoru. Všechny rozhovory jsem analyzovala nejprve samostatně a posléze společně s ostatními, sledovala jsem jak linie shodných výpovědí, tak i odlišnosti. Svůj analytický postup dokládám přímými citacemi z rozhovorů.

Triangulace v tomto výzkumu opírá o více prvků. Ačkoliv se všichni respondenti hlásí k římsko-katolické církvi, žijí v různých diecézích, v období zasnoubení byli vedeni různými kněžími a pocházejí rovněž z odlišných rodinných zázemí. Rodiče některých respondentů jsou nevěřící, rozvedení, jiní sami měli obřad katolických zasnub nebo žijí třicet let ve spokojeném svazku. Polostrukturovaný rozhovor byl navržený tak, aby se v něm opakovaly otázky zjišťující stejné informace. V opakovaných odpovědích napříč rozhovorem bývali

respondenti konzistentní. A nakonec proces kódování a analýzy dat probíhal ve spolupráci s vedoucí diplomové práce a byl pravidelně konzultován na diplomových seminářích.

7 Analýza dat

V této kapitole představím kategorie vzniklé kódováním přepsaných rozhovorů. Pět hlavních kategorií je dále členěno do podkategorií. Obecně by se dalo shrnout, že hlavní kategorie zachycují období zasnoubení od veřejného a očekávaného (stereotypního) obrazu po žitou realitu a niterné prožívání. Toto pojetí odráží mou vlastní cestu, jak jsem zasnuby sama prožívala a později se k nim vracela jako k předmětu zkoumání, jemuž se snažím porozumět.

Souhrnná tabulka kategorií a citací s odkazy na rozhovory je součástí příloh (Příloha 2).

7.1 Příběh o zasnubách

V práci ve shodě s respondenty rozlišuji žádost o ruku a zasnuby jako katolický rituál. Žádost o ruku si žádá silný příběh, který se bude i po letech vyprávět.

takový ten příběh, jak mě manžel požádal o ruku, tak jasně, to se vypráví pomalu jako doted', když to chce někdo slyšet. (Jitka /22 let/.16.6-7)

Příběhy o katolických zasnubách mohou být neméně silné, ale jiným způsobem. Do popředí se v nich dostává sdílení silného okamžiku s blízkými lidmi a s Bohem.

A co se týká těch katolických zasnub, tak tam jsem cítil velkou Boží milost, no. (...) a asi i když bych mohl vypíchnout, tak ten společenský aspekt, že tam vlastně jsou ti všichni okolo, že tam je ten kněz, který nás na to připravuje nebo bude připravovat a doprovázet nás vlastně touhle cestou. Že jsou tam ti naši rodiče, že tam jsou ti naši sourozenci a že tam jsou i další členové naší rodiny... (David /32 let/.7.27-30;8.1-2)

7.1.1 Žádost o ruku jako z filmu

Napříč rozhovory se ukazovalo, že muži i ženy sdíleli představu o tom, jak by žádost o ruku měla vypadat. Ženy toužily po překvapení, romantice a zážitku „jako z filmu“. A muži se snažili jim to dopřát.

Jo, my jsme byli... v restauraci, kde nějak zrovna nevařili. Manžel měl naplánované, měl jakoby rezervaci udělanou a měl naplánované, že ten začátek se jakoby nepovede, abych přesně jako si myslela, že na výročí mě nepožádá teda. Takže on je hodně takový hodně plánovací, organizační, romantický typ, takže... (smích) Takže jsme byli v té restauraci, tam zapomněl ještě tašku, takže jsme se tam vraceli. Což nebylo plánovaný problém teda. (smích) Jeli jsme do další – teď nevím, jestli

jsme byli ve dvou a až ve třetí jsme jedli, nebo v jedné a ve druhé jedli, to už vám neřeknu asi. No, každopádně jsme byli normálně na jídle a potom jsme jeli k němu, on bydlel s rodiči ještě. Takže jsme jeli k němu domů, já jsem měla počkat v pokoji s tím, že v kuchyni pro mě chystá – my jsme si na výročí vždycky dávali ručně vyráběné dárky, takže že dochystá jakoby ten dárek, to překvapení. No a potom mě jako přišel vyzvednout a dovedl mě do kuchyně, která byla celá skoro vystěhovaná a bylo tam sto růží a všude svíčky a z těch svíček strašně vedro a... (smích) A byla tam taková obří šperkovnice, kterou vyrobil, a v té šperkovnici – která svítila, on je takový elektrikář, takže všude to blikalo a tak. A uprostřed byla jakoby truhlička s prstýnkem. Tak si klekl a požádal mě o ruku. (Jitka /22 let/.3.2-15)

A vlastně jsem všechno fakt zatajil, všechno se mi to povedlo. I pak jsem kytku narval do batůžku (smích). (Erik /25 let/.3.9-10)

No a pak večer, tam máme – je tam ještě taková obrovská stará lípa, tak k ní jsme šli, kde už byli nějaké takové jako svíčky... No, fakt romantika (úsměv). Já jsem ještě měla zavázané oči, no. A všichni se mě ptají, všichni se mě ptají: „No tak to už jsi musela čekat!“ Ale já jsem to fakt nečekala, protože on takové věci dělá normálně. Nebo, jo, běžně prostě: „Přijď za mnou a tam uvidíš oheň...“ Jako no, jo, jako z těch táborů asi jsme zblblí. Ale tak líbí se nám to. (smích) No, a tam už byly jako svíčky a on pak přede mnou klečel a ještě byl s kamarádem dohodnutý na ohňostroj a tak. Takže fakt jako z filmu. (smích) No, takže my jsme to měli tu žádost opravdu takhle romanticky. (Flora /27 let/.2.13-19)

Pouze jeden respondent uvedl, že nic jako žádosti o ruku neměli.

No, já myslím, že to bylo tak, že jsme... Že to u nás neproběhla ta žádost o ruku před těmi zasnubami. (...)Nějak k tomu všechno přirozeně směřovalo, nějak to vyplynulo. Už jsme spolu byli poměrně dlouho, respektive jsme spolu byli, že jo... tak ty čtyři roky a nějak to bylo takové, nějak to vyplynulo, že už to byl takový nějaký další logický krok toho vztahu, no. Asi takhle, no. (Hynek /34 let/.2.5-10)

7.1.2 O ruku žádá muž! – žena doufá, čeká, možná naznačuje

Tato kategorie podtrhuje genderový rozdíl patrný už v kategorii předešlé. Z malého počtu respondentů mohu usuzovat jen na tendenci, která je ale potvrzována dominantním diskursem: akce –žádost o ruku z ženiny strany, je považována za výjimku.

Z její strany třeba jsem vnímal, že to bylo hodně takové to, nechci říct filmové, ale takové to holčičí, že jako opravdu jsem jí měl požádat o ruku, že to tam úplně vidí, jak muž poklekne a že to prostě k tomu vztahu patří. (...) (Erik /25 let/.23.1-3)

Asi to osobně vnímám tak, že z pohledu svého jako ženy je pro mě žádost o ruku něco, co... vnímám, že je víc jakoby rolí toho partnera. (...) Vnímám to tak a jsem ráda, že to u nás tak bylo, že je to něco, kde já jsem byla spíš ten příjemce, nemusela jsem být iniciátor. Asi to pro mě bylo i hodně hezké v tom, že většinou mám v životě tu roli, nebo cítím se dobře v roli toho iniciátora, a tady prostě jsem věděla, že až to třeba někdy prostě bude, a doufala jsem, že to bude, že to vlastně jakoby... Že něco přijde a já se k tomu nějak postavím, nějak na to odpovím a zareaguji, ale tohle jsem třeba ze svého pohledu nikdy neřešila, jak to proběhne. (Cilka /29 let/.11.1-8)

Je to zajímavé, že nad tím ten kluk přemýšlí jinak, no. S Aničkou jsme to taky rozebírali, kdy ta holka čeká... (úsměv) Třeba i vídám u svých přátel, že ta holka už ani neví, na co ten kluk čeká (úsměv). Toho kluka to třeba ještě ani nenapadlo... Tak tohle je pravda, no. Možná i proto, že tohle vídám kolem sebe, tak jsem nechtěl asi, abychom tady do toho stavu dospěli, zvlášť když jsem věděl, že není nad čím přemýšlet. (Boris/25 let/.6.18-23)

U žen se tendence k akci v některých případech projevila v podobě náznaků či pobídek směrem k muži, nikdy však tendencí požádat o ruku muže.

vlastně její domov najednou jakoby nebyl nikde, (...) neměla se kam vracet do budoucna. Takže vlastně pravda je, že třeba u ní nějaké takové posunky tam byly: „Tak co, tak zasnoubíme se někdy?“, třeba tak to bylo. Takže určitě z její strany vím, že tam tohle klidně mohlo být. Ale... já si myslím, že to u mě nehrálo roli. (Erik /25 let/.11.22-26)

Jedna žena chtěla vidět, že její partner si dal na přípravě žádosti o ruku záležet, že ho to stálo nějaké úsilí.

chtěla jsem, aby to bylo nějaké překvapení, protože jsem jako na překvapení. A aby on pro to něco jako udělal víc, něco jako výjimečného. Nejen třeba jako koupil kytku, to mi připadá málo. Ale aby mě vzal na nějaké zvláštní místo, aby tam třeba už bylo něco přichystaného, aby bylo vidět, že s tím měl nějakou práci. A ať už by to bylo místo nějaké symbolické, nebo nějaká stopovačka, nebo... nějaký zvláštní dopis, nějaká speciální chvíle, zapálení svíček... Myslím si, že jsem byla hodně jako velkorysá v představách. (...) No, takže já jsem si představovala něco nevšedního, a to vlastně nebylo ani jednou. (Adéla /27 let/.3.18-32; 4.1-5)

7.1.3 Rodiče nevěsty žádáme, rodičům ženicha oznamujeme

Naši respondenti popisovali zasnoubení obvykle v posloupnosti: žádost o ruku – oznámení rodičům – katolický obřad zasnub.

Takže úplně první žádost byla u mých rodičů, kdy požádal je, při večeři, s kytkou, s koňakem. A to bylo první, a potom proběhly tyhle tři neúspěšné žádosti u mě. A pak byly teprve ty zasnuby v tom kostele. Ale myslím si, že kdybych to měla říct v nějakém časovém sledu, tak tohle celé bylo třeba v rámci jednoho měsíce. Jo. Tyhle ty tři události, no. (Adéla /27 let/.3.11-14)

Dva muži nejprve požádali rodiče své partnerky o její ruku, v jednom případě bez jejího vědomí.

(...) Já jsem říkala, no, že bych chtěla, až jednou budu požádána o ruku, že se mi líbí takový ten princip, že chlap přijde nejdřív k rodičům. Tak jsem... No, ale pak jsme se o tom vůbec nebavili, ale on si to zapamatoval (...)(Flora /27 let/.9.5-7)

7.1.4 Pane Bože, prosíme tě, buď v době zasnub s námi a žehnej nám

Katolické zasnuby se svým účelem a dopadem výrazně odlišují od žádosti o ruku. Nejde jen o zopakování romantického příslibu dvojice v jiném prostředí.

Byla to taková veřejná událost a byl do toho pozvaný i Hospodin, což pro nás prostě znamená, tak... Tím to bylo ještě takové vážnější. Nebo... serióznější. (Boris /25 let/.7.10-11)

Katolické zasnuby byly v podstatě modlitbou a odevzdáním se do Božích rukou.

Nevím no, mně to opravdu přijde, že na té žádosti o ruku si člověk řekne: „Hele, tak jo, pojďme se nějak dohodnout na tom, že bychom se v dohledné době vzali.“ A při těch zasnubách v kostele jde spíš o to, že: „Pane Bože, prosím tě, dej nám k tomu nějaké požehnání na tuhle cestu.“ Jo, že možná ta žádost o ruku je třeba takové naše rozhodnutí a těmi zasnubami do toho, do toho jakoby vkládáme ještě nějakou přidanou hodnotu. No, to není jenom jako naše, ale chceme, aby to bylo prostě nějak správně. (Flora /27 let/.5.19-25)

A že je pro mě důležité... ne ten okamžik těch zasnub, ale to, co bude nastávat potom. Hodně jsem třeba cítila, že ten den prosím Boha, aby opravdu požehnal ten čas, který nám do svatby zbývá, abychom ho třeba dobře využili, abychom mluvili o věcech, které jsou pro nás potom v manželství důležité, abych se právě já nenechávala strhnout svým perfekcionismem (...). Tak to třeba jsem tam ten den hodně odevzdávala. (Cilka /29 let/.6.14-22)

7.1.5 Katolické zasnuby jako příležitost seznámit rodiče

Sedm respondentů vzpomínalo na katolické zasnuby jako na příležitost prohloubit vztahy mezi původními rodinami nebo dokonce rodiče poprvé seznámit.

duchovně si nejsem jako jistá, nebo ono se to špatně měří to duchovní, ale určitě to není nic, čeho bych jako litovala nebo bych řekla, že to je blbost. To určitě ne. Ale myslím, že spíš jako lidsky nebo sociálně to bylo důležité. I vlastně po těch zasnubách v té restauraci si ti rodiče potykali, naši navzájem. My ještě ne, já jsem ještě rodičům netykala, ani manžel mým rodičům, to ještě neproběhlo. Ale oni už mezi sebou, jako to tam bylo. Takže si myslím, že nějaké takové prolomení ledů, nebo ledů asi ne, tam bylo. (Adéla /27 let/.5.11-17)

vlastně mi to přišlo hezké, jak už jsem zmínila, tak v té duchovní a vztahové rovině, tak... Tak i v souvislosti s tím, že člověk do toho svého vztahu může pozvat ty svoje nejbližší a dát jim možnost se jakoby poznat. Přijde mi to fajn to takhle něčím oficiálním zahájit jako ve smyslu toho, že tak jak se ta svatba blíží a ty rodiny, které se dopředu neznaly, spolu nějakým způsobem musí jako komunikovat (...). Takže i ten osobní i ten rodinný rozměr toho obřadu mi přišel moc hezký. (Cílka /29 let/.11.20-28)

„Hezký“ bylo pro šest z devíti respondentů nejpřílehavějším adjektivem, které k popisu katolických zasnub volili.

Já jsem si říkal, že to je hezké, že i tím... takové hezké... Vlastně teď si vzpomínám, že taky jedna kamarádka to měla před námi a říkala, že je to takový hezký obřad. Tak vlastně nám – my jsme se o tom bavili i s jinými páry okolo o tom, o těch církevních zasnubách, a vlastně i další nám říkali, že to byl takový hezký moment pro ně i. (Erik /25 let/.7.3-6)

7.1.6 Společenský status zasnub – muži jsou hrdí, ženy mají prsten

Všichni čtyři muži připustili, že zasnoubením se zvýšil jejich společenský status. Muži svým zasnoubením vystupovali z řady a těšilo je to.

Byl to takový hezký pocit a vlastně úplně jiný level od toho, když člověk třeba řekne, že má přítele/přítelkyni. Tak to je takový standart, takové jako nemastné neslané. A bylo dobré, vlastně chodil jsem na ekonomku a (...) byli jsme tam prostě asi dva kluci a dalších dvacet holek. A... vlastně tam nějak ta učitelka se ptala, mě, jako jediného zrovna kluka na té přednášce o cvíku, s kým jako chodím nakupovat... jako oblečení. A já říkám: „No, tak před rokem jsem chodil jako s mojí holkou, no a teď chodím se snoubenkou.“ (smích) A najednou všechny ty holky: „Jééé...“ Se rozplynuly. (smích) Takže to byl takový jako... jak to říct... Jako člověk se najednou cítil tak jako že... V tom vztahu má něco navíc. I vlastně když se baví s ostatními lidmi. Takže vlastně jakoby jsem byl tak jako trošku na koni... Nebo jsem se tak jako cítil dobře, že vlastně člověk ten vztah nějak jako posunul i na té, řeknu, i sociální sféře. Řekl bych, že když člověk má tu přítelkyni, to je fajn, ale když člověk

řekne, že je zasnoubený, tak je to zase úplně o něčem jiném – i pro ty lidi! (...) Takže to byl takový jakoby... zajímavý pocit z toho srdce, srdce chlapa, že jako jsem udělal něco dalšího a že v něčem se jako odlišuji vlastně od těch ostatních. (...) Člověk si tak trošku, nechci říct, hladil ego, ale bylo to takové příjemné. (úsměv) (Erik /25 let/.11.19-32; 12.1-9)

Pro jednoho z mužů byl právě status snoubence/snoubenky tím podstatným důvodem, proč se zasnoubit.

Věděli jsme, že spolu chceme po státnicích žít. A že to spolu nechceme nějak plácát, nějak neohraničeně... jakoby. Tak jak jsem na to už narazil – jo, co teda jste – kamarádíte spolu? Nebo spolu žijete? Myslíte to vážně? Já tohle mám nastavené tak, že když to myslím vážně, tak chci, aby to bylo i vidět. (Boris /25 let/.6.23-26)

Ženy volily při vyprávění o statusu jiný narativ, což opět odráží genderovou odlišnost. O změně ženiny statusu vypovídá prsten na levém prsteníčku.

I to, že už máme ten prstýnek, že i on měl ten prstýnek, to že to všichni vidí, že se mě na to všichni ptají, jo, to okolí. To, že můžu říct: „Jo my jsme měli zasnuby“ a teď to bylo: „Wow, jak to?“ Mohla jsem o tom víc mluvit. Myslím si, že pro to okolí, potažmo potom i pro mě, to má velkou jako cenu. Protože najednou ten vztah už je vážný, už to není... už to není jen tak. I když myslím si, že já, já sama za sebe jsem to prožívala možná pořád podobně, ale tím, že to okolí přistupuje k tomu jinak, protože už mám prstýnek a on taky a proběhlo tohle, tak ono se na nás dívá jinak. Že to je, to tohle už je vážné, tihle už se asi nerozejdou. Jo, je tam takový možná nádech. (Adéla /27 let/.6.17-24)

Jeden pár se rozhodl symbolický význam prstenu sdílet už během období zasnoubení, přičemž narušoval hranice nepsaného, ale sdíleného sociálního očekávání „jak mají vypadat zasnuby“.

my jsme chtěli, aby tam proběhla výměna prstýnků a chtěli jsme, abychom oba měli prstýnek. Takže to jsme, to bylo hrozně náročné sehnat zasnubní prstýnek pro muže. To se nám v několika zlatnictvích úplně jako vysmáli, že nejsme vůbec normální, co to sháníme. (Adéla /27 let/.4.22-24)

Zároveň byl prsten jedním ze způsobů, jak oznámit zasnoubení lidem ve svém okolí.

Lidi kolem nás si všimli, že nosím prstýnek. (smích) Manžel říká, že jsem ho i tak ukazovala, když si třeba nevšimli dlouho (smích). (Iva /40 let/.6.1-2)

Většinou jsme čekali na to, až si všimnou toho prstýnku. (David /32 let/.9.20)

Změna statusu pro dvě ženy znamenala, že se ve svém vztahu už nemusí v některých ohledech držet zpátky.

Že jsem se modlila Síla manželčiny modlitby, což je taková knížka hodně doporučená. A že možná do té doby jsem ji znala, ale nemodlila bych se ji, protože ta manželka pro mě byla, že to si ještě nemůžu dovolit, jo. Ale pak jsem, po těch zásnubách, už jsem to jako udělala. (A.9.27-30)

7.1.7 Katolické zásnuby? O tom jsem nikdy neslyšel...

Přestože v našem výzkumu byli pouze lidé, kteří katolický obřad zásnub slavili, alespoň tři z nich se domnívali, že povědomí o něm není velké. Já sama jsem při prvotním oslovování potenciálních respondentů často dostávala od katolických snoubenců odpověď, že zásnuby měli (ve smyslu žádosti o ruku), ale o katolickém rituálu zásnub v životě neslyšeli.

kolem nás jako většina lidí vůbec netuší, že něco takového je vůbec možné. (Jitka /22 let/.6.3-4)

Respondenti věděli o možnosti slavit katolické zásnuby nejčastěji od svých sourozenců nebo přátel.

Cilčini sourozenci to tak měli a já jsem to zase viděl – teda nikdy jsem nebyl na zásnubách, ale věděl jsem, že kamarádi do toho jako šli. Protože já jsem to vystudoval, vlastně teologii katolickou, tak v rámci toho vím, že různí spolužáci měli zásnuby. Tak mi to přišlo i takové zajímavé. (David /32 let/.5.5-8)

Méně často jim obřad nabídl kněz, resp. v jednom případě šlo i pro kněze o nezvyklý požadavek.

Tak jsme řekli: „Hele, prosím tě, jak je to s těmi zásnubami, uděláš nám je takhle v kostele? Jak by to vypadalo?“ Takže to už byla domluva jako přirozená s ním. No a on řekl, že to snad ani nikdy nedělal, myslím, nebo možná jednou, takže se na to sám taky podívá, jak to funguje, jak to má být a že to spolu probereme a že klidně, že není proti, že nám udělá, co chceme. (A.3.22-26)

7.2 Co předcházelo zásnubám

Předporozumění: *Když zjistím, že se nějaký pár zasnoubil, předpokládám, že to bylo krásné, rozhodli se pro to z lásky, teď jsou šťastní a očekávají, že už bude všechno zalité sluncem. Ve skutečnosti ale o jejich cestě k zasnoubení vůbec nic nevím... Obsahem kapitoly je hledání životního partnera a rozhodnutí pro něj včetně rozhodnutí zasnoubit se.*

7.2.1 Svatba byla na stole od samého začátku

Na malém vzorku respondentů jsem zachytila tendenci od počátku posuzovat vztah z hlediska toho, zda má potenciál přerůst do manželství.

My jsme určitě mluvili o svatbě. Hned, jak jsme spolu začali chodit, tak jsme si řekli, že ve chvíli, kdy jeden z nás bude mít pocit, že to jako není, nemůže být na celý život z nějakého prostě důvodu vážného, takže to prostě tomu druhému řekne, aby to bylo fér, a okamžitě se rozcházíme, abychom si nebrali zbytečně čas. A že samozřejmě do té doby se budeme poznávat a hledat, jestli něco takového najdeme nebo nenajdeme. (Adéla /27 let/.2.26-31)

už to není jenom takové jako chození a uvidíme, co jednou bude. Ale je to chození s cílem. My jsme tedy tady to vnímali od začátku, neměli jsme v plánu jen tak jako chodit. Přijde mi, že nemá smysl mít vztah, který dopředu víme, že nemá jako budoucnost a nemá jako nějaký cíl. Takže to my jako nevnímali. (Jitka /22 let/.8.23-26)

Tak já myslím, že jsem šel do toho vztahu už od začátku s tím, že vlastně jakoby – to byl takový přístup, že jsem si... Třeba v některých předchozích vztazích – v některých, asi ve všech – těch vážný vztazích měl, že vlastně chodím s člověkem, se kterým bych tu rodinu chtěl mít, jo. Se kterým bych prostě chtěl, chtěl žít. (David /32 let/.11.20-23)

my jsme v tom vztahu měli všechno otevřené, takže jsme se bavili o zásnubách, o svatbě docela průběžně. (Erik /25 let/.2.23-24)

Když se vztah vyvíjel slibně, jeden z partnerů nebo i oba začali sondovat, zda by si i druhý dokázal představit udělat další krok.

No my jsme o tom jako předtím třeba mluvili, už se mě několikrát ptal, jestli bych si ho vzala nebo tak. (úsměv) Já říkám, už po měsíci se mě ptal, jakou bych si představovala svatbu. Tak to my se jako tomu smějeme, protože to on říká, že to tak jako ještě nemyslel. Ale jako to směřování k tomu, k té svatbě tam bylo, dá se říct od začátku. Nebo od začátku... Prostě oba jsme chtěli spolu chodit jenom v případě, že by to tam směřovalo. (Iva /40 let/.1.24-28)

Vlastně když jsme měli roční výročí chození, byli jsme na takovém hezkém výletu a pak já jsem tak jako začal trošičku, že bych se klidně zasnoubil, že bychom se mohli zasnoubit. (...) a tam jsem si nějak řekl, nebo jsem nějaký takový vnitřní hlas slyšel, že bych se mohl den nato zasnoubit. (smích) Takže v to pondělí jsem nějak (...) jsem někdy kolem půl šesté nebo půl páté začal shánět zásnubní prstýnek, koupil jsem kytku. (Erik /25 let/.3.1-7)

Muži ale zpravidla potřebovali nějaký čas, aby si mohli své rozhodnutí promyslet. Jen jeden z mužů mluvil o žádosti o ruku jako relativně spontánní akci.

Tak bylo to tak, že vlastně... Vlastně když jsme měli roční výročí chození, byli jsme na takovém hezkém výletu a pak já jsem tak jako začal trošičku, že bych se klidně zasnoubil, že bychom se mohli zasnoubit. A potom jsme byli nějak u našich, v neděli, jsme tam dělali hrozné blbosti a jedli jsme tam nějakou zmrzlinu. Nějak jsme prostě blbli v obýváku, a tam jsem si nějak řekl, nebo jsem nějaký takový vnitřní hlas slyšel, že bych se mohl den nato zasnoubit. (smích) Takže v to pondělí jsem nějak – jsem byl ještě na brigádě nebo ve škole, to už nevím, jsem někdy kolem půl šesté nebo půl páté začal shánět zásnubní prstýnek, koupil jsem kytku. (Erik /25 let/.3.1-7)

myslím si, že asi je docela důležité, že jakoby byla ta situace, kdy se společným partnerem, partnerkou tedy, jsme se s tou Cilka bavili vlastně. A jak říkám, o tom, jestli si to dokážeme vůbec představit. A... a když teda ta Cilka neřekla vyloženě, že ne, nebo že to, že by to byla no way nebo tak... Tak to pak samozřejmě toho muže povzbudí a dá mu to tu myšlenku – nebo respektive ne, ta myšlenka mě třeba nepustila, já jsem to promýšlel, pak jsem to přivedl... do skutečnosti, no. (David /32 let/.12.5-10)

Strach ze zasnoubení pojmenovaly dvě ženy. U obou se jednalo o myšlenku, zda není ještě brzy – nakonec převážila radost nad tím, že se budou vdávat.

Vybavuji si zpětně, že ze strany ted' už manžela tam byly asi dřív nějaké jako náznaky, že už by si dokázal představit tedy začít mluvit o tom, jakoby o svatbě nebo prostě o manželství. A že ze začátku jsem si na to ještě nepřišla připravená. (...) Že mi přišlo, že ještě tak na to jako... důležitý a vlastně celoživotní krok a závazek připravená úplně nejsem a nějak jsem od té doby o tom začala přemýšlet a vlastně klást si tu otázku, jak to na sobě člověk pozná a jestli vlastně někdy dojde do fáze, kdy se bude cítit na to připravený. (Cilka/29 let/.2.5-12)

Dvě ženy vyprávěly, že se provdaly za svého prvního partnera.

A vlastně manžel byl můj první kluk, dali jsme se dohromady už v šestnácti na mojí střední, starší o něco, takže... (Jitka /22 let/.8.15-16)

Dva muži sdělovali, že měli před zasnoubením více vztahů.

To, jak jsem poznal, že je to ta pravá, k tomu mi nahrála moje zkušenost se slečnami, kdy jsem těch partnerek vystřídal víc za svůj život, už od nějakých čtrnácti, nebo kdy mě začaly holky zajímat. (...) Jak jsem pak poznal Aničku a začal jsem s ní chodit, nějak jsme se začali sbližovat, tak mi to přišlo,

jakoby to bylo něco fakt úplně jiného. (...) A jako bych od začátku věděl, že to je fakt ono. (Boris /25 let/.5.24-31)

Jedna respondentka uvedla, že pro ni bylo důležité, aby její potenciální partner sdílel její víru.

Každopádně co jsem věděla, že chci věřícího partnera. (...) Pro mě to bylo zásadní kvůli tomu, že táta byl nevěřící a byl naopak silně proti. A proběhlo tam hodně jakoby psychického týrání a výsměchy a posměšky a takové. (...) jediné řešení bylo najít si věřícího partnera, který bude na stejné lodi, bude to cítit stejně a tu víru a duchovní život s ním moct probírat. (Jitka /22 let/.19.15-26)

7.2.2 Proč žádat o ruku zrovna v tuhle chvíli?

O rozhodování požádat o ruku nepřekvapivě vypovídají muži. Tři z mužů žádost o ruku vážali na dokončení vysoké školy.

manžel to tak říkal, že čekal na to, jestli mi uznají diplomku, abych jako ukončila školu. Že to na tom bylo hodně odvislé, no. Takže nakonec to prostě s diplomkou všechno krásně dopadlo a... No, tak já si myslím, že bychom se zasnoubili i tak, ale bylo to v rámci toho konce školy. Možná... nám na to přišla taková dobrá doba. (Flora /27 let/.8.22-26)

Respondenti, kteří už měli školu hotovou, si nepřipouštěli jiné překážky k dalšímu kroku ve vztahu.

tak já jsem nad tím přemýšlel tak, že... jsem si říkal, že jakoby jestli Cilka je ten člověk, se kterým chci strávit ten zbytek života. A říkal jsem si, že jo. A že zároveň jako tu pochybnost o tom nemám, že už je jasné, že takhle... a... a říkal jsem si, že nač čekat. (David /32 let/.3.27-30; 4.1-3)

Pro jednoho z mužů bylo podstatné, aby se zasnoubení nestalo prostředkem k řešení partnerské krize; zasnoubit se chtěl pouze, bude-li jejich vztah hezký.

Já jsem i manželce nějak říkal, že si ji chci, jakoby zasnoubit se s ní, v momentě takovém, kdy, přesně, aby nebyla krize. Jo, že někdo se třeba zasnoubí kvůli tomu, že ten vztah nějakým způsobem chce nakopnout nebo ho jakoby prostě nějak zachraňovat nebo tak dále, nějaký impulz do něj vnést. (Erik /25 let/.18.8-12)

V jiném rozhovoru byl zmíněn i normativní tlak církevní komunity na přijetí nějaké formy závazku (manželského či řeholního) do určitého věku.

myslím si, že fakt ten daleko větší zlom je v okamžiku, kdy člověk je opravdu... kdy se vezme s tím druhým, kdy se stane manželem. Tak to pak najednou, a zvlášť v té církvi, má to svoje místo najednou někde úplně jinde. Jako že zatímco byl po třicítce člověk prostě v té církvi někdo, s kým si ta církev neví rady. (...) A je to vlastně i něco nepatřičného, protože není dávno v řádu nebo kněz nebo vzatý. (David /32 let/.8.4-9)

7.3 Jsme zasnoubení, je to skutečně dobrý nápad?

***Předporozumění:** dřív jsem si představovala (než jsem sama navlékla zasnubní prsten), že zasnuby jsou nekonečnou dobou, kdy se řeší jen příprava svatby. Nenapadlo by mě uvažovat o tom, zda ženich nebo nevěsta nemají nějaké pochybnosti o sobě, svém partnerovi nebo o životě v manželství obecně.*

7.3.1 Od zasnub už poznávat jenom jeho, jenom ji

Zasnoubení u katolických respondentů znamená konec doby, kdy si lze vybírat. Naopak před zasnubami je dobré vědět, že si vybírám.

A to, co tam bylo i, to, co jsme si i mezi sebou říkali, bylo, že to vlastně vnímáme, (...) že do těch zasnub člověk kouká jako jasně, na tu svoji partnerku, kterou mám, ale i na mnoho jako jiných. Jestli náhodou není někde někdo ještě vhodnější, lepší. Ale od těch zasnub by člověk měl být zaměřený jenom na tohoto člověka, jenom na toho jednoho, na tu jednu ženu nebo muže a už poznávat jenom jeho. (Adéla /27 let/.6.4-10)

ten partner je pro mě na prvním místě, je důležitý. Já nebudu se... nebudu s jinými muži. A neznamená to, že... že se po nich nemůžu jakoby ohlédnout nebo podívat, pořád to ještě není manželství. Ale třeba že s nimi nebudu flirtovat. A myslím si, že třeba do těch zasnub si myslím, že jsem klidně jako flirtovala. A potom už určitě ne. To bych si nedovolila. (Adéla /27 let/.16.1-4)

7.3.2 Příprava na manželství byla příležitostí otevřít nová témata

Nějaká forma předmanželské přípravy je nezbytnou podmínkou před uzavřením katolického manželství, zkušenost s ní tedy mají všichni respondenti.

Člověk tam třeba otevřel témata, která třeba otevřel minimálně nebo třeba na povrchu. Takže určitě tím, že se tam člověk s těmi lidmi nějaký čas seděl a povídal, tak určitě mu to tam v hlavě šrotovalo. (Erik /25 let/.17.24-26)

No, pro mě bylo strašně zajímavé teda, a možná jsem byl v tomhle trochu deformovaný katolickou církví, ale... (...) Tak nevím proč, ale nějaká taková představa byla, že to bude hlavně o tom intimním

soužití, no. Tak jsme tam přišli, a ať už na jednom nebo na druhém – na tom jednom to bylo hodně vztahové, jakoby o těch vztazích, na těch kurzech. (...) A u toho kněze, tak tam mě strašně překvapilo, to bylo vlastně strašně praktické, no. Takové věci jako společné finance a... A takové jakoby společné přístupy k tomu a životu a zamyslet se i nad jazyky lásky a takovéhle věci... Takže vlastně o té intimitě to skoro nebylo, ale mně to přišlo strašně super, protože to najednou člověka fakt posunulo do uvažování o celém tom manželství v úplně jiné rovině. Musím říct, že jsem si fakt díky tomu uvědomil, že to prostě jakoby ten vztah není jenom o intimitě, ale prostě má i tu praktickou stránku, že to je strašně důležitá stránka a že to je... Že to je vlastně něco, o čem je velice dobré a správné hovořit. (David /32 let/.13.22-31;14.1-3)

7.3.3 Manželství je na celý život, teď se musím dobře rozhodnout

Katolické manželství je explicitně formulované jako závazek na celý život.

A mě asi uklidňovalo na jednu stranu, že u nás to tak jakoby musí být. Přijde mi, že je mnohem jednodušší s tím jakoby počítat, nemít tam tu možnost z toho odejít. Prostě jakoby natvrdo se rozhodnout a teď, ať se děje, co se děje, kdo kde umírá a je nemocný, tak prostě jako jedem. To mi přijde, že bylo docela, docela jako ulevující. No, nemuset nad tím přemýšlet, že to nemusí dopadnout. Prostě jsme věděli, že to musí dopadnout do konce života, a proto mi přijde, že člověk má i trochu větší motivaci dělat, aby to prostě bylo dobré. Protože ví, že v tom bude prostě celý život, no. (Jitka /22 let/.16.20-26)

No, jakoby mě hodně přijde, že manželství jako takové, když prostě má trvat celý život, tak je to něco, co – jako ten závazek trvajícím celý život – je to něco, co... pomalu v lidských silách jenom jako není. V okamžiku, kdy do toho jdu jenom jako já jako člověk, tak já ty lidi hrozně obdivuji, kteří prostě tu víru nemají a vydrží spolu... prostě celý život, jo. (Flora /27 let/.13.17-21)

Zasnoubení uvozuje dobu, kdy je třeba učinit rozhodnutí.

opravdu v osmnácti jsem se rozhodla pro jakoby... (smích) pro kluka na celý život, tak to bylo trošku děsivé! To jsem si říkala jakoby: „No...“ Ale říkám si, že když se člověk pro tohle rozhodne ve třiceti, tak ono těch deset let, mi přijde, už není zas takový rozdíl. Pořád jako ve třiceti se rozhodnout na celý život může znamenat na dalších čtyřicet padesát let, možná. (Jitka /22 let/.16.30-31; 17.1-2)

tak chce něco aktivně udělat pro to, aby... (přemýšlí) Aby ta svatba, aby se nezmyšlil, třeba. Aby neudělal nějakou blbost, které by potom litoval. To znamená vzít si nesprávného člověka nebo tady v tu dobu se brát – nebo vůbec se brát! Jo, tak nad tím přemýšlet, pokud je toho schopný, teda. (Hynek /34 let/.6.5-8)

Alespoň dva mužští respondenti volili expresivnější výrazy pro popis toho, že zasnoubením se blíží konec jedné životní etapy.

určitě bych řekl, že je to takový čas, kdy člověk o tom vztahu začne přemýšlet daleko... na takové větší hlubíně a možná si i daleko víc uvědomí i totalitu, do jisté míry, toho, co se chystá v rámci té svatby slíbit, no. A toho, co se chystá potom i žít. Jo, a to je přece jenom prostě, že to může vyvolat nějakou takovou... takový respekt. (smích) (David /32 let/.17.24-27)

je tam ten moment, že prostě... od tohoto bodu jsme zasnoubení a od tohoto bodu já vím, že to fakt jako. Že už mám namále, když to řeknu takhle hloupě. (Hynek /34 let/.7.20-22)

Pro tři muže bylo zasnoubení signálem k tomu, že budou muset dospět a převzít zodpovědnost.

Vlastně tam asi přechod k té dospělosti pomalinku nastával tím, že se člověk vlastně bude muset opravdu sám o sebe postarat. Tak asi ty věci tam pomalinku nějakým způsobem... přicházely. Že člověk nějaké úspory měl, ale furt třeba rodiče, když jsem studoval, tak mi posílali nějaké peníze. Takže pak tam člověk třeba uvažoval o tom, že vlastně bude muset mít tu práci a starat se pouze o sebe. S manželkou jsme si vlastně řekli, že až bude svatba, tak si od rodičů nevezmeme ani korunu na nějaké to své živobytí. (Erik /25 let/.15.22-28)

Sociální okolí může svou po oznámení reakcí zasnoubení dát najevo souhlas či pochybnosti. Všichni respondenti měli zkušenost převážně se sdílenou radostí a podporou.

Možná jako ti kamarádi, kteří to ocenili nebo kteří nějak podpořili tenhle krok, tak to bylo veliké. (...) prostě že s tím [členové rodiny] tak souhlasili a že člověk, když se s nimi tak bavil, tak, tak že v jejich očích viděl skutečnou radost. Nebylo nic takového jakoby hraného, no. Jo, a podobně tak i u těch přátel. To člověka samozřejmě povzbudí. Nebo spíš v takovém to smyslu, že člověk vidí, že nedělá úplnou blbost, že prostě jakoby nešlape vedle, no. Takže v tomhle smyslu to sociální okolí si myslím má takový čmuch na to... jako se k člověku začít chovat jinak, když prostě vidí nebo vyhodnotí to jeho chování jako nějakým způsobem škodlivé. Nebo jdoucí špatným směrem. A to tak skutečně nebylo, naopak. Tam jako ta podpora byla velká (David /32 let/.20.11-20)

O zpochybňování mluvily tři ženy.

Třeba co takhle si vzpomenu, že třeba maminka mi říkala, ať si to rozmyslím. Nám tedy taky tady říkal pan farář místní, ať si to rozmyslíme. Vždycky když jsme přišli na přípravu, tak říkal: „A nerozmysleli jste si to?“ (smích) (...) Hlavně já si ale myslím, že u nás to bylo tak trochu

neopodstatněné. A hlavně vím, že kněží to takhle jako kolikrát říkají a jsou rádi, když se během té přípravy ti dva rozejdou. (smích) (Iva /40 let/.11.4-9)

7.3.4 Jsem si jistý, nejsem si jistý...

I když ono se vždycky řeší, jestli tohle je ten pravý nebo ta pravá, jak se to nazývá. Tak asi jo, ale to je vlastně hrozně obtěžující. A nakonec, stejně jsme zjistili, že je to vlastně jedno. Že můžeš žít s kýmkoli, jenom je to vlastně míň nebo víc práce. (smích) (Adéla /27 let/.21.13-16)

Čtyři respondenti si byli jistí a nepochybovali o tom, že se chtějí zasnoubit a později uzavřít manželství.

já jsem si vlastně byla vždycky jistá. Já jsem jako neměla pochybnosti. (...) no, nevím ani, co bych dělala, kdybych nějaké pochybnosti jako měla, jo (zasmání). To já jsem neměla nikdy, no. To... já jsem i tak jako už na začátku toho vztahu, ještě dávno před zasnoubením jsem se i tak jako s jednou mojí kamarádkou takovou dobrou o tom bavila, že... že chodím s klukem, kterého si vezmu (smích). (...) Tohle jsem jakoby věděla úplně od začátku, no. (Flora /27 let/10.22-27)

Pro jiné bylo období zasnoubení více či méně ve znamení pochybností a nejistoty.

protože jsem celé chození řešila, jestli jako je to dobrý nápad být s tímhle partnerem celý život. Tak to bylo pro mě asi důležité, symbolické a opravdu jako to pozvání toho, ať to teda ten Pán Bůh radši rozhodne, protože já toho nejsem schopná. To si myslím, že jsme prožívali oba dva, tohleto jako řešení. Manžel ten to řešil ještě měsíc před svatbou, on mi potom říkal, že si není jistý, jestli si mě má vzít. Tak to bylo takové jako žhavé ze všech stran, já jsem to taky řešila. (Adéla /27 let/.5.2-7)

Já myslím, že on byl, co se týče té svatby jakoby víc nejistý. Co mi i jako potom říkal, že tam byly přesně jako i v tom vztahu že byly chvíle, kdy si říkal, jestli opravdu to je to ono. (Jitka /22 let/.18.16-17)

Všichni respondenti si uvědomovali, že zasnuby nemusí skončit svatbou a že až do okamžiku svatby jsou oni i jejich protějšky svobodní.

Určitě. Až do poslední chvíle. Až do poslední chvíle jakoby ta možnost je. Ale já jako jsem vůbec neměla důvod. (Iva /40 let/.11.16-17)

Té možnosti jsem si byl vědom, ale po pravdě řečeno si myslím, že jsem se nikdy nedostal do situace, že bych to zvažoval. Že bych chtěl jakoby někde zatáhnout za nějakou brzdu nebo... nebo si řekl: tak to se musím někdy zastavit a zamyslet, tak to ne. To asi ne... (David /32 let/.9.1-3)

Já jsem i tehdy brala vážně, že on si mě možná opravdu nevezme a že si jako v hlavě počítám s tím – já jsem mu i tehdy řekla: „Můžeš si to kdykoli rozmyslet. Když prostě den před svatbou řekneš, že prostě svatba není, tak prostě nebude. Jo, tak to jako nevádí, musíš v tom být jako svobodný, a ty se svobodně jako sám rozhodni.“ A že jsem to jako takhle pojala a bylo samozřejmě nepříjemné a bylo to těžké, ale takový je život, no. Někdy je těžký. (smích) (Adéla /27 let/.14.24-29)

Partnerský vztah nemusí být nutně dyadický. Někteří respondenti jmenovali Boha jako třetího člena jejich vztahu.

byla to jedna z mých častých modliteb, že... Jako: „Pane Bože, jestli to má skončit, tak ať to skončí teď.“ No. Jo, jo. Já jsem to brala – a možná až o těch zasnubách jsem to, nebo v tom období zasnoubení, jsem to začala brát jakoby... trošku víc takhle. Jako že bych se na ten vztah neměla úplně upnout a měla ho fakt trošku jakoby zkoumat, no. (Flora /27 let/.10.30-31; 11.1-2)

opravdu to tak je, že když prožíváme něco náročnějšího, když zjišťujeme, že jeden vidí... Že oba máme trochu jiný pohled na jednu věc, tak víme, že jsme v tom tři. Jo, občas si to i tak říkáme, že to není problém pro nás dva, že jsme v tom opravdu tři a že každý problém má potom nějaké řešení. (Boris /25 let/.8.3-6)

i s tím Bohem, že vlastně tam v tom vztahu manželském taky člověk tam má tu třetí, třetí osobu ještě s námi. (Erik /25 let/.11.15-16)

Tři ženy sdílely přesvědčení, že jejich zasnoubení bylo Božím plánem.

celé to období toho zasnoubení nějak pocítovala, že Bůh tomu kroku nějak jako žehná (Cilka /27 let/.8.29-30)

7.3.5 Archetyp moudrého starce

Archetypů by se dala vyzdvihnout jistě celá řada, mě však v rozhovorech zaujal právě moudrý stařec. Nabízel doporučení, jakým způsobem by respondent i přes nejistotu mohl dojít k autentickému rozhodnutí.

když jsem to třeba řešila s tím naším knězem společným, tak ten to taky znal prostě i v těch jakoby těžkostech, úzkostech. A ten mi jako řekl, tomu jsem tam brečela v autě někdy, když jsme spolu jeli, a on mi řekl: „No, no, no, v tvém případě – připrav se na nejhorší a třeba budeš v manželství mile překvapená.“ No, a mně to hrozně jako pomohlo, že mi vůbec neřekl: „Hele, tak si ho radši neber, bude to těžké.“ Nebo prostě to. Ale jako připrav se na nejhorší, prostě svatba bude hrozná, manželství bude příšerné, ale jako uvidíme. Jo. Ale já jsem to potřebovala slyšet, a i vlastně moji rodiče, táta mi

řekl: „Tohle je jako tvůj boj, tohle je o tobě, Hynka do toho nezapojuj, prostě on jako nebude jiný. Prostě jestli ty to dáš, tak do toho jdi.“ (...) (Adéla /27 let/.13.29-31; 14.1-7)

moje mamka mi to vždycky kladla na srdce, hrozně. Když se třeba rozhodnu, že si chci někoho vzít, tak ty zasnuby vlastně jakoby jsou takhle – řekneme si, že se chceme vzít. Tak bych si měla nasadit černé brýle a hledat na tom druhém prostě všechny hnidy, které jako může mít. A až si toho člověka vezmu, tak si nasadím ty růžové a už ty hnidy nehledám. (smích) (...) Jako mamka to takhle říká a mně se to, mně se to líbí a fakt jsem se o to v té době těch zasnub nebo toho zasnoubení jako snažila. (Flora /27 let/.7.3-9)

7.4 Devět pojetí závazku a účel zasnub pro zasnoubené

Předporozumění: *O závazek ve vztahu jsem se začala zajímat až díky této diplomové práci. Jako snoubenka jsem ho v nějaké podobě určitě zažívala, ale vztahovala jsem ho především k manželství, u katolíků se to dost nabízí. Teď o závazku vím o něco víc a chápu ho jako proces, který podle mě ale nezačíná manželstvím. Manželství podtrhne donucení, ale závazek je přece i o oddanosti. Jak tedy vypadá závazek u katolických snoubenců? Mění se nějak v čase? S čím souvisí?*

V rozhovorech jsem nakonec identifikovala devět různých pohledů na závazek v kontextu zasnub. A i přesto, že bezmála dvě třetiny respondentů (také) uváděly, že zasnuby (zejména ve srovnání s manželstvím), pro ně žádný závazek nepředstavovaly.

Tak jsme si říkali, že by to mohl být takový nějaký předstupeň toho manželství. Asi úplně proč... Třeba jestli myslíte, že nějaký závazek by to pro nás mělo, to bych řekl, že určitě ne. Furt si myslím, že i v tom zasnoubení jsme vždycky mohli mít otevřená vrátka. Nebo i taťka mi řekl asi čtrnáct dní před svatbou: „Hele, kdyby sis to chtěl rozmyslet, tak jako není problém, je to tvoje svobodné rozhodnutí. Doteďka všechno je v pohodě, žádný problém.“ (smích) Takže i to pro mě čnělo. (Erik /25 let/.6.29-31; 7.1-3)

Jedna respondentka nabídla opačný pohled – vážný vztah měli s partnerem od začátku.

No, vysloveně to necítím, že by to vysloveně musel být závazek. Já nevím, no. Jako já si to umím představit třeba u lidí, kteří to nebrali zas tak vážně. Nebo nepočítali, že by to muselo stoprocentně dopadnout manželstvím. Tak ty zasnuby, je to tak jako rozdělené, že – a teď do toho jdeme jako opravdu vážně, s tím vědomím, že se chceme vzít. A přijde mi, že u nás tady ten přelom nebyl tak úplně zřejmý, tak to tak nevnímám. (Jitka /22 let/.17.25-29)

Dva respondenti (muž a žena) popisovali, že zásnubami začali přijímat více zodpovědnosti za svůj vztah.

Jak říkám pro mě to bylo... nějaký krok, který pro mě znamenal... jako přijetí víc zodpovědnosti za ten vztah. Asi to... to bylo asi to. (Hynek /34 let/.16.21-22)

Šest respondentů se vyjádřilo v tom smyslu, že zásnuby jsou pro ně určitým druhem předzavázání se.

Myslím, že v té době zásnub jsem to hodně vnímala tak, že teď je ta doba: řekli jsme si, směřujeme k manželství a teď je ta doba vlastně toho připravit se na to, že ten konečný závazek, který vnímám celoživotně, je svatba. Je ten obřad svatební prostě, toho slibu. A pak to prostě už bude ten konečný závazek. (...)už ta doba toho zasnoubení byla vlastně nějakým závazkem. Ale hlavně jsem v té době vnímala, že na ten hlavní závazek se teprve připravuji. (...) Nevím, jaké použít vlastně jiné slovo než závazek pro tu dobu toho zasnoubení, protože vlastně...něco... jako... závazného tam bylo ve smyslu, že... jsem se jako vyslovila, byl tam ten úmysl, byla tam ta chuť a radost vlastně, že ten krok děláme. (Cílka /29 let/.18.5-15)

Z pohledu tří respondentů by ke zrušení zasnoubení opravňovaly už jen velmi vážné důvody, např. při předmanželské přípravě odhalené neslučitelné hodnoty. Podle dvou žen by to mohlo ublížit jejich partnerům, pokud by vzaly zpět dané slovo.

zároveň už jsme věděli, že když do toho vstupujeme, když se zasnubujeme a řekneme si jeden druhému, že se chceme vzít, že chceme být jako spolu, tak kdyby to bylo z nějakých ne závažných a předtím neznámých důvodů, tak už bychom to považovali za poškození toho druhého. Nebo do té doby by nám, dá se říct, že by mi asi nevadilo, kdyby asi z jakýchkoli důvodů i bezdůvodně ten druhý jako řekl, že spolu nebudeme, že se nebudeme spolu scházet nebo tak. Ale potom už, vlastně po těch zásnubách už ne. Já jsem někde četla, v nějakém jako katechismu, kde jako jeden biskup o tom psal, že už je to těžký hřích potom, jakoby po těch zásnubách, se rozejít. Což mi připadá jako fakticky, že jo. Že potom už toho druhého citově velmi poškodí, když ten to myslí upřímně a chce a má jako druhého rád. (Iva /40 let/.3.32; 4.1-9)

Zásnuby mohou simulovat zajímavý typ závazku ve stylu: co by tomu řekli lidi.

myslím si, že jsem člověk, který dané závazky vnímá dost jako nevratně a i... Jako teď čistě hypoteticky bych asi hodně řešila i reakce toho mého okolí a vlastně kdyby takhle situace měla nastat, si teď zpětně říkám, tak bych asi velmi bojovala s tím, že ten závazek jako daný ve vztahu i toho, co

očekává to okolí moje, pro mě byl hodně silný a byla by to pro mě velmi nepříjemná situace. (Cilka /29 let/.13.11-15)

Tři respondenti se zasnubami zavázali k tomu, že budou usilovat o co nejupřímnější poznávání partnera, různých aspektů jejich vzájemného vztahu i sebe samých.

my jsme tam určitě slibovali, že budeme toho druhého poctivě poznávat. Něco takového tam určitě zaznělo, že (...) s vážností se budeme nadále poznávat a hledat Boží vůli v tom, jestli máme dojít k tomu konci. (Adéla /27 let/.6.1-4)

Ve dvou rozhovorech se zasnoubení vázalo s přímým příslibem uzavřít manželství. Proto kladli snoubenci důraz na jiné věci, např. na organizaci svatby nebo zajištění společného bydlení po svatbě.

Já si myslím, to jediné, co mě tak napadá k tomu, že závazek tomu, že se jakoby budu snažit, abychom do toho manželství došli. Jinak se jako necítím, že bychom si navzájem byli jako víc zavázaní, no. (Jitka /22 let/.17.15-17)

Pět snoubenců sdílelo názor, že zasnubami dali najevo, resp. přijali závazek, že se chtějí zodpovědně připravovat na život v manželství. (Slovo „zodpovědně“ se v rozhovorech v tomto kontextu s různými respondenty objevovalo opakovaně.)

Možná mi to zprvu přišlo jako samozřejmost, že se zavazuji připravovat se na manželství, ale já mám takový problém sám se sebou, že si občas pod některými věcmi nepředstavím přesně to, co to obnáší. Jako že se přihlásím na vysokoškolské studium, ale nevím vlastně přesně úplně, co to... (...) Takže i to, že jsem se zavázal připravovat se na manželství tak, jak si představoval, že by se asi křesťan připravovat měl, tak... mi ten závazek v tom asi taky pomohl. Jo, hele, teďka jsem se zavázal k tomu připravovat se, tak ať to znamená cokoli, pojďme do toho. Pojďme zjistit, co to tedy doopravdy je. (úsměv) (Boris /25 let/.14.5-13)

Pro čtyři respondenty vystupovalo to, že svůj závazek formulovali vůči jednomu konkrétnímu člověku, svému partnerovi.

Myslím si, že tu žádost o ruku jsem víc vnímala mezi mnou a Davidem, nebo mým mužem. Že vlastně jemu říkám, že ano, že s ním chci vstoupit do manželství. (Cilka /29 let/.6.29-30)

7.4.1 Účel zasnub

V této kapitole popisují, jaký účel spatřovali v zasnubách (či v zasnoubení jako takovém) sami snoubenci. Nerozlišují přitom a priori mezi oběma rituály, jde mi spíše o zachycení jejich podstaty či principu.

Všech devět respondentů si chtělo katolickými zasnubami vyprosít Boží požehnání a s pokorou odevzdat svůj vztah jako něco, v čem jsou sami bez Boží milosti bezmocní.

V tom období zasnoubení si myslím, že si člověk i hodně od Pána Boha může vyprosít. Prostě vyprosít pro ten vztah. Jako hodně ho odevzdávat do Božích rukou, hodně se za ten vztah modlit. Myslím si, že to má velkou, velkou jako cenu zrovna v tom období toho zasnoubení. (Flora /27 let/.7.29-30; 8.1-2)

Udělené požehnání jim ostatně měly připomínat i předměty, které si do kostela k zasnubám přinesli (křížky, prsteny aj.).

nechali jsme si požehnat dřevěný kříž, který máme teď nad vstupními dveřmi. (B.5.16-17)

Tři lidé v rozhovorech vyzdvihli rituální aspekt zasnub – zejména katolického rituálu. Hlubší význam pro ně spočíval v tom, že se jednalo o liturgický obřad, odehrávající se v kostele.

Určitě jo, dílem i proto, že si myslím, že životě člověka má velkou úlohu rituál. Ale nechtěl bych to snižovat rozhodně, že by to byla jenom rituální záležitost, ale že to pomocí liturgie a vůbec jako celého... Celého toho rozměru svátostiny a svátostí jako takových... takže už to je strašně důležité. Stejně jako jsou v životě člověka důležité symboly a jakékoli symbolické jednání, že to není jenom prostě, že se někde něco šaší. Ale že to je strašlivě důležité pro celek toho lidského života. Je to jeho bytostnou součástí. (David /32 let/.20.22-28)

V sedmi rozhovorech zaznívalo, že po zasnubách vztah dostal nějaký konkrétní cíl, ke kterému mohl směřovat (např. připravovat se na manželství), nebo jinak řečeno, přestal být jen „vztahem pro vztah“.

Milník asi. Určitý milník. Prostě jdete na cestě a po cestě se stanou nějaké fáze. Tak tady prostě je to nějaký bod, určitého možná zlomu, dá se říct... který prostě. Ten vztah se nějak vyvíjí, uděláte nějaký krok, tady prostě nějaký rituál a tady v tu chvíli víte, jste si nějak uvědomil, že se to prostě láme někam do větší zodpovědnosti, no. Myslím si, že je to důležité. Jako já si fakt myslím, že to je důležité mít zasnuby i jako pro věřící, pro nevěřící, pro kohokoli. Protože je to bod, kdy už to není

nějaké chození jenom, ale je to bod opravdu, kdy... si uvědomíte, že chcete dělat něco pro to, abyste něco hodnotného vybudoval. (Hynek /34 let/.12.11-17)

Zásnuby pomáhají srozumitelným způsobem vyjádřit vzájemné úmysly dvojice – myslíme to vážně.

Do té doby, do té doby jsme nic nechystali. Protože tam to rozhodnutí nebylo. Jo, tam manžel neměl ode mě: ano, že si ho chci vzít. A já jsem neměla od manžela, tak co bychom chystali? Jo, ale tím pádem, když jsme se zasnoubili, tak jsme věděli, ano, že se chceme vzít a začali jsme přemýšlet o termínu a už to všechno šlo jakoby, všechno směřovalo k tomu sňatku. (Iva /40 let/.6.21-24)

ještě nechci ten slib dát na dlouho, ale už jsem se pro něj rozhodla, už je to muž, se kterým jsem se rozhodla žít celý život. A ten hlavní krok nás ještě čeká. Myslím si, že je to důležité, když jde někdo do řeholního života, tak taky má nejdřív jako časné sliby, potom věčné. Když lidi nejsou věřící, tak nejdřív spolu bydlí a pak řeší svatbu, jo. V tom křesťanství je to takové, že my jsme spolu nežili, nebydleli, nespali, nic. Takže to bylo takové to: takže teď už to bereme vážně. (Adéla /27 let/.7.29-31; 8.1-3)

Dalším z možných účelů zasnoubení je využít čas do svatby vědomým poznáváním druhého člověka, jeho zvyků. Alespoň dvě respondentky naznačovaly, že právě tato doba je vhodná, ne-li přímo vyhrazená, pro vytažení pomyslných „kostlivců ze skříní“.

při těch zásnubách tam už jsme tohle všechno měli vyřešené, tedy my osobně. Je pravda, že třeba moje sestra říkala, že ještě den před svatbou si ještě řekli nějaké věci. Že člověk do těch zásnub tak nějak nemusí – protože některé věci jsou citlivé, třeba můžou být, nemusí si je chtít sdělovat. (...) Ale po těch zásnubách opravdu už si třeba do té svatby musí říct všechno. Takže to je období, kdy opravdu může dojít k vážným důvodům k tomu se rozejít, v tom období si opravdu musí sdělit všechno. Ale za nás třeba dva musím říct, že manžel byl v otázkách už před zásnubami otevřený a už vlastně před těmi zásnubami dá se říct, že chtěl už všechno vědět. (smích) (...) (Iva /40 let/.14.7-14)

Podstatné je, že zásnuby nejsou a nemají být zaměňovány za svatbu nebo předstupuň manželství. Zásadní rozdíl spočívá v závazku – zatímco manželský slib nelze vzít zpět, zásnuby jsou svou podstatou nezávazné a formulovat během katolického zásnubního obřadu jakýkoli slib je přímo nežádoucí.

ten kněz, který nás oddával, říkal na té přípravě, jako že rád ten obřad zásnub provede, ale že... Že by nechtěl, aby to jako... že se mu to občas u některých párů stává a že mu to nepřijde úplně šťastné to vnímat jako nějakou vlastně předsvatbu. Nebo prostě – já nevím, jestli to dokonce i tehdy nějak

formuloval ve smyslu jako říkat si tam nějaký slib a dělat z toho takovou jakoby malou svatbu, že mu to jako nepřijde vhodné a správné ani z toho liturgického pohledu. Že by to bral právě jako spíš nějaké požehnání na to vykročení, ale ne ve smyslu jakoby vzájemně si něco slibovat a tak. (Cílka /29 let/.5.25-32)

7.5 Co zůstává během období zasnub skryto

***Předporozumění:** tuto kategorii pojmám ze dvou rovin. Jedna z nich je intimní, tedy to, co zůstává skryto všem mimo zasnoubenou dvojici. Musí sdílená domácnost mezi nesezdanými partnery zahrnovat i sexualitu? Ne nutně. Zaručují oddělené domácnosti sexuální abstinenci? Pochybuji. Je snadné soudit knihu podle obalu, ale co my víme, jak je to doopravdy...*

Druhá rovina je z perspektivy neznámé budoucnosti, zde konkrétně toho, co přinese manželství. Mně osobně nikdy nedávaly smysl rozlučky se svobodou (jako abstinent z přesvědčení nepotřebuji vyhledávat důvody pro konzumaci alkoholu) a před svatbou jsem neměla pocit, že bych se vzdávala svobody. A po svatbě jsem zjistila, že si připadám mnohem svobodnější než kdy dřív.

7.5.1 Sebezápor s duchovním přesahem

Specifikem katolické církve je podpora nesezdaných věřících zachování zdrženlivosti a čistoty až do svatby.

Přemýšleli jsme o tom spolu a jakoby myslím už úplně na začátku toho vztahu byla taková domluva, že – my jsme se domluvili spolu, že vlastně jakoby ty věci, co patří do manželství, což je to spolužití, jak to sdílení domácnosti, tak i intimní život, tak v takovém tom větším ranku, tak to patří skutečně až do manželství. (David /32 let/.2.9-12)

Pouze jeden respondent uvedl, že se s partnerkou domluvili na sdílené domácnosti už v době po zasnubách, ostatní vyčkávali na svátost manželství.

třeba to, s čím by církev úplně nesouhlasila, je to, že žijeme samostatně v jedné domácnosti před svatbou. Jo, to jsme tam bezpochyby vnesli svého. Už jsme to několikrát zhodnotili, že to nejspíš něco vzalo, naopak nám to něco dalo, něco umožnilo. A... upřímně nevím, kdybychom se znovu rozhodovali, jak bychom se rozhodli. (...) Třeba nám to umožnilo líp se poznat, na druhou stranu

nám to zesložtilo nějak si ohraničit čas strávený společně. Jo, tak zvané randění. Jako... jsme sice oba doma, přišli jsme z práce, uděláme si večeri, ale je to společně strávený čas? (...) Těžké tohle si pak ohraničit. Možná těžší, než jsem si původně myslel. (Boris /25 let/.17.10-18)

Po duchovní stránce dávalo všem respondentům velký smysl počkat s iniciací pohlavního života na manželství.

Musím ale přiznat, že... pro mě je to poměrně značný sebezápor. (...) Jo, má to nějakou duchovní rovinu pro mě, určitě se snažím z toho si něco vzít. Ale... je to... je to, uznávám, sebezápor, no. (...) Někdo asi bez nějakého duchovního cítění by mě označil za blázna, proč tohle jako vůbec podstupuji, že... Jakoby sebetřýznění, že je to součást nějaké lidské přirozenosti. Asi by mě člověk musel chtít poslouchat, abych mu vysvětloval, co to může přinést. Jo, a to si myslím, že zase... Sám sobě to vysvětlovat nemusím. Jo, já to vím, co mi to přináší, proč to dělám a... Význam to pro mě má. (Boris /25 let/.17.22-30;18.1-12)

I další tři respondentky mluvily o tom, že vzájemná přitažlivost byla faktem, který nebylo možné ignorovat, ačkoliv zůstaly věrné svému přesvědčení a zásadám.

Ta náklonnost, když tam už během té doby chození je, hodně velká, třeba někdo říká – třeba čekají dítě a říkají, že se měli vzít už na jaře. Jo? To podle mě je taková zvláštní výmluva, protože dokud se nevezmeme, tak spolu jakoby nemůžeme mít dítě. Protože prostě spolu nejsme. A na druhou stranu ta náklonnost a ta přitažlivost je tam tak velká, že ti lidi zasnoubení jsou nuceni už ten odstup nějaký třeba kolikrát jakoby držet. A chodit spolu jenom ve dne (úsměv), když to tak řeknu. A být trošku pod kontrolou, i když potřebují být sami. Tak to jsem vnímala, že jo, že tohleto si musíme hlídat, byla jsem ráda, že se scházíme třeba v domě, kde jsou rodiče. (...) Vím, že zpovědník můj se mě ptal, jestli ten vztah je čistý, takže jsem mohla zodpovědně říct, že byl, ale ta přitažlivost už tam byla před tou svatbou velká a... Prostě my jsme se těšili, že se vezmeme. (smích) (Iva /40 let/12.3-13)

Možná že to bylo ještě trochu ten tělesný kontakt. Protože jako tím, že jsme spolu nespali před svatbou, tak ale ty hranice se postupně jako musely otvírat přirozeně, jinak by se z toho člověk zbláznil. Tak si myslím, že možná těmi zasnubami se taky něco trošičku jako dovolilo jako víc, nějaké jako doteky a tak. Ale nevím, jestli to bylo zasnubami jako takovými, nebo jestli by to nebylo přirozeně i jako časem, že prostě jak to jde v čase, tak to tak jako je potřeba, aby... aby to bylo. (Adéla /27 let/.10.6-11)

7.5.2 Konečně svoboda!

V rozhovorech se promítly i představy či zkušenosti respondentů s manželstvím ve srovnání se zasnubami.

Myslím si, samozřejmě člověk neví, dokud se to nestane, ale mám představu, že úplně zmizí jakákoli varianta toho člověka opustit. Jo, ať se stane, co se stane, tak já si pod manželstvím představuji to, že se ti dva opravdu stanou jedním a je to neoddělitelné. Ať se jakoby stane cokoli, nějaká zásadní zdravotní potíže nebo... To je asi to nejzásadnější, co mě napadá. Prostě že je to neoddělitelné. Že to přichází právě s tím, s tou svátostí manželství. (Boris /25 let/.13.18-22)

Šest respondentů, mužů i žen, sdílelo, že katolické(!) manželství jim dalo nečekanou svobodu. Může jít o zdánlivý paradox, ovšem v kontextu teorie závazku to dává dokonalý smysl.

[s manželem se] nám opravdu po té svatbě oběma ulevilo. Strašně. Jako to období – že jsme se několikrát na tom shodli, že nikdy bychom se nechtěli vrátit do období chození. To mi připadá jako to nejhorší období, které může v tom životě být. (...) Že to je fakt jako neustálé rozhodování, neustálé řešení – bude se mu to líbit, nebude, bude to fajn, nebude to fajn, co se hodí, co se nehodí, co je moc, co je akorát. (...) Prostě přece to manželství je skvělé, protože v něm je to úplně jedno. V něm člověk může udělat úplně hrozná věci a je to fuk, protože už prostě jsme spolu. Jsme spolu, tak jsme trapní, tak co, no tak se ten druhý za nás stydí, no a co. No, tak zase jindy nebude, no. A jsme tak jako takoví uvolnění v tom. (...) Ale myslím si, že to dopředu ne každý takhle ví a my jsme to dopředu taky jako nevěděli, že to takhle bude. To je takové jako milé překvapení. To člověk ví, že už se nebude muset rozhodovat. To je jako hodně dobré. Ale to jako mají výhodu jenom křesťani. Kdo není křesťan a může se rozvést, ty jo, všechny lituju! Protože představa, že ta svatba pak není vysvobození, ale pořád řeším, jestli se s ním nerozvedu, tak to jako bych umřela! Jsem šťastná, že to vůbec jako není na pořadu dne. To bych pořád musela řešit, jestli se nebudu rozvádět. Takhle je dobré, že prostě nebudu a už nemusím ten problém řešit. (Adéla /27 let/.20.17-31; 21.1-7)

Mně se v tomhle hrozně, hrozně jako líbilo, když jsme se bavili na té přípravě s tím knězem jakoby o zasnubách, že... My jsme tam vlastně došli k tomu, že tou svatbou, jakoby tím závazkem, jakoby nekončí svoboda, ale vlastně začíná. Jo? Že začíná tam svoboda v tom smyslu, že já mám tady jako nějakou jistotu, a to my lidi prostě potřebujeme. Nebo já to potřebuji. Víím, že mám jistotu toho, že mám prostě domov a že ten můj manžel se – i když se na mě někdy třeba netěší, tak se zavázal k tomu, že prostě ke mně bude mít lásku a úctu a... To mě může v tom jako osvobodit. (Flora /27 let/.12.23-29)

Že kdybych se vdávala – i my to připadalo dobré – že mnoho žen, ale i mužů, jdou jako zamilovaní do svatby, že mají jako perfektního partnera. Tak to já jsem jako rozhodně nešla. No, a tím i jako potom jsem možná opravdu byla mile překvapená. Protože... se můj muž změnil. Já vím, že to sem úplně jako nepatří, ale to tam nenapíšete kdyžtak. On se opravdu po svatbě změnil, jo. To, co se říká, že se partner po svatbě nezmění, tak teda můj muž se změnil jako úplně. To se jako – z něho se stal úplně jiný člověk. A říkali to všichni naši kamarádi: „Co se stalo, jak to, že je jiný?“. Jeho rodina, jeho rodiče se mě ptali, sourozenci. Že je to přece najednou jiný člověk. A on se prostě tou svatbou uvolnil, jo. Z něho padlo to, že se musí rozhodnout, protože už to rozhodnutí padlo a on najednou začal být šťastný, no. A to jsem nečekala, takže jsem byla mile překvapená (smích), že jako to bylo jiné. No, a stal se jako šťastnější v manželství. (smích) (Adéla /27 let/.15.17-27)

8 Výsledky práce

8.1 1. výzkumná otázka: Jak (bývalí) snoubenci popisují proces zásnub/zasnoubení?

Na základě literatury a rozhovorů jsem začala pečlivě rozlišovat zásnuby jako akt a zasnoubení jako období. Rituální akt zásnub může proběhnout ve formě žádosti o ruku nebo katolického obřadu zásnub, případně obojího. Období zasnoubení proti tomu vymezuje libovolně dlouhou dobu, trvající od zásnub až do ukončení zasnoubení zpravidla svatbou. Respondenti označovali žádost o ruku jako rituál, díky kterému se začali považovat za snoubence, zároveň doplňovali, že katolické zásnuby byly významné duchovním rozměrem, který žádost o ruku zcela postrádá.

Proces zásnub se mezi muži a ženami lišil. Respektive muži i ženy shodně očekávali, že je úkolem muže, aby svou partnerku požádal o ruku. Pro muže tudíž proces zásnub začínal ještě před vlastní žádostí o ruku, neboť se rozhodovali, zda se chtějí zasnoubit, případně kdy a jakým způsobem chtějí svou žádost inscenovat. Ženy rovněž během období chození zvažovaly, zda mají vztah s perspektivním partnerem, tím se od mužů nijak nelišily; nerozhodovaly se ale o tom, zda nastal čas vztah aktivně posunout do fáze zasnoubení, byť si to třeba i přály.

V rámci tohoto výzkumu tedy proces zásnub inicioval muž tím, že začal zvažovat možné alternativy (ty mohou být obecně různé; zasnoubit se, nedělat vůbec nic, rozejít se, odjet na pracovní stáž do Ameriky atd.) a nakonec se rozhodl svou partnerku požádat o ruku. Připravil si také plán, jak by jeho žádost měla vypadat. Podoba každé jednotlivé žádosti o ruku byla jedinečná, odvíjela se zpravidla od vkusu konkrétní dvojice. Muži se však snažili své partnerky překvapit romantickým gestem, připravený měli i zásnubní prsten jako symbol zasnoubení. Ženy zpravidla nemávaly konkrétní představu, jak by měly být o ruku požádány, ale připouštěly, že obecně byla jejich očekávání formována romantickými filmy. Mluvily o tom, že si přály být samotnou žádostí nebo jejím pojetím překvapeny, ale snily také o romantice, žádosti o ruku „jako z filmu“, případně aby bylo vidět, že si partner dal na přípravě žádosti o ruku skutečně záležet. Jedna z žen nakonec oplakala, že nic z toho její přítel nenaplnil ani opakovaně; on sám byl přitom přesvědčený, že nic jako žádost o ruku s partnerkou neměli a jejich zasnoubení časem přirozeně vyplynulo. Pro některé páry byla

žádost o ruku aktem, kterým si dvojice vzájemně stvrdila (a jednoznačně pojmenovala), že se spolu chce začít připravovat na manželství. Pro další šlo spíš o romantické gesto, přičemž konkrétní dohoda proběhla již dříve. Jedna z žen tak měla s partnerem naplánované datum svatby ještě před tím, než se zasnoubili.

Po žádosti o ruku snoubenci rozšířili zprávu o zasnubách mezi nejbližší příbuzné či přátele. Někteří rodiče byli informováni telefonicky, ale pokud to bylo možné, tak je snoubenci navštívili osobně. Muž při té příležitosti rodiče své vyvolené žádal o ruku jejich dcery. Rodičům ženicha bývalo oznámeno, že žádost o ruku proběhla, jeden muž si ale například se svými rodiči předem promluvil o tom, že chce svou dívku o ruku požádat. Dva muži nejdříve požádali o souhlas rodiče budoucí nevěsty; v jednom případě tajně, aby o tom dívka nevěděla, ve druhém při slavnostní večeři.

Asi polovina respondentů zapojených do výzkumu věděla ještě před vlastní žádostí o ruku i o možnosti slavit katolické zasnuby, neboť tento obřad před nimi měli jejich sourozenci či přátelé. Podle svých slov se i respondenti z tohoto výzkumu snadno se svým protějškem domluvili, že rovněž oni by se rádi zasnoubili katolickým obřadem zasnub. Tento rituál chápali jako duchovní akt, kterým zvou Boha do svého vztahu a prosí o požehnání do období zasnoubení. Směrem k sociálnímu okolí tím pár také sděloval, že jejich vztah je vážný.

Zasnuby by se tedy daly shrnout jako řetězec: rozhodnutí požádat o ruku (a vlastní příprava žádosti) – žádost o ruku – oznámení rodičům – rituál katolických zasnub. Všechny tyto kroky se zpravidla odehrály během jednoho až dvou měsíců.

Období zasnoubení bylo delší, od půl roku do dvou let. Typickým tématem pro tuto dobu byla příprava na manželství, a to jak v podobě setkání organizovaných ze strany oddávajícího kněze či církve, tak obecně v otázkách, které si snoubenci kladli. Uvědomovali si, že během zasnoubení se rozhodují o tom, zda chtějí a jsou schopni strávit celý svůj další život po boku svého současného partnera/partnerky. Zde se hodí podotknout, že až na jednu výjimku byly právě takové otázky v období zasnoubení typičtější pro ženy. Domnívám se, že muži se nad tímtož zamýšleli také, ale už dříve, než svou partnerku požádali o ruku.

Druhým úkolem období zasnoubení byla organizace svatby, což bylo téma, které se vzhledem k tématu této práce objevilo v rozhovorech spíše okrajově.

Výzkumná otázka byla rozšířena dvěma podotázkami:

1.a) Jak (bývalí) snoubenci popisují vlastní cestu k zasnoubení?

1.b) Jak (bývalí) snoubenci popisují římsko-katolický obřad zasnub a duchovní provázení v souvislosti se zasnubami?

Výzkumná podotázka 1.a) Jak (bývalí) snoubenci popisují vlastní cestu k zasnoubení?

V rozhodování se o zasnoubení jsem zachytila genderové rozdíly, ale i řadu podobností.

Všichni respondenti uváděli, že téma manželství bylo v páru otevřené od samého začátku. Ať už tím způsobem, že spolu partneři hovořili o svých představách o svatbě či životě v manželství. Rovněž bylo sdíleno přesvědčení, že chození je dobou určenou ke vzájemnému ověřování, zda si dvojice dokáže představit společný život. Pokud by partneři měli v tomto směru pochybnosti, raději by vztah ukončili, aby se vzájemně neokrádali o čas. Jinými slovy, randění či chození bylo prostředkem, jak si najít manželského partnera, pro respondenty zpravidla nebylo účelné mít „vztah pro vztah“.

Tři ženy uvedly, že už v rané fázi vztahu (v rámci prvního měsíce nebo třeba tří schůzek) dospěly k přesvědčení, že se chtějí za svého partnera provdat. Muži o ničem takovém nemluvili, resp. všímali si samozřejmě už během chození, že jejich partnerka je pro ně nějakým způsobem výjimečná a vztah s ní je hezký, ale na manželství vážně pomýšleli zřejmě až později. Několik mužů čekalo s nabídkou manželství na dokončení vysokoškolského studia svého nebo partnerky. Ti, kteří měli vzdělání uzavřené, naopak neviděli důvod k otálení.

Dvě ženy si všímaly různých narážek na společnou budoucnost, kterými muži více či méně nenápadně zjišťovali, jak by partnerka na případnou žádost o ruku reagovala. Jednu z nich to znejistilo, protože si ještě nepřipadala na takový druh závazku připravená, ale zároveň díky tomu začala o nové fázi vztahu uvažovat. Jeden muž si všímal podobných narážek ze strany své partnerky, myslí si ale, že k rozhodnutí požádat ji o ruku dospěl na základě jiných důvodů, zejména dlouhodobě dobrého vzájemného vztahu.

Další z mužů hovořil o svém dojmu, že nejpozději do třiceti let věku by si katolík měl zvolit své povolání (tj. např. manželství nebo kněžství), jinak nezapadá a církve „neví, co s ním“. V jednom páru se oba partneři nezávisle na sobě potýkali s nejistotou, zda mohou být pro někoho tím pravým/tou pravou. Zasnoubení pro ně bylo potvrzením, že našli člověka, který

je má rád i s jejich chybami. Pro ženu to znamenalo i naději, že by se jí mohl naplnit její sen o vlastní rodině. Tématem jiného páru byla nejistota – zda vůbec uzavírat manželství, pokud ano, tak zda právě tento partner je tím nejlepším kandidátem na život v nezrušitelném svazku, zda v tuto dobu a podobně. Jiní respondenti popisovali cestu k zasnoubení jako relativně přímou a samozřejmou, o níž neměli důvod pochybovat.

Výzkumná podotázka 1.b) Jak (bývalí) snoubenci popisují římsko-katolický obřad zasnub a duchovní provázení v souvislosti se zasnubami?

Z rozhovorů výrazně vystupovalo, že povědomí o tomto rituálu je podle respondentů obecně malé. Sami se o něm dozvídali nejčastěji od svých sourozenců nebo přátel, kteří katolické zasnuby slavili před nimi; značná část z nich se však rituálu nikdy neúčastnila ani v roli hosta.

Jeden z kněží oslovených snoubenci rád katolický žehnací obřad přislíbil, ovšem s tím, že se na něj musí nejprve připravit, neboť jej během svého kněžského působení zřejmě ještě nikdy nedělal. Podobně jeden z respondentů, vystudovaný teolog, věděl o obřadu zasnub jen díky osobnímu příkladům svých spolužáků. Snoubenci shodně uváděli, že iniciativa slavit katolické zasnuby vycházela od nich, nepobízeli je k tomu katoličtí kněží – ale ani je neodmítali. V rámci páru docházelo k domluvě na slavení katolického rituálu snadno, nebylo podstatné, kdo s nápadem přišel, principiálně panovala mezi snoubenci shoda.

Římsko-katolický obřad zasnub už snoubenci, na rozdíl od žádosti o ruku, domlouvali a připravovali společně, případně i s knězem. Do organizace se někdy zapojili i rodiče, což snoubenci chápali především jako vyjádření podpory. Jedna z žen zpětně oceňovala, že na přípravě katolických zasnub si se snoubencem mohli „v malém“ natrénovat organizaci mnohem větší svatby. Všichni snoubenci žádali o vedení žehnacího rituálu kněze, ovšem ne vždy je stejný kněz i oddával. Snoubenci ctili doporučenou podobu rituálu, po dohodě s knězem si přinášeli k posvěcení pro ně významné předměty (nejčastěji zasnubní prsten či kříž) a v rámci možností někteří v průběhu zapojovali své rodinné příslušníky (požádali je o čtení přímluv aj.). Stejně jako u žádosti o ruku, i podoba katolických zasnub se mezi snoubenci lišila, a to zejména z hlediska „velikosti“. Jeden dvojice přišla za knězem sama,

jiný pár pozval užší rodinu, která nakonec co do počtu vydala na menší svatbu. Zpravidla ale byla přítomná jen úzká rodina, to znamená rodiče, případně sourozenci.

Většina snoubenců zapojených do tohoto výzkumu zdůrazňovala právě dva prvky, díky kterým pro ně byly katolické zasnuby významné. Prvním bylo přizvání Hospodina a vyprošení si požehnání do období zasnoubení. Druhým bylo pozvání rodiny, aby mohla významný okamžik katolických zasnub sdílet se snoubenci, podpořit je a modlit se za ně. Zároveň šlo v mnoha případech o příležitost, jak nenásilně seznámit obě rodiny, případně prohloubit jejich vztahy. Asi polovina respondentů vyzdvihovala zasnuby jako hezký okamžik.

Nedílnou součástí předsvatební doby katolických snoubenců je předmanželská příprava. Její forma není pevně stanovena, může jít o individuální schůzky s oddávajícím knězem, setkávání menších skupin se zkušeným manželským párem či pastoračním asistentem, ale i o hromadné přípravy. Zpravidla jde o kombinaci těchto forem. Snoubenci zapojení ve výzkumu nejčastěji absolvovali přípravu kombinovanou – individuálně se scházeli s knězem a spolu s dalšími páry docházeli i do rodiny starší manželské dvojice z jejich farnosti. Pět respondentů považovalo předmanželskou přípravu za přínosnou, cenili si zejména nových témat či otázek k zamyšlení, které by je podle jejich mínění samotné těžko napadly. Nešlo vždy o oblasti duchovní, ale především o každodenní soužití. Účelem takových témat bylo nejen podpořit vzájemné poznávání partnerů a umožnit hlubší diskuzi, ale případně také odhalit vzájemný nesoulad partnerů v zásadních otázkách a umožnit jeho řešení ještě před svatbou. Pro jednoho z mužů byly přínosem přípravy třeba principy vztahové údržby (jím i dalšími respondenty byly jako příklad uváděny tzv. jazyky lásky autora Garyho Chapmana (2002)). Další z respondentů byl mile překvapen, že příprava obsáhla mnohem širší záběr témat než jen očekávanou manželskou sexualitu omezenou na důrazné nabádání ke zdrženlivosti. V některých případech snoubencům nevyhovovala forma nebo lidé, kteří je přípravou prováděli. Jedna z žen se domnívala, že přestože některá témata byla zajímavá, na manželství byli s partnerem dostatečně připraveni i bez ní, například i díky partnerovu zájmu o psychologii a vztahy. I další žena sdělovala, že předmanželská příprava jí nijak zásadně neobohatila, naopak jí vadil důraz na výklad katechismu, který jako katolička zná; víc času by raději věnovala praktickým otázkám zaměřeným na organizaci svatby. Zároveň se domnívala, že na život v manželství se člověk může připravovat dlouhodobě, a to i tehdy,

když nemá partnera. Je to možné třeba prostřednictvím toho, jaké dovednosti se člověk učí či jak sám sebe v širokém slova smyslu utváří, aby se jednou mohl stát někomu dobrým protějškem. Ona sama například chtěla umět vařit, vést domácnost a rozvíjet se v duchovní oblasti nebo třeba cestováním.

Alespoň pro jeden pár se příprava na manželství krátce protнула s přípravou na rituál katolických zasnub. Kněz pro ně vyzdvihnul účel samotného rituálu a také to, že zasnuby nemají být zaměňovány se svatbou a při jejich slavení není místo na skládání jakýchkoli slibů. Ostatní snoubenci možná nedostali takto jednoznačné vysvětlení či odlišení, ale důvodům pro zřetelné odlišení zpravidla rozuměli. Ze strany duchovních a často i rodičů byli snoubenci podporováni v tom, aby si až do okamžiku vzájemného udělení svátosti manželství (tj. během celého období zasnoubení) ponechali v maximální možné míře svou svobodu k rozhodování se. Má-li být svátostné manželství uzavřené platně, musí být rozhodnutí pro něj svobodné, bez nátlaku či pocitu donucení.

8.2 2. výzkumná otázka: Jak (bývalí) snoubenci popisují své zkušenosti se závazkem v období zasnoubení v rámci intimní dvojice?

Tato výzkumná otázka je rozšířena čtyřmi podotázkami:

2.a) Jak (bývalí) snoubenci popisují prožitek závazku před zasnubami a po jejich skončení?

2.b) Jak (bývalí) snoubenci popisují vývoj a význam prožitku závazku pro jednotlivce – zasnoubenou, zasnoubeného, a pro jejich vztah v období zasnoubení?

2.c) Jak (bývalí) snoubenci popisují vývoj a význam závazku pro jejich (katolické) okolí? Vnímali snoubenci změnu v jednání či vztahování jejich sociálního okolí vůči nim?

2.d) Jak (bývalí) snoubenci popisují změny či (nová) témata, které přineslo zasnoubení do jejich partnerského vztahu? Změnilo zasnoubení způsob jejich vzájemného poznávání?

Výzkumná podotázka 2.a) Jak (bývalí) snoubenci popisují prožitek závazku před zasnubami a po jejich skončení?

Respondenti si pro srovnání míry závazku často vypomáhali srovnáním s manželstvím, v němž až na jednoho muže již všichni žili. Při popisování období před zasnoubením (a někteří i během něj) se zpravidla jen obtížně vyrovnávali se samotným slovem závazek. Neuměli si jej přiřadit k tomu, co zažívali, nekorespondovalo s jejich zkušeností. Závazek si představovali jako nějaké pouto či slib, což bylo v jejich pojetí cosi nerozlučného, přičemž smysl či podstata chození pro ně byla spíše opačná. Jedna z žen si uvědomovala, že během období chození se svým partnerem si jistě všímala i jiných mužů kolem sebe a klidně s nimi i flirtovala. Pokud je účelem chození najít toho nejvhodnějšího partnera, pak chtěla mít oči otevřené a svou volbu kriticky přehodnocovala. Podobně se vyjadřovala i jiná žena – dokud s partnerem jasně nepojmenují svůj záměr zasnoubit se, nemohou se nijak konkrétně bavit o budoucnosti společného vztahu nebo podnikat jiné kroky, které by závazek naznačovaly. Jinými slovy, závazek musí být jasně a srozumitelně komunikován, do té doby nic není zcela zřejmé.

Důvody k zasnoubení žádostí o ruku byly mezi snoubenci podobné – byl to způsob, jak si vzájemně potvrdit (tedy srozumitelně komunikovat), že to spolu oba partneři myslí vážně a chtějí svůj vztah posunout směrem k manželskému závazku. Od momentu žádosti o ruku se

partneři začali považovat za zasnoubené, za snoubence. Význam katolických zasnub spočíval v duchovní rovině – snoubenci katolickým žehnacím obřadem zvali do svého vztahu Boha a prosili o požehnání do celého období zasnoubení. Zejména ženy sdělovaly, že se modlily za to, aby se dokázaly správně rozhodnout, případně své rozhodnutí zcela odevzdávaly do Božích rukou, snažily se poznat Boží vůli a následovat ji. Jedna ze snoubenek se nechala vést knihou Síla manželčiny modlitby a ve svých modlitbách se soustředila na svého partnera a své představy o tom, s čím vším se ve svém životě potýká. Je přesvědčená, že to bylo jedním z podstatných faktorů, díky kterému s partnerem nakonec ke svatbě dospěli navzdory nejistotám.

Další z žen se modlila za to, aby byl jejich vztah s partnerem v období zasnoubení dobrý – ne ale nutně za to, aby se nerozešli. Jejím přáním bylo, pokud by vztah přece jenom nebyl založený na dobrých základech, aby se tak s Boží pomocí ukázalo už během zasnub a mohli se včas rozejít. Po svatbě by bylo na takové zjištění pozdě.

S pojetím závazku před zasnubami výrazně kontrastoval závazek v manželství. Teprve manželským slibem se snoubenci zavázali svému protějšku, a to nezrušitelně a na celý život. Tento závazek jim zdánlivě paradoxně dodával pocit svobody a klidu. Vysvětlovali to tak, že od okamžiku slavnostního vzájemného slibu je pro ně manželství životním faktem, na který se mohou spolehnout, děj se co děj. Po svatbě se také mohli uvolnit a přestat sledovat, zda dělají na partnera ten nejlepší dojem, zda se na sebe stále těší nebo zda se za ně partner kvůli nějakému jejich jednání nestydí. Takové věci by podle nich mohly ohrozit nezávazný vztah, ale manželství už nikoli. Nemožnost rozvodu respondenti chápali jako velkou výhodu, kterou měli oproti nevěřícím párům, neboť díky tomu nemuseli vůbec uvažovat o tom, jestli jejich vztah vydrží nebo ne. Brali jako samozřejmé, že prostě vydržet musí, rozvod není možný. Zároveň někteří zdůrazňovali, že jejich vztah není dyadický, ale je v něm místo pro tři – tím třetím je Bůh. Respondenti mluvili o tom, že manželství považují za natolik významné a náročné poslání, že podle nich není možné je naplnit pouze lidskými silami. Bez víry v Boží pomoc a požehnání by si na takový úkol možná vůbec netroufli.

Výzkumná podotázka 2.b) Jak (bývalí) snoubenci popisují vývoj a význam prožitku závazku pro jednotlivce – zasnoubenou, zasnoubeného, a pro jejich vztah v období zasnoubení?

V rozhovorech respondenti popsali devět různých typů či pojetí závazku. Některé typy závazku označili sami snoubenci, jiné vyplynuly při srovnání s teorií, resp. mým předporozuměním na základě studia teorií závazku.

U tří mužů jsem zachytila moment, kdy pojmenovávali změnu životního stylu, kterou pro ně zasnuby uvozují a manželství ji stvrdí. Používali slova jako „totalita“, „řetěz“, „mám namále“ a podobně. Od žen nic podobného nezaznívalo, mluvily spíš o tom, že toužily po svatbě a rodině, zasnubami se jim začal plnit velký sen či vytoužené životní poslání být manželkou a matkou.

Místo slova závazek někteří snoubenci potřebovali najít jiné, které by více vystihovalo jejich zkušenost. Mluvili tak o předzavázání se nebo velmi často také o nové etapě vztahu, která jednoznačně ukončila předchozí nezávazné chození. Nebylo snad ani tak podstatné, zda se zasnubami snoubenci sobě navzájem nějak zavázali, ale zásadně důležitým prvkem zasnub pro většinu párů bylo jasné a srozumitelné vyjádření či stvrzení vzájemných úmyslů. Tři lidé nadto oceňovali, že zasnuby (zejména katolické) jsou rituálem, který sám o sobě dává rámeček lidskému konání. Jedna z žen oceňovala na zasnubách právě jejich rituálnost či zvykovost, neboť její vztah s partnerem byl vážný prakticky od samého začátku, a proto zasnuby z hlediska jejich vztahu nevnímala jako nijak významný předěl.

Pro dva snoubence bylo zasnoubení závazkem k tomu, že by se měli zodpovědně zaměřit na poznávání jejich vztahu, aby se správně rozhodli. Jiní se zavázali, že spolu chtějí dojít k manželství, případně nerozejít se z jiných než opravdu závažných důvodů. Více než polovina respondentů kladla důraz na závazek zodpovědně se připravovat na život v manželství. Opět polovina respondentů vyzdvihla, že zasnoubením se obraceli přímo na svého partnera/partnerku, a pouze tomu/té vyslovovali v nějaké míře příslib.

Důvodem, proč si respondenti nespojovali se zasnubami závazek bylo podle mě především to, že závazek chápali v úzkém slova smyslu pouze jako synonymum povinnosti. Nebrali v potaz, že projevem jejich oddanosti už v období zasnoubení je například to, že svého partnera respektují a snaží se mu porozumět, nechtějí mu svými činy ublížit, počítají se

vztahem do budoucna nebo že jsou vůči sobě otevření a upřímní a tím prohlubují vzájemnou důvěru a blízkost. Přesto o tom všem během rozhovorů spontánně hovořili.

Lidé zapojení do výzkumu chtěli žít v katolickém manželství a byla to zřejmě jedna z věcí, kterou si byli jistí dávno před tím, než potkali někoho, s kým by mohli o manželství uvažovat. Podle toho si vybírali a posuzovali potenciální partnery a jedna z žen řekla, že byla spíš ochotná zůstat svobodná, než aby na své nároky rezignovala. Jiný muž zase uváděl, že vždy chodil jen s dívkami, se kterými si dokázal představit založení rodiny. Vysvětlením pro mě je, že dříve, než se respondenti zavázali svému partnerovi/partnerce, zavázali se (oddali se) představě dobrého vztahu podle církevního učení, respektive tomu, aby svým životem oslavovali Boha a plnili jeho vůli. Naplnění této představy pak byli ochotni obětovat své pohodlí a v leccems se omezit (například v podobě sexuální abstinence). Zejména požadavek nezrušitelného celoživotního závazku vytvářel evidentně tlak, s nímž se snoubenci v období zasnoubení potřebovali vyrovnat, mj. důrazem na pečlivé rozhodování. Jinými slovy, z výsledků výzkumu pro mě vyplývá, že účastníci výzkumu byli oddáni svému partnerovi i své představě mít takové manželství, které bude v souladu s Božím plánem a s církevním pojetím svátostného manželství.

Výzkumná podotázka 2.c) Jak (bývalí) snoubenci popisují vývoj a význam závazku pro jejich (katolické) okolí? Vnímali snoubenci změnu v jednání či vztahování jejich sociálního okolí vůči nim?

Podle respondentů blízcí lidé přijali jejich zasnuby jako prohlášení ve smyslu: myslíme to spolu vážně. Rodiny a blízcí přátelé zpravidla vyjadřovali nad jejich krokem k zasnoubení radost a různými způsoby jim dávali najevo svou podporu. Pouze jedna z žen byla ve svém rozhodnutí rodinou zpochybnována. Blízkým příbuzným z její strany vadil její nízký věk a měli obavu, že jako vdaná žena těžko dosáhne vyššího vzdělání než maturity; přesto jim i její rodina pomohla s praktickými úkoly při organizaci svatby.

Někteří ze snoubenců věnovali velkou pozornost tomu, jak na jejich protějšek reaguje jejich okolí, zda jejich volbu životního partnera schvaluje. Reakce druhých byla pro ně jedním z vodítek, že dělají správné rozhodnutí a nevidí svého partnera zkresleně. V rozhovorech

v souvislosti s tím snoubenci vzpomínali na poznámky maminky nebo spontánní reakce přátel a rodiny spojené s oznámením zasnub.

Zasnoubení bylo pro muže i ženy spojeno se změnou statusu. V pozici snoubenců muži budili pozornost a zájem lidí kolem sebe, cítili se důležitější, dospělejší, těšilo je, že vystoupili z řady. Zájem budilo zasnoubení samo o sobě a ke zvýšení společenského statusu „stačila“ žádost o ruku. Zvláštní pozornost však vyvolávaly zasnuby formou katolického obřadu, které jsou pro mnoho lidí neznámé a netypické. Jeden z mužů chtěl být zasnoubený právě kvůli tomu, aby se se svou partnerkou mohli označovat za snoubence. Chtěl tím lidem ve svém okolí dát zřetelně najevo, v jakém vztahu s přítelkyní jsou a chtěl také, aby byly zřejmé jeho vážné úmysly.

I pro ženy byly zasnuby spojené s vyšším statusem. Na rozdíl od mužů měly ženy zasnubní prsten, který o jejich novém postavení viditelně vypovídal. Některé ženy čekaly, až si lidé prstenu všimnou, aby mohly o zasnoubení začít hovořit. Mohly na něj dokonce záměrně poutat pozornost, dokud lidé kolem narážku nepochopili a neprojevíli zájem. Zdá se tedy, že nejen muži, ale i ženy zasnoubením vystupovaly z řady a těšily se z pozornosti, kterou jim díky tomu druzí lidé věnovali. Zasnubní prsten byl symbolem, který vypovídal o určitém stupni závazku nejen v rámci intimní dvojice, ale zcela nepochybně i navenek.

V rozhovorech s několika respondenty pro mě viditelně vystupoval archetyp moudrého starce. Tento archetyp mohl promlouvat prostřednictvím rodičů nebo kněží a podstatné bylo, že nekonejšil, nepřinášel jasné rady. Spíš nabízel jiný možný úhel pohledu na problém, se kterým si respondenti nevěděli rady nebo potřebovali povzbuzení. Ze čtyř takových příkladů vystupovalo, že i lidé v okolí snoubenců si dobře uvědomovali, že katolické manželství je celoživotním nezrušitelným závazkem a nejde tedy o žádné banální rozhodnutí, před kterým jedinec stojí. Proto k rozhodování či dokonce váhání snoubenců přistupovali otevřeně a s respektem.

Jeden muž si všímal, že po zasnubách k nim se snoubenkou jeho rodiče přistupovali více jako k samostatné jednotce, kterou se definitivně stanou po svatbě. Jiní rodiče měli tendenci brát vztah dětí seriózněji, pokud viděli, že i snoubenci k němu přistupují s vážností a stvrzují jej nadto požehnáním ve formě katolického obřadu. V jiných oblastech však respondenti nepozorovali žádné významné změny ze strany svého okolí. Byli však vděční za podporu zejména ze strany rodiny, i za praktickou pomoc, kterou jim jejich blízcí a přátelé nabízeli.

Výzkumná podotázka 2.d) Jak (bývalí) snoubenci popisují změny či (nová) témata, které přineslo zasnoubení do jejich partnerského vztahu? Změnilo zasnoubení způsob jejich vzájemného poznávání?

Jak jsem popisovala výše, snoubenci se shodovali, že řadu nových témat k přemýšlení a k diskuzi jim nabídly programy předmanželské přípravy. Spolu s tím vyplynulo, že různých předložených témat a otázek bylo tolik, že neměli čas ani kapacitu se nad všemi zamyslet, natož je v páru poctivě prodiskutovat. Přesto byli zpravidla vděční, že v nich kněží a pastorační asistenti provokují zájem zabývat se věcmi, které by měli tendenci považovat za samozřejmé nebo by je z jiného důvodu nenapadlo o nich vůbec uvažovat. Do první kategorie by například patřilo rozdělení domácích prací a úkolů v rodině. Dalším otázkám do té doby snoubenci nevěnovali pozornost čistě z toho důvodu, že s nimi dosud nebyli konfrontováni. Konkrétně se jednalo například o nakládání s financemi v rámci nové domácnosti a podobně. Jedním z největších přínosů předmanželské přípravy pro jednu z žen byla ale zkušenost, že s partnerem dokáží i o náročných věcech hovořit s respektem a v klidu.

Respondenti v tomto výzkumu byli přesvědčeni, že právě období zasnoubení je tou pravou dobou, kdy by se měli jeden druhému upřímně otevřít a skutečně do hloubky se vzájemně poznat (vytáhnout i pomyslné kostlivce ze skříně). Opakovaně v rozhovorech zaznívalo, že zasnoubení je dobou určenou k vzájemnému zodpovědnému poznávání. Toto přesvědčení opět krystalizovalo z faktu, že katolické manželství je nezrušitelným závazkem. Zodpovědné poznávání druhého bylo proto nezřídka záměrně kritické. Jedna z žen se řídila radou své maminky, aby se na svého snoubence i jejich vztah snažila během zasnoubení koukat skrze černé brýle. Pokud si ale navzájem dají manželský slib, měla by černé brýle vyměnit za růžové a nikdy je nesundat.

Tak zvané zodpovědné poznávání ale nebylo zaměřeno pouze vně, někteří snoubenci se stejným způsobem soustředili i na sebe. Jeden z mužů si dlouho nebyl jistý, zda je pro něj manželství skutečně tím správným povoláním, zda by neměl být raději knězem. Pro jinou ženu to byla otázka, zda je dost silná, aby se zvládla vyrovnávat s nejistotami partnera.

Někteří si byli vědomi toho, že vzájemná otevřenost nemusí být vždy příjemná a snadná, a proto i v tomto kontextu zdůrazňovali svou víru v plnou přítomnost a pomoc Boha. Snoubenci si byli vědomi, že až do svatby mohou zasnoubení zrušit, jako důvod k takovému kroku by si dokázali představit zejména nově zjištěný vážný nesoulad v životních postojích či hodnotách. Dvě z žen se domnívaly, že v období zasnoubení už je přípustné ukončit partnerský vztah pouze ze závažných důvodů, jinak by mohly ublížit svému partnerovi. Takový čin by podle jedné z nich byl dokonce těžkým hříchem. Relativně banální důvody pro rozchod by byly přijatelné v období chození, ale během zasnoubení už nikoli.

Alespoň dva muži si v období zasnoubení uvědomili, že brzy budou muset zaujmout dospělejší roli a o aktivně se starat o některé záležitosti, které dosud zajišťovali například jejich rodiče. Jinými slovy, budou se muset postavit na vlastní nohy a začít se starat nejen o sebe, ale i o svou ženu a převzít i část úkolů k zajištění chodu domácnosti.

Vzájemné poznávání se během zasnoubení má v kontextu katolické církve svou hranici, a tou je obecně fyzická intimita. Všichni respondenti to věděli a respektovali, že pohlavní styk je privilegiem manželů. Přesto několik žen i jeden muž uváděli, že fyzická přitažlivost byla mezi snoubenci v období zasnoubení velká a nebylo pro ně ani zdaleka snadné a samozřejmé udržet si odstup. Někteří si proto dovolili postupně aspoň větší blízkost skrze doteky, jiní volili různá „bezpečnostní“ opatření, která jim měla pomoci zachovat čistotu (např. setkávání se v domě rodičů). Stejně tak snoubenci respektovali, že do „zakázané“ kategorie spadá i sdílení společné domácnosti před svatbou – tuto hranici překročil pouze jeden muž se svou snoubenkou. Vedly je k tomu zejména praktické důvody, připouštěl ale, že kdyby se měli rozhodovat znovu, sám neví, jaký by byl výsledek.

Dva z mužů se se svými partnerkami domlouvali na tom, v jakých mezích by se jejich vztah měl do svatby držet. U ostatních respondentů bohužel nevím, jakým způsobem k těmto rozhodnutím dospěli (například jestli jej považovali za samozřejmé nebo zda o něm také hovořili).

9 Diskuze

Cílem práce je popsat, jak katoličtí snoubenci prožívají zasnuby a období zasnoubení a jakým způsobem pojmají závazek v kontextu zasnub a zasnoubení. Výzkumným cílem je popsat psychologické pojetí závazku v období zasnoubení u katolických snoubenců. S ohledem na výzkumný cíl byly formulovány dvě výzkumné otázky. První z nich je, jak (bývalí) snoubenci popisují proces zasnub? S touto otázkou jsou spojeny dvě podotázky: jak bývalí snoubenci popisují vlastní cestu k zasnoubení? Jak popisují římsko-katolický obřad zasnub a duchovní provázení v souvislosti se zasnubami?

Druhá výzkumná otázka zní: Jak (bývalí) snoubenci popisují své zkušenosti se závazkem v období zasnoubení v rámci intimní dvojice? Tato otázka byla rozšířena čtyřmi podotázkami: jaký je vývoj a význam prožitku závazku pro jednotlivce a pro partnerský vztah v období zasnoubení? Jak se liší prožitek závazku před zasnubami a po jejich skončení? Jak se vyvíjí a jaký má význam závazek pro (katolické) okolí snoubenců? A jaké změny či nová témata přineslo zasnoubení do partnerského vztahu snoubenců? Cíl práce byl inspirován nejprve vlastní zkušeností s žádostí o ruku a obdobím zasnoubení a poté zpřesňován na základě literatury.

Výzkumné otázky a výzkumný vzorek

Touto diplomovou prací jsem se začala zabývat před pěti lety. Už tehdy jsem do jejího názvu vetkla své předporozumění, že zasnuby jsou závazkem, resp. smlouvou o smlouvě budoucí. Předpokládala jsem smlouvu mezi partnery, kteří uvažují o manželství. Perspektiva, kterou mi představili respondenti ve výzkumné části práce, je však mnohem zajímavější a vrstevnatější.

Výzkumu se zúčastnilo devět respondentů, pět žen a čtyři muži. Mým záměrem bylo sestavit výzkumný soubor s přibližně vyváženým poměrem mužů a žen, nepřihlížela jsem k tomu, zda někteří z nich tvoří pár. Oslovovala jsem lidi, kteří slavili katolický obřad zasnub a měli maximálně tři roky od ukončení zasnoubení. Ve výzkumném souboru není zastoupený nikdo, kdo by zasnoubení ukončil jiným způsobem než manželstvím, ovšem jedna z respondentek okrajově zmínila jiný svůj vztah, ve kterém její partner zasnoubení zrušil. Dva z respondentů, manželský pár, jsem s prosbou o rozhovor oslovila navzdory tomu, že

od jejich zasnoubení uběhlo o tři roky více, než jsem na začátku stanovila. Původně jsem komunikovala pouze s ženou z tohoto páru, domluvily jsme se na předvýzkumu. Rozhovor proběhl a byl informačně velmi bohatý, otevíral řadu nečekaných témat i kontextů, vyváděl mě z mého omezeného porozumění. Po nahrání ostatních výzkumných rozhovorů jsem se se souhlasem této respondentky rozhodla, zařadit rozhovor do výzkumu a oslovit i jejího muže, který rovněž s účastí souhlasil. K mému rozhodnutí přispělo i to, že jsme se po analýze předvýzkumného rozhovoru s vedoucí práce domluvily, že i další rozhovory budou vedeny v zásadě stejně. Pouze z mé strany měl být menší důraz na slovo závazek, které se už zde ukázalo jako problematické. Spíše jsem měla zachycovat, jaká slova v tomto kontextu nabídnou sami respondenti, a na ně navazovat. Výzkumu se nakonec zúčastnily dva páry, rozhovor s ženou z třetího zapojeného páru jsem kvůli neposkytnutí souhlasu vyřadila. Obecně jsem se při analýze rozhovorů cíleně nevěnovala párové dynamice, byť tyto procesy (na úrovni hypotéz!) byly v prepisech patrné. Jít cestou vztahu by mě lákalo ve výzkumu, který bude s takovým designem počítat. Mým cílem bylo zaměřit se na vnímání závazku jedincem, a toho jsem se držela navzdory přitažlivosti úvah o vztazích v párech zúčastněných ve výzkumu.

Kontakty na účastníky výzkumu mi zprostředkovali moji známí a přátelé, kněží nebo kamarádky zapojené do větších farních společenství mladých lidí. S odstupem jsem se zamýšlela nad tím, zda takový výběr nevytvářel na oslovené lidi tlak, aby vyhověli, i když jsem od začátku zdůrazňovala princip dobrovolnosti a možnost kdykoli z výzkumu odstoupit. Jeden z respondentů připustil, že s rozhovorem souhlasil, aby vyšel vstříc naší společné známé, která mu mou žádost tlumočila. Před nahráváním rozhovoru ale potvrdil souhlas i mně osobně a já mohla rozhovor s ním do práce zařadit. Jinak se prvek tlaku či pocit donucení v komunikaci s respondenty neobjevil.

Tato diplomová práce představuje malý výsek subjektivní reality devíti snoubenců/mladých manželů v kontextu katolické církve. Do něj jsme spolu s vedoucí práce, psychologkou B. Bašteckou, vstupovaly převážně s psychologickým porozuměním. Obě máme blízkou zkušenost s církevním prostředím, obě ale tak docela nerozumíme, snad to tak můžu pojmenovat, tajemství víry. Myslím si, že společné sdílené neporozumění tváří v tvář žité víře respondentů i tezí předkládaným citovanou katolickou literaturou provokovalo řadu

otázek a pomáhalo nám přistupovat k tématu z pozice nesamozřejmosti – naše dosavadní zkušenosti a názory jednoduše nestačily k jednoznačnému porozumění. O to víc bylo třeba reflektovat, co nám naopak přišlo „jasné“. V takových případech se ukazovala jako šťastná naše rozdílnost generační. Každé z nás připadalo „normální“ něco jiného. Při takových diskusích jsem začala chápat, jak zacházet se svými předpoklady a jakým způsobem je srovnávat či podkládat dostupnými daty a výsledky výzkumů včetně odpovídajících kontextů.

V tématu práce jsem se nechala inspirovat vlastní zkušeností se žádostí o ruku. Před pěti lety, na začátku psaní diplomové práce, jsem byla dva roky vdaná. Zkušenost zásnub pro mě byla relativně čerstvá, manželství pro mě bylo středobodem. Zásnuby pro mě ztratily lesk, když se nám narodily krátce po sobě dvě děti. V tom období jsem těžko hledala něco, co by mě k tématu přitáhlo, čím by mě znovu zaujalo, zásnuby mi připadaly strašně vzdálené. S časovým odstupem vidím, že na začátku mě k tématu zásnub přitáhla romantika. Tu vystřídala skeptická pozice – zásnuby byly hezké, jeden z významných momentů našeho páru, život o tom ale není. Školu jsem chtěla dokončit, snažila jsem se proto v sobě probudit něco z dřívějšího zaujetí. Časem jsem se dostala do fáze, v níž mě začaly zajímat zásnuby a závazek samy o sobě. Navenek jsem se ptala vlastně dost podobně jako na začátku, ale moje pozice už byla jiná, mateřství mi dovolilo odstoupit a ptát se z většího nadhledu. Práce by se jistě dala napsat rychleji, ale já jako autorka jsem potřebovala oněch pět let, abych si tímto procesem prošla. Jsem za něj vděčná.

Zpočátku jsem se snažila svoje předporozumění a osobní pozici potlačovat. Později jsem zjistila, že zvolená kvalitativní metodologie nabízí inspirativní cestu, jak reflektovaně propojovat svoje zkušenosti s ostatními zdroji, ze kterých v diplomové práci čerpám. Motivací pro volbu tématu byl také můj zájem o partnerské vztahy a párovou terapii, chtěla jsem se v této oblasti více vzdělat. Tento zájem ale ustoupil záhy do pozadí a přínosy teoretického studia začínám oceňovat až nyní, na samém konci psaní. Vybrala jsem si kvalitativní výzkum, s ohledem na charakter práce jsem přesvědčená, že zkoumaný fenomén závazku v kontextu zásnub by kvantitativní metodou nebylo možné prozkoumat s dostatečnou citlivostí ani do potřebné hloubky. Získaná data jsem interpretovala metodou IPA, která vyhovuje stanoveným cílům práce.

Předkládaná práce se zaměřuje na psychologickou otázku vnímání závazku v souvislostech katolictví. Nemohla by tudíž vzniknout bez úcty ke křesťanství jako náboženskému světonázoru a osobní víře respondentů. Kromě psychologie se dotýká též jiných vědních oborů, například antropologie, etnografie nebo katolické morálky. Nějakou dobu jsem se podrobněji zabývala sociologickým hlediskem, to jsem ale nakonec opustila. Odvádělo mě od cíle práce a zejména od katolických snoubenců k majoritní populaci.

Zásnuby

Období zasnoubení lze obecně vymežit jako různě dlouhou dobu před svatbou, na jehož začátku je dohoda partnerů, že se chtějí zasnoubit. Dohoda partnerů je zpravidla ritualizovaná, označuje se jako žádost o ruku nebo zásnuby. V této práci oba pojmy důsledně odlišuji, neboť v kontextu katolické církve může jít o dva dost rozdílné akty. Žádostí o ruku v této práci rozumím romantický akt, kdy muž požádá ženu o ruku a nabídne jí zasnubní prsten. Svou definicí kladu důraz na zdánlivě marginální prvky (romantika, žádá muž, prsten; mezi další patří například pokleknutí před ženou, žádost o ruku připravená jako překvapení, odehrávající se na zvláštním místě či v nějak významnou dobu). Účelem těchto prvků však je zajistit srozumitelnost celého aktu a podtrhnout vyjádření vážných úmyslů (Schweingruber, Anahita, & Berns, 2004). Na druhou stranu zásnubami označuji katolický rituál zásnub, prostřednictvím kterého si snoubenci v přítomnosti kněze a nejbližší rodiny vyprošují Boží požehnání do období zasnoubení. O dva různé akty se zřejmě jednalo i v minulosti, podobné rozlišení lze nalézt i u Guth-Jarkovského (1992, orig. z 1940). Ten však popisoval žádost o ruku a zásnuby z hlediska etikety první poloviny 20. století a nesoustředil se na tyto rituály v kontextu katolické církve. Etnografické prameny (Skopová, 2010; Navrátilová, 2012) hovoří o námluvách. V psychologických a sociologických zdrojích, které pojednávají o aktu žádosti o ruku (Schweingruber, Anahita, & Berns, 2004) nebo o závazku s odkazem na zásnuby (Stanley, Rhoades, & Whitton, 2010), toto odlišení chybí nebo je nezřetelné. Odlišuji také akt zásnub (či žádosti o ruku) od období zasnoubení. Van Gennep (cituji vydání z roku 1997, poprvé jeho kniha ale vyšla už roku 1909) zařazuje zásnuby mezi liminární, tedy pomezí fázi přechodových rituálů. Mimo jiné uvádí, že v této fázi jedinec ve společenském žebříčku vlastně nepatří nikam, neboť jeho pozici nelze charakterizovat znaky předchozího ani cílového postavení (tj. není ani svobodný, ani ženatý

či vdaná). S respondenty jsme hovořili o statusu v období zasnoubení a v tomto smyslu zasnuby představovaly evidentní změnu v jejich sociální pozici. A to zejména pro muže, kteří zasnoubením vystoupili z řady a zájem svého okolí si užívali. Pro ženy byl symbolem statusu zasnubní prsten. Ženy na rozdíl od mužů nebyly v roli hrdinek, které udělaly velké gesto, jakým by se mohly mezi přáteli pyšnit. Ale hovor o svém novém stavu mohly zapříst právě skrze prsten a vytvořit si tím prostor pro sdílení. Myslím si, že zasnoubení samo o sobě přitáhlo pozornost okolí a probouzelo jeho zájem. Z hlediska statusu se pro mě z dat nepromítlo nic z toho, co bych chápala v návaznosti na zjištění citovaných autorů, tedy že by sociální pozice snoubenců byla v době zasnoubení nejasná. Ale to, že jsou snoubenci v nějaké „mezidobě“, se pro mě viditelněji promítalo obecně v oblastech intimity. Ačkoliv spolu snoubenci před svatbou zpravidla nebydleli, připravovali si byt k nastěhování po svatbě a byli tak rozkročení mezi sdíleným a odděleným prostorem. Podobné to bylo s fyzickou intimitou, která byla na úrovni sexuálního styku všemi až do svatby zapovězená, ale přesto respondenti hovořili o tom, že vzájemnou přitažlivost a potřebu intimního kontaktu nebylo možné ignorovat. Některé fyzické hranice se proto začaly buď mírně posouvat, nebo o to bedlivěji střežit. Jeden z mužů (jediný kohabitující) pojmenoval, že je vlastně „manželem s výhradami“. Stručně řečeno, nejasnost či nezařaditelnost postavení snoubenců nevidím tolik v rovině sociální, jako spíš v určitém napětí v oblasti intimity: jsme si blíží, a nesmíme si být blíží.

V úvodu kapitoly o zasnubách jsem citovala tři definice zasnub. Podle většinově popularizujících autorů jde o *první oficiální oznámení vážného vztahu (...)* (Fanta, 2002), případně o *legalizaci vztahu na veřejnosti* (Smejkal & Renčín, 1993). Měla bych tendenci zastavit se ještě u spojení „vážný vztah“ a ptát se autora po jeho definici, neboť výsledky našeho výzkumu naznačují, že ani vztah snoubenecký nemusí být nutně považován partnery za závazný. Zároveň však v rozhovorech uváděli, že zasnuby jsou pro ně spojeny se sdělením „myslíme to spolu vážně“. Z pozice katolického práva vymezuje zasnuby Němec (2006) jako *oboustranný příslib budoucího uzavření manželství*. Na základě našeho výzkumu bych vyzdvihla, že Němec, který je mj. kněz, teolog a církevní právník, mluví o příslibu, nikoli o slibu. Na tento rozdíl mě upozornili respondenti – slib je závazný a nezrušitelný, váže se ke svátosti manželství (manželský slib), zatímco skládat jakékoli sliby během zasnub je nežádoucí. Samotný obřad katolických zasnub by měl dokonce proběhnout

takovým způsobem, aby nijak nepřipomínal svatbu (např. jeho slavení nesmí být spojeno se slavením mše svaté). (Svatební obřady, 2007)

V rozhovorech respondenti představili žádost o ruku a katolické zasnuby jako dva v zásadě nesouvisející rituály, s různým záměrem i účelem. První rituál odrážel svými prvky i očekáváními „filmovou“ anglosaskou kulturu, kde žádost o ruku se označuje jako „romantická“ a spočívá ve velkých gestech muže (pokleká s prstenem, žádost o ruku umísťuje na světelnou tabuli stadionu atp.). Prakticky stejně popisují zasnoubení Schweingruber, Anahita a Bernes (2004). Před několika lety jsem v rámci rešerše na internetu četla několik anglicky psaných autentických příběhů o zasnubách, které mi nabídl vyhledávač na základě hesla *she said yes engagement*. Tam jsem poprvé zaznamenala, že existuje více druhů zasnubních prstenů, například typ Princess-cut Diamond a další. Podle Schweingruber a kol. (2004) se právě v Americe klade důraz na různé typy zasnubních prstenů podle výbrusu kamene, přičemž dívky mohou předem naznačovat, jaký prsten preferují. To z českého prostředí neznám, ale možná jde o důsledek mé sociální bubliny. Citovaní autoři také uvádějí, že klíčovým prvkem „představení“ pro sociální okolí je doložit proběhlou žádost o ruku vedle prstenu i na zpracovaném příběhu o zasnoubení.

V kontextu katolického prostředí lze navázat na rozlišování žádosti o ruku a zasnub, ale zřejmě jen pro malou skupinu katolíků, kteří měli i katolický obřad zasnub. Zdá se, že mimo katolickou kulturu akt žádosti o ruku a rituál zasnoubení zcela splývá. Já sama jsem začala v tomto smyslu rozlišovat na základě literatury a rozhovorů s respondenty, nikoli s ohledem na vlastní zkušenost.

Guth-Jarkovský (1992) i Navrátilová (2012) shodně uvádějí, že ještě v první polovině 20. století na našem území bývaly dívky z jednání o vlastním sňatku vynechávány, podmínky budoucího manželství řešili muži (otec a nápadníkem pověřený družba, popř. nápadník sám) mezi sebou. V České republice ve 21. století jsou to ženy, které si volí životní partnery. Také nabídka manželství je adresována samotným ženám, a to i v případě, že se muž rozhodne požádat o její ruku nejprve rodiče ženy, což popsaly dvě respondentky. Přesto se právě v tomto případě s historickými prameny objevila spojitost. Konkrétně tak, že ženy se hlásily o aktivní a rovnocennou pozici ve všech aspektech partnerského vztahu, vyjma rituálu žádosti o ruku. U ní se v tomto výzkumu ukázalo jednoznačné genderové rozdělení

– ženy i muži sdílí předpoklad, že jsou to muži, kteří mají učinit aktivní kroky a nabídnout ženě manželství. Ženy čekají, možná naznačují nebo o tom dokonce otevřeně mluví, ale zasnuby neinicují. Totéž popisují ve svém výzkumu i Schweingruber, Anahita a Bernes (2004), kteří se jako jedni z mála zabývali současnou podobou rituálu zasnoubení. Napadá mě, že může jít o přehrávání romantického pohádkového příběhu, archetyp princezny a hrdiny, jak naznačily i některé sesbírané rozhovory (Erik, Cilka). Pohádkový fenomén podporují i romantické filmy, na které se některé respondentky odvolávaly. Na druhou stranu uvažují o roli genderu ještě z hlediska tzv. tradičního rozdělení mužsko-ženských rolí.

Schweingruber, Anahita a Bernes (2004) tvrdí, že pokud by o ruku požádala žena, nedošlo by k oficiálnímu zasnoubení, dokonce by její žádost mohla být interpretována jako vtip nebo dokonce parodie „skutečné“ žádosti. Jejich vysvětlení rozumím tak, že respondenti v jejich výzkumu označovali různé prvky žádosti za „tradiční“. Mezi nimi vévodilo to, že o ruku žádá muž ženu, nikoli naopak (další např. předání prstenu ženě, pokleknutí na jedno koleno) atd. Zařazení tradičních prvků zajišťovalo, že žádost o ruku byla srozumitelná a důvěryhodná jak pro ženu, které bylo zasnoubení nabízeno, tak i pro další lidi, kteří se o proběhlé žádosti o ruku dozvěděli později. Jinými slovy, pokud by pár pozměnil všeobecně očekávaný prvek žádosti o ruku, mohlo by to vyvolat pochybnosti o tom, zda je zasnoubení skutečné. Autoři se dále odvolávají na genderové rozdělení moci ve vztahu – ačkoliv může mít pár rovnostářský vztah, navenek ukazuje žádost o ruku s „tradičním rozdělením rolí“. Muž je představován v roli toho, kdo se ujímá vedení a je výhradním autorem celého „představení“ žádosti o ruku. Schweingruber, Anahita a Bernes (2004) se domnívají, že pokud by snoubenci dali nahlédnout lidem z jejich sociálního okolí do skutečné dynamiky jejich vztahu (např. přiznali, že „scénář“ žádosti o ruku připravila žena a muž se jím jen řídil, aby jí vyhověl), narušili by tím romantickou stránku celého aktu. V našem výzkumu jedna žena nabídla jiné vysvětlení pro to, že aktivní roli přenechala muži. V pracovním životě běžně zastává vedoucí roli a má nad věcmi kontrolu, v případě žádosti o ruku toužila vklouznout do pasivní role a nechat se od partnera hýčkat. V tomto případě by neplatilo, že žena připravila „scénář“ a do hlavní role obsadila svého partnera. Ale přesto se k situaci postavila takovým způsobem, že mužsko-ženská rovina vynikla.

Ve výzkumu jsem v několika rozhovorech zaznamenala, že správná (nebo třeba i trochu dramatická) prezentace žádosti o ruku byla pro někoho důležitá, ale jmenovitě o příběhu, který je okolím vyžadován, mluvila pouze jedna žena. Ovšem i v tom jediném případě spíš vyplývalo, že příběh byl vyžadován ne jako důkaz zasnub, jako spíš vyprávění o velkém gestu muže (viz rozhovor Jitka). Jak už jsem zmínila dříve, i v mém výzkumném vzorku ve vztahu k okolí sloužil zasnubní prsten jako symbol a doklad zasnub. Jeden pár si zvolil, že zasnubní prsten budou nosit oba partneři tak, jak tomu bylo dříve. Naráželi přitom na nepochopení obchodníků, zvyklých zřejmě na současné („filmové“) pojetí symboliky zasnub. Zacházení se zasnubním prstenem u katolických snoubenců můžeme označit jako „vynořující se rituál“, kdy splyne dvojí tradice, přičemž její zdroje jsou již zapomenuty. Prsten jako symbol „filmové“ žádosti o ruku byl totiž přinesen do kostela a posvěcen; v některých případech byl svěcen jako symbol požehnání kříž, ale velmi často to byl právě prsten, který si snoubenci zvolili.

I s ohledem na několik drobných odlišností mezi tímto výzkumem a prací Schweingruber, Anahitové a Bernesové (2004) mi vyplývá, že žádost o ruku je dnes globalizovaným rituálem, jehož podoba je alespoň v rámci mé generace sdílená nebo se ustaluje. Tento rituál je vykonáván skrze prvky, které jsou pro aktéry i diváky srozumitelné, jeho záměrem je vzbudit určitý typ emocí či reakcí. I v tomto výzkumu opakovaně zaznívalo, že ženy chtěly být překvapené a toužily po romantické atmosféře; muži předpokládali, že právě takové kulisy by měli připravit. Sama pro sebe si označuji tuto kulturu žádosti o ruku jako *She said yes* fenomén, a to podle obrovského množství odkazů, které nabídne Google právě na heslo: *she said yes engagement*. Od návodů pro muže, jak správně žádost připravit, přes rady, jak na takovou žádost vlastně reagovat až po dortové dekorace oznamující zasnoubení neboli žádost o ruku. To vše proloženo reklamami na svatební agentury, zlatnictví a samozřejmě stylizovanými romantickými fotografiemi. Domnívám se, že možná právě kvůli svatebnímu „byznysu“ rituál žádosti o ruku/zasnoubení vybuje do obrovského kulturního fenoménu, který je podle mého vědeckou obcí opomíjený. Jsem přesvědčená, že je třeba se ptát, co ve 21. století zasnoubení znamená a o čem vypovídá v rozmanitých kulturních okruzích. Snad tento výzkum z katolického prostředí svou troškou přispívá k poznání, že pod povrchem se mohou skrývat i dost zásadní témata. Tím zároveň nechci snižovat hodnotu povrchu, který

právě u rituálů má velký význam (viz např. rozhovor Adélou – respondentka plakala, když pochopila, že se svého vysněného zasnoubení nikdy nedočká).

Ačkoliv rozumím sociálnímu kontextu rituálu (srozumitelně předat zprávu lidem mimo vztah), je z hlediska procesu zasnub ve 21. století sdílená představa toho, že o ruku žádá pouze muž, pro mě nesrozumitelná. Jde o svatební zvyk popisovaný již ve starozákonních knihách (Zimčík, 2019), moderní dějiny však řadu podobných uspořádání v naší společnosti přepsaly (např. druhá světová válka a později socialismus zařadily ženy do pracovního procesu, a to i v průmyslu). Muži v tomto výzkumu mluvili o tom, že si svou zodpovědnost za iniciování žádosti o ruku uvědomují. Pro některé z nich bylo důležité, aby svou partnerku nenechali na zasnuby příliš dlouho čekat, pokud sami měli jasno v tom, že o ruku ji požádat chtějí. Schweingruber, Anahita a Bernes (2004) tvrdí, že respondenti v jejich výzkumu byli na zasnoubení domluveni před vlastní žádostí o ruku a překvapení pro ženu spočívalo pouze v tom, že nevěděla, kdy a jakým způsobem se muž své úlohy zhostí. To v tomto výzkumu nepotvrzujeme – ačkoliv respondenti uváděli, že „manželství bylo na stole od samého začátku“, některé z žen žádost o ruku (ještě) nečekaly.

Závazek

Psychologie se nejvíc promítá do částí o závazku. Závazek je zároveň tématem, kde se setkává zájem psychologů a sociologů, alespoň v rámci zahraničních výzkumů. U nás začal být závazek teoreticky objeven až v novém tisíciletí, a to zejména v rámci absolventských prací. Domnívám se, že tento zájem vzbudily především různé nové formy partnerského uspořádání (LAT⁷, single, polyamorie atd.), kde se otázka po podobě vztahového závazku sama nabízí.

Závazek v partnerských vztazích je podrobně rozpracován v zahraničních zdrojích a zkoumá se v různých kontextech. V této diplomové práci jsem představila pět pojetí závazku. Současné výzkumy závazku se mnohdy obracejí k investičnímu modelu vztahů Caryl E. Rusbultové (1980, 1983; Rusbult a kol., 1986; Rusbult & Buunk, 1993). Závazek podle Rusbultové je založen na třech prvcích, kterými jsou investice do vztahu, spokojenost partnerů a dostupné alternativy k současnému vztahu. Tedy závazek roste se spokojeností

⁷ LAT (*living apart together*) je forma partnerského upořádání, ve kterém partneri mají monogamní vztah, ale žijí v oddělených domácnostech

jedinice ve vztahu a s množstvím investic vložených do vztahu, a klesá, jsou-li dostupné kvalitní alternativy (Rusbult, 1983). Denně je závazek prověřován dilematickými situacemi, ve kterých zájmy partnerů nejsou v souladu nebo jsou dokonce protichůdné. Závazek v takových případech upevňuje, pokud partneři upřednostňují zájem svého protějšku nebo vzájemného vztahu. V teorii Rusbultové a kol. (2004) se toto rozšíření z úzkého zaměření na uspokojení svých potřeb ve prospěch druhého blízkého člověka nebo vztahu nazývá transformace motivace.

Jednoduše vymezují závazek Stanley a Markman (1992). Používají dvě kategorie, oddanost a donucení, kterými shrnují přitažlivé a odpudivé síly působící ve vztahu mezi partnery. Blízké je mi i pojetí Johnsona (1991), který člení závazek na osobní, morální a strukturální. Současné teorie závazku vycházejí převážně z prací tří autorů (Levingera, Rusbultové a Johnsona). Poněkud stranou stojí Sternberg (1986, 1997, 2004), který závazek popsal v kontextu svojí trojúhelníkové teorie lásky, nikoli samostatně. Vedle závazku/rozhodnutí se podle Sternberga (1986, 1997, 2004) na lásce podílí ještě vášeň a intimita.

Využiji právě Johnsonovu (1991; Johnson a kol., 1999) teorii pro srovnání psychologického pojetí závazku s pojetím závazku během období zasnub, jak ho popisovali respondenti v rámci katolického prostředí. Osobní závazek autor rozděluje na závazek vůči partnerovi a závazek vůči vztahu. Obojí se ve výzkum promítlo, snoubenci vnímali zasnoubení tak, že se zavázali konkrétnímu člověku. Závazek vůči vztahu vidím navázaný na představu života podle Božího plánu a vzniká podle mě bez návaznosti na konkrétního partnera. Z pohledu Johnsona a kol. (1999) závazek vytváří právě to, že být ve vztahu je pro jedince výhodnější než být sám. Závazek se stává jakousi platbou za vztah, např. pokud vztah nabízí výhody ekonomické, statusové nebo například stabilitu a předvídatelnost. V kontextu mého výzkumu závazek znamená i to, že nesezdaní katolíci by neměli mít sexuální vztah, natož se stát rodiči. Pokud by nebyli oddáni myšlence katolického manželství, nemuselo by jim na takových pravidlech záležet, ale několik respondentů připustilo, že i přes značný sebezápor tuto hranici před svatbou nepřekročili. Třetím typem osobního závazku podle Johnsona a kol. (1999) je sdílená identita. V našem výzkumu se toto projevilo ze strany snoubenců i ze strany jejich okolí. Obecně by se dalo shrnout, že zasnoubením začali všichni považovat vztah za vážný.

Johnson a kol. (1999) dále jmenují morální závazek, a to opět jak ke vztahu, tak k druhému člověku. V prvním případě je v období zasnoubení v katolickém prostředí tento typ závazku zcela záměrně oslabován, snoubenci jsou podporováni, aby vztah kriticky zkoumali a při pochybnostech jednali, např. zrušili zasnoubení nebo partnera opustili. Respondenti takto k zasnoubení skutečně přistupovali, punc nerozlučnosti pro ně má až svátostné manželství. Morální závazek k druhému člověku se rovněž potvrdil, pro někoho už zasnuby neumožňovaly opustit partnera z jiných než závažných důvodů. Jedna z respondentek to vztáhla do duchovní roviny, neboť takový skutek označila za těžký hřích. Třetí typ morálního závazku (Johnson a kol., 1999) se týká konzistence či stálosti v jednání – co se začalo, mělo by se dokončit. Tomuto bodu lze podle mě rozumět i tak, že pokud už se něco začne, mělo by se to dělat pořádně, bez ohledu na to, jak to skončí. Snoubenci např. vyprávěli, že se poctivě účastnili příprav na manželství, chtěli se zodpovědně nejen připravovat, ale i rozhodnout. Vzhledem k nemožnosti rozvodu by zkratkovitá rozhodnutí poškodila oba snoubence, proto dle mého názoru tento typ závazku respondenti v různých obměnách ve vztahu k období zasnoubení jmenovali nejčastěji. To odpovídá úkolu v období zasnoubení podle Zimčíka (2019), podle něhož mají snoubenci během předsvatební doby poctivě poznávat sebe sama i partnera a učit se přijímat zodpovědnost. Vyplývá mi, že právě v tomto typu morálního závazku se promítala zodpovědnost za sebe i za druhého. Podobný princip vidím v přesvědčení, že pokud jsou pochybnosti, zda má vztah potenciál přerůst v manželství, je lepší jej ukončit, aby se partneri vzájemně neobírali čas a mohli hledat vhodnější protějšek.

Strukturální závazek podle Johnsona a kol. (1999) zahrnuje alternativy, sociální tlak, ukončovací procedury a nenahraditelné investice. Zdá se, že alternativy obecně (jiných vztahů, ale i zasvěceného života a další) respondenti z mého vzorku po zasnubách vesměs odložili a nepřemýšleli o nich. Jeden z mužů zrušil plánovaný studijní pobyt v zahraničí, aby svou snoubenku nenechával delší čas samotnou. Sociální tlak je téma samo o sobě. V souvislosti s tím je pro mě zajímavé, že převážná většina respondentů pojmenovala, že prakticky od začátku měl jejich vztah jasný účel – ověřit, zda se potkali dva lidé schopní vytvořit spolu v (dohledné) budoucnosti jednotku manželskou a bez zbytečných odkladů i rodinnou. Domnívám se, že mladí katolíci jsou obecně vedeni k tomu, aby si zvolili život v manželství nebo se zasvětili Bohu – hlavně aby nepromrhali svůj potenciál tím, že si svou

cestu nevyberou. Jeden z respondentů takový tlak v církvi popisoval, ostatní byli vedeni spíš osobním příkladem svých rodičů (nebo se proti němu naopak vymezovali). Z hlediska tohoto typu strukturálního závazku snoubenci nemluvili o tlaku, jako spíš o podpoře svého rozhodnutí ze strany sociálního okolí, což ale v důsledku může vytvářet tlak vztah udržet, aby o podporu nepřišli. Jedna z žen zmínila, že pokud by chtěla zasnoubení zrušit, sama pro sebe by se musela porovnat s otázkou, „co by tomu řekli lidi“. Obecně řečeno, jde o tlak na zachování určitého sociálního řádu v rámci římsko-katolické církve. Jak už jsem popisovala, nevratné investice a ukončovací procedury jako obtížně překročitelný závazek v období zasnoubení římsko-katolická církev cíleně oslabuje. Jde především o to se dobře rozhodnout, proto by neměl být případný rozchod ztěžován.

Trochu jiný by byl popis závazku, pokud bych použila optiku např. Stanleyho a Markmana (1992) nebo Rusbultové (1983). Při srovnání výsledků s teorií Stanleyho a Markmana (1992) bych rozlišovala osobní oddanost (tj. vyjadřování náklonnosti, dlouhodobou perspektivu vztahu, což specificky v kontextu nezrušitelného katolického manželství znamená vyjádření touhy strávit s druhým člověkem skutečně celý život bez ohledu na okolnosti a další) a závazek jako donucení. V období zasnoubení se donucení (tedy prvky znesnadňující opuštění vztahu) prakticky neobjevovala. Jmenovat lze ale například to, že po zasnoubení by se partneři měli rozcházet už jenom ze závažných důvodů. Oba typy závazku významně narostly po svatbě – partneři se před Bohem zavázali, že spolu stráví celý život v dobrém i ve zlém (v době pořízení rozhovoru též měly všechny sezdané páry alespoň jedno dítě), zároveň hovořili o velké spokojenosti a ulevilo se jim, že s manželstvím přišla do jejich života velká jistota. Podobně u teorie Rusbultové (1983) bych jí jmenované tři složky závazku – spokojenost, investice, alternativy – srovnala s výpověďmi respondentů. Někteří respondenti během období zasnoubení zažívali nejistotu a úzkost, nevěděli, zda do manželství vstoupit, jiní byli ve vztahu spokojeni; po svatbě však všichni mluvili o velké spokojenosti. V období před svatbou snoubenci do svého vztahu investovali zejména čas, svůj zájem a s druhým člověkem navázali romantický vztah, který se snažili rozvíjet a pečovat o něj. Ovšem větší materiální či nenahraditelné vklady v rozhovorech zpravidla neuváděli (v kontextu jejich křesťanství by nenahraditelnou investicí bylo například obětování pohlavní čistoty před svatbou). Investice ale po svatbě skokově narostly – páry začaly žít ve společné domácnosti, některé se přestěhovaly i do jiného města, počali dítě atd.

Podobně alternativy po svatbě vymizely – a to jak alternativní vztahy, tak i alternativní životní možnosti neslučitelné či obtížně slučitelné s manželstvím (např. ženatý muž se knězem už nestane) Při srovnání všech tří citovaných teorií (Johnson a kol., 1999; Stanley & Markman, 1992; Rusbult (1983)) by výsledek byl tedy shodný – závazek v období zasnoubení katolických snoubenců je nesrovnatelný se závazkem manželským.

Stanley (2017), popř. Stanley, Rhoades a Whitton (2010) tvrdí, že závazek musí být komunikovaný, jasně a srozumitelně pro obě strany, aby plnil svou funkci. Tou funkcí je podle nich ochrana romantické vazby a další posilování vztahu skrze spokojenost, stabilitu a oddanost partnerů. I někteří respondenti ve výzkumu jasně pojmenovávali, že dokud nebyl vzájemný závazek pojmenovaný, nemohli vážně hovořit o společné budoucnosti nebo se na ni připravovat.

Někteří respondenti zdůrazňovali prvek váhání či nejistoty v období zasnoubení. Z hlediska genderu jsem si povšimla rozdílů mezi muži a ženami v tom, že muži o svých nejistotách prakticky nemluvili. Pokud už muži dali najevo nějakou nejistotu, týkala se toho, jakým způsobem se po svatbě změní jejich život, resp. zda se zvládnou adaptovat na roli vyžadující od nich větší zodpovědnost. Ženy spíše sdílely zkušenost podobnou mé vlastní: přestože se v zásadě neváhaly zasnoubit, během období zasnoubení se s různými nejistotami potřebovaly vyrovnávat. Moje domněnka je, že žádost o ruku sloužila jako vyjádření závazku na úrovni páru (na rozdíl od katolických zasnub vyjadřujících závazek veřejně a směrem k Bohu), a ze strany mužů též ke komunikování jasného rozhodnutí začít závazně podnikat kroky vedoucí ke svátosti manželství. Ženy předtím mohly o manželství stokrát přemýšlet, ale neměly se až do momentu žádosti příliš o čem rozhodovat, toto privilegium postoupily mužům. Jinými slovy, myslím si, že ženy (nebo některé z nich) se začaly skutečně rozhodovat o manželství až v období zasnub – od chvíle, kdy je jejich partner požádal o ruku.

V rozhovorech jsem zachytila archetyp moudrého starce/moudré stařeny, který mě velmi zaujal. Obecně jsem k výzkumu nepřistupovala s cílem všimnout si archetypů, ale v rozhovorech se opakovaly výpovědi, které pro mě byly nápadně podobné nejen obsahem (dostal/a jsem dobrou radu), ale především formou. Formu bych shrnula asi takto: octnul/a jsem se na životní křižovatce a nevím, jakým způsobem se rozhodovat, abych došel/a ke

správnému výsledku; nečekaně dostávám rozhodovací klíč od člověka, který rozumí mé nejistotě). Ostatně výše v této kapitole jsem si neodpustila označit princeznu a hrdinu, které v kultuře žádosti o ruku nejen v rámci tohoto výzkumu tuším. Moudrý stařec/moudrá stařena stvrzoval to, že respondenti v období zasnoubení stojí před velkým a z podstaty jejich víry nezvratným životním rozhodnutím a je pochopitelné, pokud váhají. Z pozice moudrého starce vystupovali rodiče nebo kněží a rozhovor s nimi si respondenti živě pamatovali i rok či víc poté. Moudrý stařec/stařena měl podle mě vliv proto, že neradil a nevybízel ke konkrétnímu řešení, ale spíš vybízel ke změně perspektivy a připomínal, že navzdory zasnubám se jedinec stále může rozhodovat zcela svobodně.

Zásnuby a závazek v prostředí katolické církve

Na základě teorií závazku bych měla tendenci shrnout, že zásnuby v sobě shrnují všechny aspekty závazku a jsou dokonce jmenovány jako jeho příklad (Stanley, Rhoades, & Whitton, 2010). Ale domnívám se, že u zásnub v katolickém prostředí je víc než u běžné populace třeba přihlížet ke kvalitě závazku, tedy k jeho konkrétní podobě v konkrétní fázi vztahu. Žádost o ruku s sebou nesla jiný typ závazku než katolický obřad zásnub a od toho se zase výrazně odlišoval závazek, který se vytvořil uzavřením svátostného manželství.

Na základě Van Gennepova (1997) popisu přechodových rituálů jsem chápala zásnuby jako jeden ohraničený rituál, kterým se partneři v sociálním smyslu dostali do „mezidoby“, resp. do společensky nejasného prostoru se znaky svobodného a manželského stavu. Takový dojem jsem měla i z textů Guth-Jarkovského (1992, orig. z 1940), který píše z hlediska etikety usazené v první polovině 20. století, ale nepřihlíží k individuálnímu prožitku snoubenců. Teprve v kontextu katolického vymezení období zásnub a jeho úkolů (Zimčík, 2019; *Katecheze papeže Františka na gen. audienci, nám. sv. Petra*, 2015; Skočovský, 2011) a na základě diskuze s vedoucí práce pro mě začalo vystupovat, že v individuální rovině je přechodový rituál (např. katolický obřad zásnub) viditelným uvozením celého období zasnoubení. Katolické zásnuby jsou v první řadě žehnacím obřadem – snoubenci musí do své budoucí manželské role postupně vrůst. Někteří respondenti pojmenovávali, že se potřebovali naučit převzít zodpovědnější či dospělejší pozici, k čemuž jim právě období zasnoubení (a blížící se svatba) pomohly.

Účelem katolického obřadu zasnub je přijmout požehnání do období zasnoubení, aby snoubenci vytrvali v čistotě, vzájemném otevřeném poznávání a upřímném rozhodování, zda by právě se svým partnerem měli vstoupit do manželství (Skočovský, 2011). Katoličtí snoubenci v rozhovorech vedle toho zdůrazňovali, že zvali Boha do svého vztahu, aby se stal jeho třetím členem a pomáhal jim nejen v rozhodování se o vztahu, ale byl i oporou při vzájemném poznávání a řešení nesouladů. Právě duchovní rovina byla tím, co odlišovalo žádost o ruku a katolický rituál zasnub. Zimčík (2019) píše, že účelem snoubeneckého období je poznávání sebe sama a partnerského vztahu a přijímání zodpovědnosti za sebe, ale i za partnera. Právě toto v rozhovorech vystupovalo silně. Kurzy předmanželské přípravy byly vedeny tak, aby snoubenci co nejdříve poznávali sebe i svého partnera a kriticky srovnávali své postoje a životní hodnoty. Muži i ženy vypovídali o zodpovědnosti, která byla spjata nejen s tím, aby učinili správné rozhodnutí, ale přijímali zodpovědnost i za to, aby neublížili svému partnerovi. Muži svou zodpovědnost vzhledem ke své partnerce vyjadřovali už před zasnoubením tím, že neodkládali žádost o ruku, pokud se k tomu rozhodli. (V tomto případě by se rovněž odráželo sdílené porozumění aktu žádosti o ruku, tedy že muži vědí a přijímají, že udělat tento krok je na nich.)

Období zasnoubení katolických snoubenců bylo tedy určeno k individuálnímu i společnému růstu partnerů a také k vědomému, zralému a zodpovědnému rozhodování. V rámci zodpovědného rozhodování se snoubenci vyrovnávali zejména s nezrušitelností manželského závazku. Představa takového závazku v nich probouzela nejistotu (zpravidla) ohledně toho, zda jsou oni sami schopni se druhému člověku zavázat na celý život. V manželství se ukázalo, že nejistota pramenila ze samotného rozhodování a nutnosti volby. Jakmile bylo rozhodnutí stvrzené manželským slibem, nejistota se proměnila v pocit svobody. Dlouhodobá (v katolickém kontextu celoživotní) perspektiva závazku byla před Bohem a lidmi potvrzená vzájemným závazným slibem.

Z rozhovorů výrazně vystupovala duchovní rovina, jejíž všudypřítomnost mě zpočátku překvapila (pravděpodobně jako odraz toho, že mám jiný vztah k víře než respondenti). Snoubenci aktivně zvali Boha, ať působí v jejich vztahu a stane se jeho třetím členem, modlili se k němu, aby jim pomohl rozhodnout se o budoucnosti vztahu, když oni sami se neodvažovali tak velké rozhodnutí učinit. Svou víru chápali jako velkou výhodu, nedovedli

si představit žít v nezrušitelném manželství bez Božího požehnání. Zprvu jsem vytvářela oddělené kategorie, ale v průběhu září jsem si zapsala poznámku: *Bůh je všude, rozpustit ho do celé práce!* V té době jsem také začala uvažovat, jak souvisí závazek zasnub s jejich pojetím manželství a konečně s teoriemi závazku. V rozhovorech jsem viděla nespočet výpovědí o závazku ve smyslu oddanosti (Stanley & Markman, 1992). Respondenti se ale vymezovali proti samému slovu závazek, asociovali si ho s povinností, poutem, nezvratností. Ptala jsem se na předporozumění respondentů a následně vysvětlovala svoje porozumění termínu závazek na základě literatury. S některými respondenty tento postup usnadnil další rozvíjení tématu. Přesto si myslím, že jsem příliš lpěla na pojmu závazek, což mohlo navzdory cíli práce působit kontraproduktivně. Začala jsem uvažovat, že moji respondenti možná zpočátku mají mnohem silnější závazek vybudovaný k instituci manželství, respektive k manželství v souladu s Božím plánem. Jinými slovy, moje malá skupina římsko-katolických snoubenců mi nabídla domněnku, že nejprve se každý sám za sebe zavázal myšlence katolického manželství a teprve na jejím základě mladí lidé hledali protějšek, který jim pomůže jejich vizi uskutečnit. S takovým člověkem budovali vztah, v němž postupně narůstal vzájemný závazek vůči sobě navzájem i vůči vztahu, což si pojmenovali zasnubami a stvrdili svatbou. Z mého pohledu byl závazek k partnerovi až druhým v pořadí.

Nezjišťovala jsem, jak by ať původní data nebo mé závěry interpretoval například teolog. Oporu nacházím u církevních autorit (např. v promluvách papeže Františka, 2005) či v populární katolické literatuře určené snoubencům (Burgun & Lucereau, 2017), v níž je zdůrazňováno, že budování závazku je proces, který by měl být vystavěn na křesťanských hodnotách. Také Navrátilová (2012) popisuje, že domluvené sňatky byly zaštiťovány Boží vůlí, proti níž se mladí lidé těžko mohli vymezit. Papežové Benedikt XVI. (2007) a František (2015) shodně nabádají k trpělivosti, pozvolnému zrání, sebekázni a vzájemnému učení, aby na základě toho mohl vyrůst trvalý a spokojený vztah.

V zasnubním období byli snoubenci podporováni ve vzájemném zkoumání a poznávání, ale bez toho, aby se poznávali fyzicky. Klimeš (2016) v popularizujícím textu tvrdí, že je prakticky nemožné přes všechny morální zásady sexuálně abstinovat až do uzavření svátosti manželství. Vzhledem k tomu, že průměrná doba uzavírání sňatku se posouvá k hranici

třiceti let, ale pohlavní zralost přichází s pubertou, jsou mladí lidé nuceni potlačovat své sexuální potřeby nepřiměřeně dlouhou dobu. Navrhuje proto netrvat striktně na ideálu předmanželské čistoty, ale za určitých podmínek udělit dispens tomu, aby spolu pár před svatbou bydlel; to v důsledku znamená i sexuálním soužití. Základní podmínkou je, aby si partneri vzájemně dali závazek věrnosti. Za přijatelný závazek považuje právě zasnuby. Ty podle něj mohou být dostatečnou zárukou čistých a dlouhodobých úmyslů v období, kdy je pro pár obtížné či nevhodné uzavřít manželství, např. jedná-li se o vysokoškolské studenty. (Klimeš, 2016)

I v rozhovorech se téma předmanželské sexuality objevilo. Nejde o oblast, kterou bych specificky zkoumala, nemám proto podrobné informace od všech respondentů o tom, jak se konkrétně s požadavkem sexuální zdrženlivosti v období zasnoubení vyrovnávali. Z rozhovorů lze však vyvodit, že všichni respondenti se svým partnerem/partnerkou začali sexuálně žít až po svatbě. Dvě ženy a jeden muž rozvedli, že sexuální napětí mezi nimi a partnerem bylo a nebylo pro ně snadné nebo samozřejmé požadavek čistoty dodržet. Jejich sebezapření v sobě neslo významný duchovní přesah a počkat s iniciací pohlavního života do svatby pro ně mělo nespornou hodnotu. Nemůžu proto souhlasit s Klimešem (2016), že například vysokoškolské studenty nebo lidi ve třiceti letech nemohou vydržet bez sexu a měli by mít možnost požádat o dispens. Zároveň si uvědomuji, že se opírám o malý výzkumný vzorek, který spojuje zkušenost se slavením katolického obřadu zasnub. Nevím, zda lidé, kteří si jako formu zasnoubení volí katolický obřad zasnub jsou zároveň více zavázáni k dodržování církevních doporučení do snubní doby, nebo zda to žádnou souvislost nemá. Téma sexuality mezi nesezdanými katolíky by bylo třeba výzkumně popsat, z těchto dat zobecňovat nelze.

V práci prezentuji katolické zasnuby jako „neznámý obřad“, což, jak jsem psala v kapitole sedmé Analýza dat, odpovídá jak mojí zkušenosti, tak zkušenostem některých respondentů. Někteří snoubenci katolický zasnubní obřad znali. Rozdíly mohou odrážet místní podmínky, snoubenci byli z různých krajů. V rozhovorech jasně zaznívalo, že ke slavení katolických zasnub respondenty inspirovali převážně jejich sourozenci či blízcí přátelé, kteří jej v době zasnoubení sami volili. Uvažovala bych jistě též o vlivu kněze či společenství (např. Salesiáni Dona Bosca, kteří se zaměřují na katolickou mládež), jež mohou (nebo nemusí)

v místě svého působení myšlenku katolických zásnub propagovat a tím vytvářet farnosti, kde je slavení zásnub běžnější. Přesto mě překvapovalo, že by nabídka ke slavení zásnub nepřicházela ze strany kněží a respondenti o nich získávali informace v zásadě při soukromých rozhovorech. Jako by se zprávy o katolických zásnubách šířily pouze samizdatem...

10 Závěr

V předložené diplomové práci jsem se rozhodla zaměřit na závazek v kontextu zasnub a období zasnoubení u katolických snoubenců, konkrétně římských katolíků. V teoretické části práce jsem rozlišila žádost o ruku a zasnuby a popsala jsem je z hlediska jejich účelu i podoby v církevním a sekulárním prostředí. Čerpala jsem přitom z více vědních oborů, vedle antropologie i z etnografie a etikety. Ve druhé kapitole jsem se zaměřila na závazek, který v kontextu partnerských vztahů zkoumají psychologové a sociologové. Zjednodušeně řečeno závazek vystihuje to, že v partnerském vztahu existují přitažlivé a odpudivé síly či faktory, které ve výsledku určují nejen kvalitu vztahu, ale i jeho stabilitu. Přičemž se nevyklučuje, že nekvalitní vztah může být stabilní a obráceně. Jde o téma, které v českém prostředí není příliš známé, teprve nyní se začínají objevovat práce na tuto problematiku zaměřené. Poslední kapitola vychází shodně ze závazku i ze zasnub, ale nahlíží na ně z perspektivy katolického prostředí. Popisují v ní postoje popularizujících katolických autorů k budování partnerských vztahů, k účelu zasnub i rozdílu závazku v období zasnub a v manželství. Tyto postoje se odrážely i v rozhovorech s respondenty.

V empirické části jsem se zaměřila na zkoumání psychologického pojetí závazku v období zasnoubení u katolických snoubenců či manželů, kteří slavili katolický obřad zasnub. Ukázalo se, že žádost o ruku a církevní zasnuby lze chápat jako dva rozdílné rituály, a to z hlediska podoby i účelu. Žádost o ruku byla romantickým aktem, v němž se projevil genderový rozdíl, neboť ženy se dobrovolně zříkaly aktivní role a nechaly na mužích, aby rozhodli, kdy je čas posunout vztah a požádat ženu o ruku. V katolických zasnubách genderový prvek obsažený nebyl, tento rituál ale zdůrazňoval duchovní a sociální rovinu zasnub. Respondenti odevzdávali svůj vztah Bohu a prosili o požehnání do zasnubní doby, aby se správně rozhodli, než přijmou nezrušitelnou svátost manželství. Zároveň tím, že sdíleli tento náboženský rituál se svými nejbližšími, dostával vztah důležitý sociální rozměr, původní rodiny obou snoubenců se začaly sblížovat. Duchovní provázení během období zasnoubení úzce souviselo s účelem zasnub a zasnoubení podle katolické církve. Zasnubami snoubenci vstupovali s Božím požehnáním do období, během něhož se měli poznávat a svobodně rozhodovat, zda chtějí se svým partnerem vstoupit do svátostného manželství. Na této cestě, na níž měli snoubenci postupně vrůstat do nové role manžela/manželky, je

doprovázeli kněží a zkušené manželské páry během kurzů předmanželské přípravy. Proces zasnub a zasnoubení by bylo možné shrnout do posloupnosti: zvažování žádosti o ruku ze strany muže – žádost o ruku – požádání rodičů o ruku jejich dcery/oznámení rodičům ženicha – katolický obřad zasnub – období zasnoubení včetně kurzů předmanželské přípravy.

Ačkoliv závazek v období zasnub nesl všechny znaky závazku podle teoretických prací, respondenti se pojmu „závazek“ spíše vyhýbali. Vysvětlení jsou dvě – jednak slovo závazek asociovalo snoubencům pouto či slib, spojované až s manželstvím, jednak závazek chápali ve smyslu povinnosti či překážek, nikoli též ve formě přitažlivých sil, které závazek rovněž utvářejí. Do období zasnoubení se partnerský závazek promítal, a to právě v podobě přitažlivých sil. Respondenti byli zavázáni nejen svému partnerovi, ale také manželství podle Božího plánu. Během období zasnoubení se respondenti s podporou církve cíleně vyhýbali takovým investicím do vztahu, které by znesnadňovaly se bez následků rozejít. Naopak manželství respondenti pojímali jako nezrušitelný závazek a slib, nesrovnatelný s obdobím zasnoubení. Sdělovali, že manželstvím získali svobodu a zbavili se předchozí nejistoty, neboť už se nemusí rozhodovat – se svým protějškem se sobě navzájem oddali na celý život, v dobrém i ve zlém. Ze svého okolí snoubenci získávali zpravidla podporu. Blízcí lidé zasnubám rozuměli jako sdělení: myslíme to spolu vážně.

Předkládaná práce zkoumá psychologický závazek v období zasnub na malém vzorku katolických snoubenců a ukazuje četné možnosti dalšího zkoumání. Od vynořujících se rituálů současnosti, kdy splývá žádost o ruku se zasnoubením, přes zkoumání závazku mezi žádostí o ruku a svatbou v různých kulturách, k docenění křesťanské perspektivy v současných psychologických teoriích závazku. V tuto chvíli mám dojem, že výzkumu těchto témat by se dal věnovat celý život a stále by bylo na co se ptát.

Seznam použitých informačních zdrojů

Acitelli, L. K., Rogers, S., & Knee, C. R. (1999). The role of identity in the link between relationship thinking and relationship satisfaction. *Journal of Social and Personal Relationships*, 16, pp. 591–618. DOI: 10.1177/0265407599165003

Agnew, C. R., Van Lange, P. A. M., Rusbult, C. E., & Langston, C. A. (1998). Cognitive interdependence: Commitment and the mental representation of close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(4), pp. 939–954. DOI: 10.1037/0022-3514.74.4.939

Agnew, C., & VanderDrift, L. (2018). Commitment Processes in Personal Relationships. In A. Vangelisti & D. Perlman (Eds.), *The Cambridge Handbook of Personal Relationships* (Cambridge Handbooks in Psychology, pp. 437-448). Cambridge: Cambridge University Press. DOI:10.1017/9781316417867.034

Ahmad, S., Fergus, K., Shatokhina, K., & Gardner, S. (2017). The closer ‘We’ are, the stronger ‘I’ am: the impact of couple identity on cancer coping self-efficacy. *J Behav Med*, 40, pp. 403–413. DOI: 10.1007/s10865-016-9803-1

Arcibiskupství olomoucké. (2021). *Chápání manželství v katolické církvi* [online]. Retrieved from <https://www.ado.cz/arcibiskupstvi/cirkevni-institute/cirkevni-soud/chapani-manzelstvi-v-katolicke-cirkvi/>

Arriaga, X. B., & Agnew, C. R. (2001). Being Committed: Affective, Cognitive, and Conative Components of Relationship Commitment. *Society for Personality and Social Psychology*, 27 (9), pp. 1190-1203. DOI: 10.1177/0146167201279011

Asserate, A-W. (2012). *Dobré mravy*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Brandau-Brown, F. E., & Ragsdale, J. D. (2008). Personal, Moral, and Structural Commitment and the Repair of Marital Relationships. *Southern Communication Journal*, 73(1), pp. 68-83. DOI: 10.1080/10417940701815659

Brault-labbe, A., Brassard, A., & Gasparetto, C. A. (2017). A new model of marital commitment: validation of the multimodal marital commitment Questionnaire. *Canadian journal of behavioural science*, 49(4), 231-242. <https://doi.org/10.1037/cbs0000083>

- Brouček, S., Jeřábek, R., & Tyllner, L. (2007). *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska* (1.vyd). Praha: Mladá fronta. Retrieved from http://eu.avcr.cz/Projekty/Narodopisna_encyklopedie/index.html
- Brown, S. L. (2004). Moving from cohabitation to marriage: effects on relationship quality. *Social science research*, 33(1), 1-19. [https://doi.org/10.1016/S0049-089X\(03\)00036-X](https://doi.org/10.1016/S0049-089X(03)00036-X)
- Burgun, C., & Lucereau, B. (2017). *Co kdybychom se vzali? : jak poznat, že jsme připraveni*. Praha: Paulínky.
- Cuber, J. F., & Harroff, P. B. (1965). *The Significant Americans*. New York: Appleton-Century-Crofts.
- Davis, L., Williams, J., Emerson, S., & Hourd-Bryant, M. (2000). Factors contributing to partner commitment among unmarried African Americans. *Social Work Research*, 24(1), 4-15. Retrieved from www.jstor.org/stable/42659409
- Di Fiore, S., & Goffi, T. (1999). *Slovník spirituality*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.
- Evangelium podle Marka(14.vyd., pp. 41-59) In *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (Český ekumenický překlad)*, (2005). Praha: Česká biblická společnost.
- Fanta, V. (2002). *Nikdo nejsme dokonalí*. Pardubice: Filip Trend.
- Fialová, L., Hamplová, D., Kučera, M., & Vymětalová, S. (2000). *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Gilbert, G. (2013). *Partnerství: jak uspět ve velkém dobrodružství lásky*. Praha: Portál.
- Givertz, M., Burke, T., Segrin, C., & Woszidlo, A. (2016). Attachment Orientation Moderates the Relationship Between Dedication and Constraint Commitment and Felt Constraint in Married Couples. *Couple and Family Psychology: Research and Practice*, 5(1), pp. 1-11. DOI: 10.1037/cfp0000052
- Gottman, J. M., & Silverová, N. (2015). *Sedm principů spokojeného manželství: Praktický průvodce fungováním dlouhodobých vztahů*. Příbram: Jan Melvil Publishing.

Guth-Jarkovský, S. (1992). *Společenský katechismus* (1.vyd). Praha: Československý spisovatel.

Hickman-Evans, C., Higgins, J. P., Aller, T. B., Chavez, J., & Piercy, K. W.(2018).Newlywed Couple Leisure: Couple Identity Formation Through Leisure Time.Marriage & Family Review,54(2), pp. 105-127.DOI: 10.1080/01494929.2017.1297756

Chapman, G. (2002). *Pět jazyků lásky*. Praha: Návrat domů.

Illouz, E. (1997). *Consuming the Romantic Utopia: Love and the Cultural Contradictions of Capitalism*. Berkley: U of California P.

Joel, S., MacDonald, G., & Plaks, J. (2013). Romantic Relationships Conceptualized as a Judgment and Decision-Making Domain. *Current Directions in Psychological Science*,22(6), 461-465. Retrieved from www.jstor.org/stable/44318706

Johnson, M. P. (1973). Commitment: A conceptual structure and empirical application. *Sociological Quarterly*, 14, pp. 395-406. DOI: 10.1111/j.1533-8525.1973.tb00868.x

Johnson, M. P. (1991). Commitment to Personal Relationships. In W. Jones, & D. Perlman (Eds.) *Advances in Personal Relationships* (Vol. 3, pp. 117-143). London: Jessica Kingsley Publishers.

Johnson, M. P., Caughlin, J. P., & Huston, T. L. (1999). The Tripartite Nature of Marital Commitment: Personal, Moral, and Structural Reasons to Stay Married. *Journal of Marriage and the Family*, 61(1), pp. 160-177. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/353891>

Kapinus, C. A., & Johnson, M. P. (2002). Personal, Moral, and Structural Commitment to Marriage: Gender and the Effects of Family Life Cycle Stage. *Sociological Focus*, 35(2), pp. 189-205. DOI: 10.1080/00380237.2002.10570697 Retrieved from <http://www.jstor.com/stable/20832162>

Katecheze papeže Františka na gen. audienci, nám. sv. Petra (27.5.2015). Česká sekce Radio Vaticana.cz. Retrieved from <https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=21922>

Keller, T., & Kellerová, K. (2014). *Smysl manželství: Tajemství závažného vztahu ve světě bez závazků*. Praha: Biblion.

Kelley, H. H. (1979). *Personal Relationships: Their Structures and Processes*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Kodex kanonického práva (1993). Retrieved from http://pmr.op.cz/upload/varia/KODEX_KANONICKEHO_PRAVA_1983.pdf

Klimeš, J. (2016). *Křesťanství, vztahy a sex: na útěku od sebe k tobě a od tebe k sobě*. Praha: Novela bohémica.

Kline, G. H., Stanley, S. M., Markman, H. J., Olmos-Gallo, P. A., St. Peters, M., Whitton, S. W., & Prado, L. M. (2004). Timing Is Everything: Pre-Engagement Cohabitation and Increased Risk for Poor Marital Outcomes. *Journal of Family Psychology, 18*, pp. 311-318. DOI: 10.1037/0893-3200.18.2.311.

Koutná Kostínková, J., & Čermák, I. (2013). Interpretativní fenomenologická analýza. In Řiháček, T., Čermák, I., & Hytych, R. (Eds.) *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. (pp. 9-43) Retrieved from https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/504618/mod_resource/content/3/Kvalitativni-analyza-textu%281%29.pdf

Kratochvíl, J., Sejk, P., Eliášová, V., Stehlík, M. (2011). *Metodika tvorby bibliografických citací* [online]. Elportál [online]. Brno: Knihovna univerzitního kampusu MU a Ústřední knihovna PřF MU. Retrieved from <http://is.muni.cz/elportal/?id=954043>

Le, B., & Agnew, C. R. (2001). Need fulfillment and emotional experience in interdependent romantic relationships. *Journal of Social and Personal Relationships, 18*, pp. 425-442. DOI: 10.1177/0265407501183007

Le, B., & Agnew, C. R. (2003). Commitment and its theorized determinants: A meta-analysis of the Investment Model. *Personal Relationships, 10*, pp. 37-57. DOI: 10.1111/1475-6811.00035

Levinger, G. (1965). Marital Cohesiveness and Dissolution: An Integrative Review. *Journal of Marriage and Family, 27(1)*, pp. 19-28. DOI: 10.2307/349801.

Lewin, K. (1951). *Field theory in social science*. New York: Harper & Row.

Lewis, Ch. (1998). Working the ritual: professional wedding photography and the American middle class. *Journal of Communication Inquiry*, 22 (1), pp. 72-92. Retrived from <http://journals.sagepub.com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/pdf/10.1177/0196859998022001006>.

Lindsay, J. M. (2000). An Ambiguous Commitment: Moving In to a Cohabiting Relationship. *Journal of Family Studies*, 6(1), pp. 120-134. DOI: 10.5172/jfs.6.1.120

Lukešová, A. (2009). *Pojetí závazku, intimacy a autonomie v partnerských vztazích u mladých svobodných žen.*[Bakalářská práce, Masarykova univerzita]. Archiv závěrečných prací MUNI.https://is.muni.cz/th/lzvg7/Bakalarska_prace_Alena_Lukesova.pdf

Lydon, J. E., Fitzsimons, G. M., & Naidoo, L. (2003). Devaluation Versus Enhancement of Attractive Alternatives: A Critical Test Using the Calibration Paradigm. *Pers Soc Psychol Bull*, 29, pp. 349-359. DOI: 10.1177/0146167202250202

Lydon, J. E., Meana, M., Sepinwall, D., Richards, N., & Mayman, S. (1999). The commitment calibration hypothesis: When do people devalue attractive alternatives? *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25, pp. 152-161. DOI: 10.1177/0146167299025002002

Maner, J. K., Gailliont, M. T., & Miller, S. L. (2008). The implicit cognition of relationship maintenance: Inattention to attractive alternatives. *Journal of Experimental Social Psychology*, 45(1). DOI: 10.1016/j.jesp.2008.08.002

Matyášová, L. (2018). *Závazky v partnerských vztazích* [Diplomová práce, Univerzita Karlova]. Archiv závěrečných prací CUNI. <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/102951/120310173.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Merrill, A. F., & Afifi, T. D. (2017). Couple Identity Gaps, the Management of Conflict, and Biological and Self-Reported Stress in Romantic Relationships. *Human Communication Research*, 43, pp. 363–396. DOI: 10.1111/hcre.12110

Možný, I. (2008). *Rodina a společnost* (2.vyd., upravené). Praha: Sociologické nakladatelství.

Navrátilová, A. (2012). *Namlouvání, láska a svatba v české lidové kultuře*. Praha: Vyšehrad.

- Němec, D. (2006). *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.
- Novák, T., & Průchová, B. (2005). *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada.
- Orthner, D. K. (1975). Leisure activity patterns and marital satisfaction over the marital career. *Journal of Marriage and the Family*, 37(1), pp. 91–102. DOI: 10.2307/351033
- Owen, J., Rhoades, G. K., Stanley, S. M. & Markman, H. J. (2011). The Revised Commitment Inventory: Psychometrics and Use With Unmarried Couples. *Journal of Family Issues*, 32 (6), pp.820-841. DOI: 10.1177/0192513X10385788
- Popenoe, D., & Whitehead, B. D. (2001). Who wants to marry a soul-mate? In D. Popenoe & B. D. Whitehead, *The State of Our Unions: The Social Health of Marriage in America* (pp. 6-16). Piscataway, NJ: National Marriage Project.
- Rhoades, G. K., Stanley, S. M., & Markman, H. J. (2006). Pre-engagement Cohabitation and Gender Asymmetry in Marital Commitment. *Journal of Family Psychology*, 20(4), pp. 553-560. DOI: 10.1037/0893-3200.20.4.553
- Rhoades, G. K., Stanley, S. M., & Markman, H. J. (2009). The Pre-engagement Cohabitation Effect: A Replication and Extension of Previous Findings. *J Fam Psychol.*, 23(1), pp. 107-111. DOI: 10.1037/a0014358
- Rusbult, C. E. (1980). Commitment and satisfaction in romantic associations: A "test of the investment model. *Journal of Experimental Social Psychology*, 16, pp. 172-186. DOI: 10.1016/0022-1031(80)90007-4
- Rusbult, C. E. (1983). A Longitudinal Test of the Investment Model: The Development (and Deterioration) of Satisfaction and Commitment in Heterosexual Involvements. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45(1), pp. 101-117. DOI: 10.1037/0022-3514.45.1.101
- Rusbult, C. E., Johnson, D. J., & Morrow, G. D. (1986). Predicting Satisfaction and Commitment in Adult Romantic Involvements: An Assessment of the Generalizability of the Investment Model. *Social Psychology Quarterly*, 49(1), pp. 81-89. DOI: 10.2307/2786859

- Rusbult, C. E., Verette, J., Whitney, G. A., Slovik, L. F., & Lipkus, I. (1991). Accommodation Processes in Close Relationships: Theory and Preliminary Empirical Evidence. *Journal of Personality and Social Psychology*, *60*(1), pp. 53-78. DOI: 10.1037/0022-3514.60.1.53
- Rusbult, C. E., & Buunk, B. P. (1993). Commitment Processes in Close Relationships: An Interdependence Analysis. *Journal of Social and Personal Relationships*, *10*. DOI: 10.1177/026540759301000202
- Rusbult, C. E., Martz, J. M., & Agnew, C. R. (1998). The Investment Model Scale: Measuring commitment level, satisfaction level, quality of alternatives, and investment size. *Personal Relationships*, *5*, pp. 357-391. Retrieved from <https://onlinelibrary-wiley-com.ezproxy.is.cuni.cz/doi/epdf/10.1111/j.1475-6811.1998.tb00177.x>
- Rusbult, C., E., Olsen, N., Davis, J., L., & Hannon, P. A. (2004) Commitment and relationship maintenance mechanisms. Reis., H., T., Rusbult, C. E. (Eds.) *Close relationships: key readings*. New York: Psychology Press.
- Rusbult, C. E., Coolsen, M. K., Kirchner, J. L., & Clarke, J. A. (2006). *Commitment*. In A. L. Vangelisti & D. Perlman (Eds.), *The Cambridge handbook of personal relationships*, pp. 615-635. Cambridge University Press. DOI: 10.1017/CBO9780511606632.034
- Schweingruber, D., Anahita, S., & Berns, N. (2004). “Popping the question” when the answer is known: The engagement proposal as performance. *Sociological Focus*, *37*(2), 143–161. DOI: 10.1080/00380237.2004.10571239.
- Schweingruber, D., Cast, D. A., & Anahita, S. (2008). „A Story and a Ring”: Audience Judgments about Engagement Proposals. *Sex Roles*, *58*(3-4), 165–178. DOI: 10.1007/s11199-007-9330-1.
- Skočovský, K. D. (2011). *Zasnoubení: čas milosti* (1.vyd). Praha: Paulínky.
- Skopová, K. (2010). *Rodinné svátky o století zpátky, aneb, Oslavy a rituály v české domácnosti*. Praha: Akropolis.
- Smejkal, V., & Renčín, V. (1993). *Lexikon společenského chování*. Praha: Grada.

- Smith, J. A., & Osborn, M. (2003). Interpretative Phenomenological Analysis. In J. A. Smith (Ed.), *Qualitative Psychology: A Practical Guide to Research Methods*. (pp. 53-80). Retrieved from: http://med-fom-familymed-research.sites.olt.ubc.ca/files/2012/03/IPA_Smith_Osborne_21632.pdf
- Stanley, S. M., & Markman, H. J. (1992). Assessing commitment in personal relationships. *Journal of Marriage and the Family*, 54, pp. 595-508. DOI: 10.2307/353245
- Stanley, S. M. (2010 a, January 13). *Trust in the Fast Lane with Oxytonated Fuels*. [Web log message] Retrieved from <http://slidingvsdeciding.blogspot.com/2010/01/trust-in-fast-lane-with-oxytonated.html>
- Stanley, S. M. (2010 b, May). *What is it with Men and Commitment, Anyway?* Draft. [Online] Retrieved from <https://catholicmarriagenz.org.nz/wp-content/uploads/2018/03/Men-and-Commitment-Stanley-Update-5-28-2010.pdf>
- Stanley, S. M. (2014, September 18). *Why We Really Give Engagement Rings ... and what we do when marriage doesn't follow*. [Web log message] Retrieved from <https://www.psychologytoday.com/intl/blog/sliding-vs-deciding/201409/why-we-really-give-engagement-rings>
- Stanley, S. M. (2017, July 05). *3 True Signs of Relationship Commitment. Looking for lasting love? Look for signals that mean something*. [Web log message] Retrieved from <https://www.psychologytoday.com/intl/blog/sliding-vs-deciding/201707/3-true-signs-relationship-commitment>
- Stanley, S. M. (November 2019; original July 2002). *What is it with Men and Commitment, Anyway?* [Working paper] Retrieved from <https://app.box.com/s/1zketqdii1ccnqb5vlf9>
- Stanley, S. M., Rhoades, G. K., Amato, P. R., Markman, H. J., & Johnson, C. A. (2010). The Timing of Cohabitation and Engagement: Impact on First and Second Marriages. *Journal of Marriage and Family*, 72, pp. 906-918. DOI: 10.1111/j.1741-3737.2010.00738.x
- Stanley, S. M., Rhoades, G. K. & Markman, H. J. (2006). Sliding Versus Deciding: Inertia and the Premarital Cohabitation Effect. *Family Relations*, 55, pp. 499-509. DOI: 10.1111/j.1741-3729.2006.00418.x

Stanley, S.M., Rhoades, G. K., & Whitton, S. W. (2010). Commitment: Functions, Formation, and the Securing of Romantic Attachment. *Journal of Family Theory & Review* 2, pp. 243-257. DOI: 10.1111/j.1756-2589.2010.00060.x

Stanley, S. M., Rhoades, G. K., Scott, S. B., Kelmer, G., Markman, H. J., & Fincham, F. D. (2016). Asymmetrically committed relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 34(8), pp. 1241-1259. DOI: 10.1177/0265407516672013

Sternberg, R. J. (1986). A triangular theory of love. *Psychological Review*, 93 (2), pp. 119-135. DOI: 10.1037/0033-295X.93.2.119

Sternberg, R. J. (1997). Construct validation of a triangular love scale. *European Journal of Social Psychology*, 27, pp. 313-335. Retrieved from [http://vivanautics.com/pdf/Sternberg 1997.pdf](http://vivanautics.com/pdf/Sternberg%201997.pdf)

Sternberg, R., J. (2004). A triangular theory of love. Reis., H., T., & Rusbult, C. E. (Eds.) *Close relationships: key readings*. New York: Psychology Press.

Svatební obřady: římský rituál nově uspořádaný podle ustanovení druhého vatikánského koncilu, vydaný papežem Pavlem VI. a upravený péčí papeže Jana Pavla II. (2007). (2. vyd). Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.

Swensen, C. H., & Trahaug, G. (1985). Commitment and the Long-Term Marriage Relationship. *Journal of Marriage and Family*, 47 (4), pp. 939-945. DOI: 10.2307/352337

Šmolka, P. (2004). *Muž a žena – návod k použití*. Praha: Portál.

Thibaut, J. W., & Kelley, H. H. (1959). *The social psychology of groups*. Wiley.

Tran, P., Judge, M., & Kashima, Y. (2019). Commitment in relationships: An updated metaanalysis of the Investment Model. *Personal Relationships*, 26, pp. 158-180. DOI: 10.1111/per.12268

Trestrová, O. (2011). *Intimita a závazek v partnerských vztazích v mladé dospělosti* [Diplomová práce, Masarykova univerzita]. Archiv závěrečných prací MUNI. https://is.muni.cz/th/i2xof/diplomova_prace.pdf

Turner, V. W. (2004). *Průběh rituálu*. Brno: Computer Press.

- Van Gennep, A. (1997). *Přechodové rituály: systematické studium rituálů*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Vannini, P. (2004). Will You Marry Me?: Spectacle and Consumption in the Ritual of Marriage Proposals. *The Journal of Popular Culture*, 38(1), pp.169-184. DOI: 10.1111/j.0022-3840.2004.00105.x
- Vojtko, H. (2020). *Vztahy a mýty: párová terapie do kapsy*. Praha: Paseka.
- Waller, W. (1938). *The family: A dynamic interpretation*. New York: Gordon.
- Walsh, C. M., & Neff, L. A. (2018) We're better when we blend: The benefits of couple identity fusion. *Self and Identity*, 17(5), pp. 587-603. DOI: 10.1080/15298868.2018.1430062
- Whitton, S. W., Kuryluk, A. D., & Khaddouma, A. M. (2015). Legal and Social Ceremonies to Formalize Same-Sex Relationships: Associations With Commitment, Social Support, and Relationship Outcomes. *Couple and Family Psychology: Research and Practice*, 4(3), pp. 161-176. DOI: 10.1037/cfp0000045
- Whitton, S. W., Stanley, S. M., & Markman, H. J. (2007). If i help my partner, will it hurt me? Perceptions of sacrifice in romantic relationships. *Journal of social and clinical psychology*, 26(1), 64-92. <https://doi.org/10.1521/jscp.2007.26.1.64>
- Wieselquist, J., Rusbult, C. E., Foster, C. A., & Agnew, C. R. (1999). Commitment, Pro-Relationship Behavior, and Trust in Close Relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77 (5), pp. 942-966. DOI: 10.1037/0022-3514.77.5.942
- Zelenáková, P. (2019). *Role závazku v partnerských vztazích mladých dospělých žen* [Diplomová práce, Masarykova univerzita]. Archiv závěrečných prací MUNI. https://is.muni.cz/th/jtnhc/DP_Zelenakova.pdf
- Zimbardo, P. G., & Coulombe, N. D. (2017). *Odpojený muž: jak technologie připravuje muže o mužství a co s tím*. Grada Publishing.
- Zimčík, M. (2019). Liturgie zasnub. [Diplomová práce, Univerzita Karlova]. Archiv závěrečných prací CUNI. <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/112115>

Seznam příloh

Příloha 1 – vzor informovaného souhlasu

Příloha 2 – Souhrnná tabulka výsledků

Příloha A – Rozhovor Adéla

Příloha B – Rozhovor Boris

Příloha C – Rozhovor Cilka

Příloha D – Rozhovor David

Příloha E – Rozhovor Erik

Příloha F – Rozhovor Flora

Příloha H – Rozhovor Hynek

Příloha I – Rozhovor Iva

Příloha J – Rozhovor Jitka